

**T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN ANNE KABUL-RED ALGILARI VE
COVID-19 KORKUSU ARASINDAKİ İLİŞKİDE DUYGU YÖNETME
BECERİLERİNİN ARACI ROLÜ**

Büşra DEMİRHAN AVCI

**Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Programı
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**ANKARA
2022**

**T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN ANNE KABUL-RED ALGILARI
VE COVID-19 KORKUSU ARASINDAKİ İLİŞKİDE DUYGU YÖNETME
BECERİLERİNİN ARACI ROLÜ**

Büşra DEMİRHAN AVCI

**Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Programı
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**TEZ DANIŞMANI
DR. ÖĞR. ÜYESİ ÇİĞDEM AYTEKİN**

ANKARA

2022

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Üniversite Öğrencilerinin Anne Kabul-Red Algıları ve Covid-19 Korkusu Arasındaki

İlişkide Duygu Yönetme Becerilerinin Aracı Rolü

Öğrenci: Büşra DEMİRHAN AVCI

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Çiğdem AYTEKİN

Bu tez çalışması 24.06.2022 tarihinde jürimiz tarafından "Çocuk Gelişimi Programı"nda yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı: *Prof. Dr. İsmihan Zeliha ARTAN*
(Hacettepe Üniversitesi)

Tez Danışmanı: *Dr. Öğr. Üyesi Çiğdem AYTEKİN*
(Hacettepe Üniversitesi)

Üye: *Dr. Öğr. Üyesi Alev ÜSTÜNDAĞ*
(Ankara Üniversitesi)

Bu tez Hacettepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca yukarıdaki jüri tarafından uygun bulunmuştur.

18 Temmuz 2022

Prof. Dr. Müge YEMİŞÇİ ÖZKAN
Enstitü Müdürü

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin/raporumun tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kağıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinlerin yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan "**Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge**" kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. ⁽¹⁾
- Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ... ay ertelenmiştir. ⁽²⁾
- Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. ⁽³⁾

1

¹"**Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge**"

- (1) Madde 6. 1. Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez **danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu** iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.
- (2) Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internette paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez **danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.**
- (3) Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, **tezin yapıldığı kurum tarafından verilir** *. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, **ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir.** Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.
Madde-7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir

* Tez **danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu tarafından karar verilir.**

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, Dr. Öğr. Üyesi Çiğdem AYTEKİN danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığımı beyan ederim.

TEŞEKKÜR

Öncelikle, yüksek lisans tezimin başlangıcından bitimine kadar olan süreçte tez konumun temellerini oluşturulmasında bana yardımcı olan, bilgi paylaşımlarında bulunan, yol gösterici yorumlarda bulunan ve sıcak yaklaşımından dolayı proje danışmanım Dr. Öğretim Üyesi Çiğdem AYTEKİN'e teşekkürlerimi sunarım.

Hem profesyonel hem de akademik yaşamımda bilgi ve deneyimlerini paylaşan, yol gösterici tutumlarda bulunan ve anlayışını esirgemeyen çok sevgili hocam Kl. Psk. Cenk ADIGÜZEL'e teşekkürlerimi sunarım.

Tüm akademik hayatım boyunca benimle emek veren, hiçbir zaman desteklerini esirgemeyen, her zaman yanımda olduklarını hissettirdikleri için aileme teşekkür ederim.

Bu meslek yolunda ilerlememe neden olan, canımdan çok sevdiğim, sevgilerini hiçbir zaman esirgemeyen, çocuk sevgisinin insanı ne kadar güçlendirdiğini hissettiren yeğenlerim Görkem, Sare, Elif ve Emir Demirhan'a çok teşekkür ederim.

Hayatımın her aşamasında yanımda olan, mutluluğumu, üzüntümü paylaştığım, bana her zaman motivasyon kaynağı olan Ahmet Avcı, Zehra Erol, Melda Çetinkaya, Mertcan Topal 'a ve en değerli meslektaşlarım Ümran Mutlu, Günay Afandiyeva, Büşra Uysal ve Büşra Yılmaz'a çok teşekkür ederim.

ÖZET

Büşra, D. A. Üniversite Öğrencilerinin Anne Kabul-Red Algıları ve Covid-19 Korkusu Arasındaki İlişkide Duygu Yönetme Becerilerinin Aracı Rolü. Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Programı Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2022. İnsan davranışlarının altında geçmişteki deneyimlerinin duygusal etkilerinin veya geleceğe dair hayallerin olması insanların sergiledikleri davranışlarında belirleyici ve etkileyici olmaktadır. Bu çerçevede bu araştırma üniversite öğrencilerinin anne kabul-red algıları ile Covid-19 korkuları arasındaki ilişkide duyguları yönetme becerilerinin aracı rolünü incelemeyi amaçlamıştır. Çalışma grubunu, Ankara ilinde bulunan Hacettepe ve Ankara Üniversiteleri Sağlık Bilimleri Fakültelerinin bünyesinde bulunan bölümlerde eğitim öğretim gören ve 18-20 yaş aralığındaki çalışmaya gönüllü olarak katılan 302 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmacı tarafından oluşturulan *Demografik Bilgi Formu, Aile Kabul-Red Ölçeği (Yetişkin Formu), Duyguları Yönetme Becerileri Ölçeği ve Covid-19 Korku Ölçeği* ile veri toplama işlemi sağlanmıştır. Araştırma verileri istatistiksel değerlendirme programları aracılığıyla analiz edilmiştir. Öğrencilerin anne kabul-red algılarının, duygularını yönetme becerilerinin ve Covid-19 korku düzeylerinin sosyo-demografik değişkenler açısından incelenmesi amacıyla bağımsız gruplar t-testi ve tek yönlü varyans analizi (ANOVA) uygulanmıştır. Öğrencilerin anne kabul-red algıları, duygularını yönetme becerileri ve Covid-19 korkusu arasındaki ilişkileri incelemek için Pearson Korelasyon Katsayısı Analizi kullanılmıştır. Son olarak ise duyguları yönetme becerilerinin aracı rolünü incelemek amacıyla Basit Aracı Değişken Analizi kullanılmıştır. Araştırma bulgularına göre, öğrencilerin orta düzeyde Covid-19 korkusu deneyimlediği, annelerine yönelik algılarının kabule daha yakın olduğu ve duyguları yönetme becerilerinin yüksek olduğu saptanmıştır. Öğrencilerinin anne kabul-red algısı ve Covid-19 korkusu arasındaki ilişkide duyguları yönetme becerisinin aracı rolü olduğu bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: *Ebeveyn kabul-red algısı, duyguların yönetme becerileri, Covid-19 korkusu*

ABSTRACT

Büşra, D. A. The Mediating Role of Emotion Management Skills in the Relationship Between University Students' Perceptions of Maternal Acceptance-Rejection and Fear of Covid-19. Hacettepe University Graduate School of Health Sciences Master's Thesis in Child Development and Education, Ankara, 2022.

The emotional effects of past experiences or dreams about the future under human behavior are decisive and impressive in the behavior of people. Therefore, this research aimed to examine the mediating role of emotion management skills in the relationship between university students' perceptions of maternal acceptance- rejection and their fear of Covid-19. The study group consists of 302 students between the ages of 18-20 who are studying in the departments of Health Sciences Faculties of Hacettepe and Ankara Universities in Ankara and voluntarily participated in the study. Data collection process was provided with Demographic Information Form created by the researcher, Family Acceptance-Rejection Scale (Adult Form), Emotion Management Skills Scale and Covid-19 Fear Scale. Research data were analyzed with statistical evaluation programs. Independent groups t-test and one-way analysis of variance (ANOVA) were applied to examine university students' perceptions of maternal acceptance-rejection, their ability to manage their emotions, and fear of Covid-19 in terms of socio-demographic variables. Pearson Correlation Coefficient Analysis was used to examine the relationships between students' perceptions of maternal acceptance-rejection, their ability to manage their emotions, and fear of Covid-19. Finally, Simple Mediator Variable Analysis was used to examine the mediating role of emotion management skills. According to the research findings, it was determined that the students experienced a moderate level of fear of Covid-19, their mother perception was closer to acceptance, and their ability to manage emotions was high. In addition to, it was found that the ability to manage emotions has a mediating role in the relationship between students' perception of maternal acceptance-rejection and fear of Covid-19.

Keywords: *Perception of parental acceptance-rejection, ability to manage emotions, fear of Covid-19*

İÇİNDEKİLER

ONAY SAYFASI	iii
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI	iv
ETİK BEYAN	v
TEŞEKKÜR	vi
ÖZET	vii
ABSTRACT	viii
İÇİNDEKİLER	ix
SİMGELER VE KISALTMALAR	xi
ŞEKİLLER	xii
TABLolar	xiii
1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Amacı ve Kapsamı	5
1.2. Araştırmanın Problemleri	6
1.3. Araştırmanın Sınırlılıkları	7
1.4. Araştırma Varsayımları	7
2. GENEL BİLGİLER	8
2.1. Ebeveyn Kabul Red Kuramı (EKAR) (Parental Acceptance- Rejection Theory)	8
2.2. Ergenlik Dönemi	11
2.3. Ergenlik Döneminde Bilişsel ve Duygusal Gelişim	13
2.4. Duyguları Yönetme Becerisi	17
2.5. COVID-19 Salgını	25
3. YÖNTEM	31
3.1. Araştırmanın Modeli	31
3.2. Evren ve Örneklem	31
3.3. Veri Toplama Araçları	35
3.3.1. Bilgilendirilmiş Onam Formu	35
3.3.2. Demografik Bilgi Formu	36
3.3.3. Aile Kabul ve Red Ölçeği Yetişkin Formu	36
3.3.4. Duyguları Yönetme Becerileri	37
3.3.5. Covid-19 Korku Ölçeği	37
3.4. Veri Toplama Süreci	38
3.5. Verilerin İstatistiksel Analizi	40

4.BULGULAR	44
4.1. Üniversite Öğrencilerinin Ebeveyn Kabul-Red Ölçeği (EKRÖ), Duyguları Yönetme Becerileri (DYBÖ) ve Covid-19 Korkusu Ölçeğinden Aldıkları Puanların Tanımlayıcı İstatistik Bulguları	44
4.2. Üniversite Öğrencilerinin Ebeveyn Kabul-Red Ölçeği (EKRÖ), Duyguları Yönetme Becerileri (DYBÖ) ve Covid-19 Korkusu Ölçeklerinden ve Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puan Ortalamalarının Sosyodemografik Değişkenler Açısından İncelenmesine Yönelik Analiz Sonuçları	45
4.3. Üniversite Öğrencilerinin Ebeveyn Kabul-Red Algısı ile Covid-19 Korkuları Arasındaki İlişkide Duyguları Yönetme Becerilerinin Aracı Rolüne İlişkin Bulgular	68
4.3.1. Üniversite Öğrencilerinin Anne Kabul-Red Algıları ile Covid-19 Korkusu Arasındaki İlişkide Duyguları Yönetme Becerileri Alt Boyutlarından“Duyguları Sözel İfade Edebilme”, “Başa Çıkma” ve “Duyguları Olduğu Gibi Gösterebilme” Becerilerinin Basit Aracı Rolüne İlişkin Bulgular	71
5.TARTIŞMA	79
5.1. Üniversite Öğrencilerinin Anne Kabul-Red Algıları, Duyguları Yönetme Becerileri, Covid-19 Korkusu ile Sosyo-Demografik Değişkenler Arasındaki İlişkilere Dair Bulguların Değerlendirilmesi	79
5.2. Üniversite Öğrencilerinin Anne Kabul-Red Algıları, Duyguları Yönetme Becerileri ve Covid-19 Korkusu Arasındaki İlişkilerin Değerlendirilmesi	99
5.3. Üniversite Öğrencilerinin Anne Kabul-Red Algısı ile Covid-19 Korkuları Arasındaki İlişkide Duyguları Yönetme Becerilerinin Aracı Rolüne İlişkin Değerlendirmeler	106
6.SONUÇ VE ÖNERİLER	114
7.KAYNAKLAR	119
8.EKLER	132
EK-1: Etik Kurul İzni (Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonu)	
EK-2: Yetişkin EKRÖ: Anne (Kısa Form) Ölçeği	
EK-3: Duyguları Yönetme Becerileri Ölçeği (DYBÖ)	
EK-4: Koronavirüs (Covid-19) Korkusu Ölçeği	
9.ÖZGEÇMİŞ	137

SİMGELER VE KISALTMALAR

DYBÖ: Duyguları Yönetme Becerisi Ölçeği

EKAR: Ebeveyn Kabul ve Red Kuramı

EKRÖ: Ebeveyn Kabul-Red Ölçeği

ŞEKİLLER

Şekil	Sayfa
3.1. Bootstrap ile Yürütülen Basit Aracı Değişken Analizi Modeli	43
4.1. Üniversite Öğrencilerinin Anne Kabul-Red Algıları ile Covid-19 Korkusu Arasındaki İlişkide Duyguları Yönetme Becerileri Ölçeğinin Aracı Rolüne İlişkin Kavramsal Model	69
4.2. Üniversite Öğrencilerinin Anne Kabul-Red Algıları ile Covid-19 Korkusu Arasındaki İlişkide Duyguları Yönetme Becerileri Alt Boyutlarından “DuygularıSözel İfade Edebilme” Becerilerinin Aracı Rolüne İlişkin Kavramsal Model	72
4.3. Üniversite Öğrencilerinin Anne Kabul-Red Algıları ile Covid-19 Korkusu Arasındaki İlişkide Duyguları Yönetme Becerileri Alt Boyutlarından “Başa Çıkma” Becerilerinin Aracı Rolüne İlişkin Kavramsal Model	74
4.4. Üniversite Öğrencilerinin Anne Kabul-Red Algıları ile Covid-19 Korkusu Arasındaki İlişkide Duyguları Yönetme Becerileri Alt Boyutlarından “Duyguları Olduğu Gibi Gösterebilme” Becerisinin Aracı Rolüne İlişkin Kavramsal Model	76

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo	Sayfa
3.1. Öğrencilerin Demografik Bilgileri ile ilgili Sıklık ve Yüzdellik Değerleri	33
3.2. Öğrencilerin Anne-Babalarına İlişkin Demografik Bilgileri ile ilgili Sıklık ve Yüzdellik Değerleri	34
3.3. Öğrencilerin EKRÖ, DYBÖ ve Covid-19 Korku Ölçekleri ve Alt Boyutlarından Aldıkları Puan Ortalamalarına İlişkin Cronbach Alpha İç Tutarlılık Katsayıları	38
4.1. Üniversite Öğrencilerinin Ebeveyn Kabul-Red Algıları, Duyguları Yönetme Becerileri ve Covid-19 Korkusu Ölçeklerinden ve Alt Ölçeklerden Aldıkları Puanların Tanımlayıcı İstatistik Bulguları	44
4.2. Üniversite Öğrencilerinin Ölçeklerden Aldıkları Puan Ortalamalarının Cinsiyete Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Bağımsız Gruplarda t Testi Sonuçları	46
4.3. Üniversite Öğrencilerinin Ölçeklerden Aldıkları Puan Ortalamalarının Sınıf Düzeyine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Bağımsız Gruplarda t Testi Sonuçları	48
4.4. Üniversite Öğrencilerinin Ölçeklerden Aldıkları Puan Ortalamalarının Anne Eğitim Durumlarına Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin ANOVA ve Gruplar Arası Post-Hoc Analiz Sonuçları	51
4.5. Üniversite Öğrencilerinin Ölçeklerden Aldıkları Puan Ortalamalarının Baba Eğitim Durumlarına Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin ANOVA ve Gruplar Arası Post-Hoc Analiz Sonuçları	55
4.6. Üniversite Öğrencilerinin Ölçeklerden Aldıkları Puan Ortalamalarının Anne Çalışma Durumuna Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Bağımsız Gruplarda t Testi Sonuçları	60
4.7. Üniversite Öğrencilerinin Ölçeklerden Aldıkları Puan Ortalamalarının Baba Çalışma Durumuna Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Bağımsız Gruplarda t Testi Sonuçları	62
4.8. Üniversite Öğrencilerinin Ölçeklerden Aldıkları Puan Ortalamalarının Anne ve Babanın Evlilik Durumlarına Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Bağımsız Gruplarda t Testi Sonuçları	64
4.9. Üniversite Öğrencilerinin Ebeveyn Kabul-Red Algısı, Duyguları Yönetme Becerileri ve Covid-19 Korkusu Değişkenleri Arasındaki İlişkilere Ait Korelasyon Analizi Sonuçları	65
4.10. Üniversite Öğrencilerinin Anne Kabul-Red Algıları ile Covid-19 Korkusu Arasındaki İlişkide Duyguları Yönetme Becerilerinin Basit Aracı Rolüne İlişkin Regresyon Analiz Sonuçları	70
4.11. Üniversite Öğrencilerinin Anne Kabul-Red Algıları ile Covid-19 Korkusu Arasındaki İlişkide Duyguları Yönetme Becerileri Ölçeği Alt Ölçeklerinden	

- “Duyguları Sözel İfade Edebilme” Alt Boyutunun Basit Aracı Rolüne İlişkin Regresyon Analiz Sonuçları 72
- 4.12.** Üniversite Öğrencilerinin Anne Kabul-Red Algıları ile Covid-19 Korkusu Arasındaki İlişkide Duyguları Yönetme Becerileri Alt Boyutlarından “Başa Çıkma” Becerisinin Basit Aracı Rolüne İlişkin Regresyon Analiz Sonuçları 74
- 4.13.** Üniversite Öğrencilerinin Anne Kabul-Red Algıları ile Covid-19 Korkusu Arasındaki İlişkide Duyguları Yönetme Becerileri Alt Boyutlarından “Duyguları Olduğu Gibi Gösterebilme” Becerisinin Basit Aracı Rolüne İlişkin Regresyon Analiz Sonuçları 76
- 4.14.** Üniversite Öğrencilerinin Anne Kabul-Red Algısı ile Covid-19 Korkusu Arasındaki İlişkide Duyguları Yönetme Becerisi, “Duyguları Sözel İfade Edebilme”, “Başa Çıkma” ve “Duyguları Olduğu Gibi Gösterebilme” Duyguları Yönetme Becerileri Alt Boyutlarının Basit Aracı Rolüne İlişkin Bulgular 78

1. GİRİŞ

Dünyaya yeni gelen her bebeğin beslenmesi, altının temizlenmesi, korunması, sevilmesi gibi temel ihtiyaçlarının karşılanması onlar için bir hak olmakla beraber, bakım veren kişiyle güvenli bir bağ kurmasında önemli bir etkidir. Genellikle bebeklerin bu bakımı anneler tarafından sağlanmaktadır. Bu bağlamda anne ve bebek arasındaki bağın nasıl oluşacağı annenin bebeğine yaklaşımına göre şekillenecektir. Bağlanma kuramlarına göre, eğer anne, bebeğin ihtiyacı olduğu zamanlarda her zaman tutarlı ve yeterli bir şekilde ona karşılık verirse, anne ve bebek arasında güvenli bir bağ kurulacaktır. Fakat tam tersi bir şekilde yani bebeğin anneyi yanında istediği anlarda anne bebeğin o an ki ihtiyacına çok abartılı ya da yetersiz ve tutarsız bir şekilde karşılık verirse, anne ve bebek arasında güvensiz bir bağ oluşacağı belirtilmektedir (1). Bakım verenin bu davranışları, bebeğin kendini, diğerlerini ve dünyayı olumlu ya da olumsuz yönde yorumlamasına aracılık etmekle birlikte bebeğin gelişimi, ömür boyu kuracağı ilişkileri, kişiliği üzerinde de güçlü bir rol oynayacaktır. Başka bir deyişle bakım verenin bebeğe yaklaşımı bebeğin zihninde iki şema oluşumunu başlatmaktadır: “Değerli ben” ve “güvenilir o” (2). Böylelikle yaşam boyunca güvenli bağlanan kişi kendini sevmeye değer görüp kabul edildiği algısına sahip olurken, tam tersi güvensiz bağlanan kişi kendisinin reddedildiğine dair algıya sahip olabilecektir (2).

Yapılan araştırmalara göre, ebeveynlerin çocuklarıyla etkileşimleri, ebeveynlerin onlara karşı tutarlı tutumları ve sağlıklı iletişimleri sayesinde çocuğun olumlu yönde gelişim gösterdiği belirtilmektedir (1). Bu yüzden bebeğin sağlıklı gelişimi için aile içi iletişimin ve aile ortamının önemli rolü vardır. Carl Rogers’ın teorisine göre bireyin koşulsuz kabul edilmesi ve pozitif yönde önemsenmesi akıl sağlığının, ebeveynleri ve diğerleri tarafından reddedilmesi de psikolojik bozukluklarının temelini oluşturduğu belirtilmektedir (3). Buradan yola çıkarak da Ronald P. Rohner, ebeveyn ve çocuk ilişkisinde algılanan kabul ve reddin bireylerin çocukluk ve ileri ki yaşantılarındaki etkileri üzerine çalışmalar yürüttüğü sosyalizasyon kuramını geliştirmiştir. Ebeveyn Kabul Reddetme Teorisi (EKAR), ailenin çocuğunu kabul etme ve reddetme nedenlerini, sonuçlarını ve diğer faktörlerle ilişkilerini incelemeyi amaçlamıştır. Bu bağlamda çocuğun istenmeyen

hamilelik sonucu dünyaya gelmesi, annenin çocuk bakımına ek olarak ev işlerinde de sorumluluklarının fazla olması, annenin yalnızlık hissiyatı, çok fazla çocuk sahibi olma, fiziksel çevredeki bazı problemler, ailenin psikolojik bozukluklara sahip olması gibi etkenlerin ebeveynlerin çocuklarına karşı red tutumlarının nedenleri olarak belirtilmiştir (4).

Ebeveyn kabul ve red teorisi ebeveyn ve çocuk arasındaki ilişkinin çoğunlukla çocuğun o an ki ve gelecekteki psikolojik gelişimi üzerindeki etkisini (5) incelemekte olup Rohner'e (1986) göre, çocukluk döneminde algılanan ebeveyn kabul ve reddi, çocuğun duygusal, davranışsal ve sosyal-bilişsel gelişimini de etkilemektedir (5). Daha önce de belirtildiği gibi dünyaya gelen her bebeğin beslenme, temizlenme, korunma, sevilme ve onaylanma gibi hem fiziksel hem de psikolojik sağlığına yönelik ihtiyaçlarının karşılanması gerekmektedir. Bu ihtiyaçların ebeveyn tarafından karşılanmaması çocuk ihmali kapsamında değerlendirilmekte olup, çocuğun kendisini reddedilmiş hissetmesine neden olabilmektedir. Ebeveyn kabul ve red kuramı çerçevesinde değerlendirildiğinde, red algısını hisseden çocuklarda ise istismar türlerinden duygusal istismardan bahsedilebilmektedir (6). Duygusal istismar ise çocukta bilişsel, sosyal, duygusal ve davranışsal bozuklukların oluşmasına neden olabilecek davranışların bütünü olarak tanımlanmaktadır (6). Reddedilen ya da duygusal olarak istismar edilen çocukların genellikle yaşlılarıyla tatmin edici bir sosyal ilişki oluşturamayacağı, özgüvenlerinin sık sık yaralanacağı ve kendilerini sosyal olarak geri çekebilecekleri belirtilmektedir. Pozitif deneyimlerin yokluğu yüzünden, reddedilmiş çocukların, yetişkinlik dönemlerine geldiğinde kendine güvensiz, düşmancıl ve bağımlı kişilik örüntüleri oluşturmaları beklenmektedir. Düşük öz saygı, öz yetersizlik ve olumsuz dünya görüşlerine de oldukça meyilli olabilecekleri belirtilmektedir (5). Eğer çocuğun duygularına ve ihtiyaçlarına bakımını sağlayan kişiler tarafından önemsizmiş gibi davranılırsa, çocuğun kişisel bir parçası derinden reddedilmiş olmaktadır. Ayrıca duygusal olarak ihmal edilmiş çocukların içlerinde, kendilerine duydukları sevgi ve diğer kişilerle kuracağı duygusal bağla alakalı problemlerle büyümüş olması beklenmektedir (7). Webb ve Musello (2018) duygusal ihmali nehir havzasındaki sel sularına benzetmişlerdir. Duygusal ihmal bu sel suları gibi yavaş bir şekilde insanın varoluşunun temelini aşındırarak enerjisinin, motivasyonunun, özsaygısının ve hayat

akışının elinden alındığını belirtmişlerdir (7). Hatta araştırmalar bir bebeğin fiziksel tüm ihtiyaçları eksiksiz olarak karşılandığı halde duygusal ihtiyaçlarının karşılanmaması durumunda ölme ihtimalinin çok yüksek olduğunu göstermektedir (8). Doğumdan itibaren bir insan yavrusunun bakıma muhtaç olarak dünyaya gelmesi sebebiyle en az su kadar hava kadar muhtaç olduğu bir diğer ihtiyacı ise bakım verenin kayıtsız şartsız bir biçimde sevgisi ve bebeği her şeyiyle kabul etmesi olarak belirtilmektedir. Bebeğin ilk anlardan itibaren sezgisel olarak bu sevgi ve kabulün bilgisini edindiği belirtilmektedir (8).

Yapılan araştırmalara göre, ebeveyn kabulünü algılayan çocuklarda sosyal ve duygusal açıdan olumlu, kendilerine güvenen, bağımsız olabilen, geleceğe yönelik iyimser bakış açısına sahip bireyler olarak yetişeceği belirtilmektedir (9). Sevildiklerini ve kendilerine değer verildiğini düşünen çocukların kendileri hakkında ve diğer insanlar hakkında bilişsel olarak bir iç görü geliştirdikleri gözlemlenmiştir (9).

Ebeveyn kabul ve red kuramı ile ilgili alan yazın çalışmalarına bakıldığında, ebeveynlerin evlilik uyumu ve çocuklardaki davranış problemleri arasındaki ilişki (10), eş kabul reddi (11), anne ve baba arasındaki çatışma (12), anne ve babanın boşanmış olması ile genel psikolojik uyum arasındaki ilişki (12), psikolojik uyumları ve okul başarıları arasındaki ilişki (13), çocukların empatik eğilimleri (14), psikolojik sıkıntılar (13), sosyal kaygı düzeyi (13), depresif belirti düzeyleri (13), kişilik özellikleri (15) ve bağlanma özellikleri (16) gibi değişkenler üzerinde hem çocuklarla, hem de yetişkinlerle yürütülen çalışmalar mevcuttur. Bu çalışmaların hepsinde ulaşılan sonuçlar dahilinde çocukların ruhsal gelişimi için ebeveyn ve çocuk ilişkilerinin önemi bir kez daha vurgulanmıştır.

Ebeveyn kabul ve red kuramının vurguladığı konulardan birisi de çocukluk dönemindeki yaşantılar sonucunda anne ve babadan algılanan kabul-red algısının duygusal gelişim üzerinde de etkili olduğudur (17). Ebeveyn kabul ve red kuramının kişilik alt kuramına göre, dünyaya gelen her çocuğun biyolojik olarak sevdiği ve kendileri için değerli olan diğer kişiler tarafından onaylanma ihtiyaçlarından ötürü duygusal bir açlık hali bulunduğu söylenmektedir. Bu ihtiyaçların ise genellikle olumsuz duygulardan oluştuğu belirtilmektedir (18). Bu kapsamda da kişinin ilişkilerini düzenlemesinde duygularını yönetebilmesi önemli görülmektedir.

Duyguların düzenlenebilmesi ya da yönetilebilmesi olumlu ya da olumsuz duyguların uygun bir şekilde açığa çıkarılması ve ifade edilmesini kapsamaktadır. Erken dönem yaşantıları ile kazanılmaya başlanan duyguları yönetme becerileri yaşla birlikte gelişmeye devam etmektedir. Bebeklik döneminin anneye daha bağımlı olarak geçirilen ve buna bağlı olarak da annelerini gözlemleyerek duyguları ifade edebilme ve yönetebilmeyi öğrenmelerine olanak sağlayacak aşamalardan geçilen birdönem olması (18) nedeniyle, annelerin çocukların duyguları yönetme becerisini kazanmasında da önemli bir rolü bulunduğu söylenebilir. Ayrıca, Freud da anne-çocuk arasında kurulan ilişkinin önemini çok fazla vurgulamıştır. Kurulan bu ilişkinin çocuğun yaşam boyu oluşan en kuvvetli sevgi bağı olduğunu belirtmiştir. Buna ek olarak ise var olan bu sevgi bağının sonraki tüm sevgi içerikli ilişkilerinde ilk örnek olacağını söylemiştir. İlk model olarak tanımlanan, anne ile çocuk arasında oluşan bu sevgi içerikli bağın aynı zamanda ömür boyu insan davranışını güdüleyen bir yapı olduğunu belirtmiştir (18). Anne- çocuk ilişkisinin, tüm insan ilişkilerine yönvereceği ve bu ilişki içerisinde çocuğun annesi tarafından istenilen ve sevilen biri olduğunu hissetmesi ya da algılamasının sağlıklı ruhsal gelişimi için oldukça önemli olduğu belirtilmiştir (18).

Tüm bu bilgiler ışığında, bu tez çalışmasında ergenlik dönemi içerisindeki üniversite öğrencilerinin çocuklukta algılanan anne kabul ve red algıları ile Covid-19'a yönelik korku düzeyleri arasındaki ilişkide duygu düzenleme becerilerinin aracı rolünün nasıl olduğu merak uyandıran çıkış noktası olmuştur. Ebeveyn kabul-red kuramı ve diğer bağlanma kuramlarının da belirttiği gibi çocuk ve anne arasındaki ilişkinin etkisinin bireyin ileriki sosyal, akademik, romantik ilişkileri gibi yaşamının her alanında görülebileceği vurgulanmıştır (1,5,7). Dolayısıyla çocukluk dönemindeki anne ile arasındaki ilişkiye ve iletişime bağlı olarak çocukluktan itibaren öğrenilen duyguları yönetme becerilerinin de şekilleneceği belirtilebilir (18). Ebeveyn kabul ve red kuramının kişilik alt kuramına göre, erken çocukluk döneminde ebeveyn ve çocuk ilişkisinin niteliğine göre sınıflandırılmış yedi kişilik özelliği bulunduğu belirtilmiştir (18). Bu yedi kişilik özelliklerinden biri olan duygusal tutarsızlığın meydana gelmesine bakıldığında ebeveynleri tarafından reddedildiğini ve sevilmediğini hisseden çocukların, günlük yaşamlarındaki ufak streslere karşı kolay öfkelenme eğilimi gösterdikleri ve streslere karşı toleranslarının

daha düşük olduğu belirtilmektedir (18). Ayrıca, duygusal tutarsızlık gibi diğer kişilik özelliklerinde de bireyin karşılaştıkları durumlara karşı farklı duyguların alevlendiği söylenmiştir (18). Bu yüzden erken dönemde oluşmaya başlayan ebeveyn kabul ve red algısının etkilerinin kişilerin duygu ve davranışlarında görülebileceği düşünülmüştür. Aynı zamanda günümüzde beklenmedik bir anda ortaya çıkan ve kriz olarak betimlenebilen Covid-19 salgınında alışık olunmayan bir yaşam biçimine insanların uyum sağlaması beklenmiş fakat salgın yüzünden aniden kısıtlanan yaşam tarzları, maruz kalınan yeni düzen beraberinde insanlarda olumsuz duyguların ortaya çıkmasına neden olmuştur (19). Bu yüzden çocuklukta kazanılan duyguları yönetme becerilerinin ortaya çıkan yoğun duyguların yönetilmesinde salgın sürecinde nasıl ilerlediği incelenmeye değer görülmüştür. İnsan davranışlarının temelinde geçmişte yaşanan olayların duygusal etkilerinin ya da geleceğe yönelik hayallerin yer alması ve kişilerin davranışlarında belirleyici ve etkileyici olması (20) nedeniyle çocukluk döneminde algılanan anne kabul ya da red davranışlarının yetişkinlik döneminde duygusal açıdan bazı izler taşıdığı öngörüsü ile üniversite öğrencilerinin anne kabul-red algısı ve Covid-19 korkusu arasındaki ilişkinin incelenmesi, bu ilişkide ise duygu yönetme becerilerinin aracı rolünün nasıl olduğu araştırılmak istenmiştir.

Hem Türkiye hem de yurtdışında yapılan araştırmalara bakıldığında, ebeveyn kabul ve red kuramı ile Covid-19 korkusu arasındaki ilişkide üniversite öğrencilerinin duygularını yönetme becerilerinin aracı rol ilişkisinin incelenmesi açısından eksiklikler olduğu düşünülmektedir. Bu açıdan bu araştırmada anne kabul- red algısının güncel problemlerde kişinin duygu yönetme becerileri üzerinde nederece etkili olabildiği konusunda bir bilgi edinebileceği ön görülmüştür. Böylelikle araştırmanın literatüre üniversite öğrencilerinin annelerinden algıladığı kabul ve red tutumları, Covid-19 korkusu ve duygularını yönetme becerileri arasındaki ilişkilere yönelik katkı sunacağı düşünülmektedir. Araştırmanın amacı, kapsamı, problemleri, sınırlılıkları ve varsayımları ise sonraki bölümlerde ayrıca açıklanmıştır.

1.1. Araştırmanın Amacı ve Kapsamı

Araştırmanın amacı, çalışma grubunu oluşturacak üniversite öğrencilerinin çocukluk dönemlerine yönelik algıladıkları anne kabul ve red davranışları ile şu an ki hayatlarında karşılaştıkları beklenmedik bir durum olan Covid-19 pandemisine

yönelik korkuları arasındaki ilişkide duyguları yönetme becerisinin nasıl bir rol oynadığının araştırılmasıdır.

Araştırmanın kapsamı ise, anne kabul ve red kuramı çerçevesi ile Covid-19 korkusu ve üniversite öğrencilerinin duygularını yönetme becerileri arasında ilişkinin incelenmesini oluşturmaktadır. Buna bağlı olarak anne kabul-red algısının beklenmedik bir problemde kişinin korku durumu (Covid-19 Korkusu) ile ilişkisi ve bu ilişkide duygu yönetme becerilerinin ne derece etkili olabildiği konusunda bilgi edinilmiş olacaktır.

Alan yazın incelemesinde üniversite öğrencilerini kapsayan anne kabul-red algısı ile duyguları yönetme becerileri ve Covid-19 korkusunu inceleyen çalışmaya rastlanmamıştır. Bu nedenle alan çalışmalarına yeni bir bakış açısı kazandıracığı ve yeni araştırmalara olanak sağlayacağı düşünülmektedir.

1.2. Araştırmanın Problemleri

Araştırma kapsamında temel olarak, “Üniversite öğrencilerinin anne kabul- red algısı ve Covid-19 korkusu arasındaki ilişkide duygu yönetme becerilerinin aracı rolü nedir?” sorusuna yanıt aranmaktadır. Bu bağlamda araştırmanın alt problemleri ise aşağıdaki gibidir:

- Üniversite öğrencilerinin duygu yönetme becerileri sosyo-demografik değişkenlere göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
- Üniversite öğrencilerinin Covid-19 korkusu belirtileri sosyo-demografik değişkenlere göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
- Üniversite öğrencilerinin anne kabul-red algısı sosyo-demografikdeğişkenlere göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
- Üniversite öğrencilerinin anne kabul-red algısı ile duygu yönetme becerisi arasında anlamlı ilişki var mıdır?
- Üniversite öğrencilerinin anne kabul-red algısı ile Covid-19 korkusu arasında anlamlı ilişki var mıdır?
- Üniversite öğrencilerinin duygu yönetme becerileri ile Covid-19 korkusu arasında anlamlı ilişki var mıdır?

1.3. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma, Ankara ilinde bulunan Ankara ve Hacettepe Üniversitelerinin Sağlık Bilimleri Fakóltesi bünyesindeki bölümlere devam eden, çalışmaya katılım konusunda gönüllü olan 1. ve 2. sınıf üniversite öğrencileri ile sınırlı tutulmuştur. Ayrıca, araştırmanın amacı doğrultusunda verilerin toplanması “Anne Kabul ve Red Ölçeği Yetişkin Formu”, “Duygularını Yönetme Becerileri Ölçeği”, ve “Covid-19 Korkusu Ölçeği” ölçek formlarının kullanımı ile sınırlıdır.

1.4. Araştırmanın Varsayımları

Araştırmanın varsayımları aşağıdaki şekildedir.

- Araştırmaya katılan üniversite öğrencilerinin ölçeklerdeki ifadeleri doğru bir şekilde anladıkları ve sorulara içten ve gerçeği yansıtan yanıtlar verdikleri,
- Araştırmada kullanılan ölçeklerin, istenilen kavramları ölçmede yeterli olduğu,
- Çalışma grubunun evreni temsil ettiği varsayılmıştır.

2. GENEL BİLGİLER

2.1.Ebeveyn Kabul Red Kuramı (EKAR) (Parental Acceptance- Rejection Theory)

1975 yılında Ronald Rohner tarafından Amerika’da ilk kez tanımlanmış ve 1986 yılında geliştirilmiş olan Ebeveyn Kabul Red Kuramı (EKAR), anne ve babanın çocuğu kabul ve reddinin, çocuk üzerindeki kısa ve uzun dönemli etkilerini ortaya çıkarmayı hedefleyen bir “sosyalizasyon” kuramıdır (21). Çocuğun anne ve babası tarafından kabul edilmesi veya reddedilmesi çocuğun sosyal, duygusal ve zihinsel gelişimi başta olmak üzere tüm gelişim alanlarını etkilediği düşünülmektedir(22). Çocuğun ailesinden kabul ve red davranışlarından hangisine maruz kalacağı çocuğun rahme düştüğü andan itibaren kestirilecek bir durum olabilmektedir. Çünkü en basitinden anne ve baba bir çocuğu dünyaya getirmesi isteyerek mi yoksa istemeyerek mi sorusuna cevaplarından çocuğun o aile içinde kabul edildiğine ya da reddedildiğine dair ipucu verebilmektedir. Bu yüzden çocuklar için ailenin atmosferi gelişimlerini etkileyebilmektedir. Aile yapısı sağlıklı ve sağlıklı olmayan olmak üzere iki açıdan ele alınmaktadır. Her bir aile üyeleri için problemleri birlikte çözebilen, birbirlerine duygusal açıdan bağlı olan, herkesin kendine özel hayatı ve sınırlara izin verilen, aile üyelerinin rolleri belli, açık, rahat ve doğrudan iletişimi sağlayan, esnek yapıya sahip değişikliklere kolaylıkla uyum sağlayan, karşılıklı anlayış ve doyum sağlayabilen aileler sağlıklı aile kategorisine girmektedir (23). Sağlıklı aile yapısı ise, ailesi ile sıcak pozitif iletişim yetersizliği, güvensiz bağlanma, tutarsız disiplinlerin olduğu, sert ve esnemeyen baskıcı kuralların bulunduğu, rollerin ve sınırların belli olmadığı, ebeveyn çatışmasının olduğu aile yapısı olarak belirtilmektedir (23). Bu tarz ailelere sahip çocukların davranışsal ve duygusal olarak problemler yaşama riski artmakta olduğu da söylenmektedir (23). Bu aile yapılarının içeriğine baktığımızda sağlıklı aile yapısında daha çok kabul edici tutum, sağlıklı ailelerde ise daha çok reddedici tutumların hâkim olduğunu söyleyebiliriz. Bunlara göre, Rohner kuramında, ebeveynin kabul ve red durumlarını dört boyut ile açıklamıştır.

1. Sıcaklık-sevgi boyutunda, çocuğa karşı ilgisi, sevgisi, yakınlığı, desteği ifade eden tüm sözel ve sözel olmayan sevgi dolu bakışları, onay, öpme, sarılma, gülümseme, okşama, övme gibi davranışları kapsamaktadır.
2. Düşmanlık-saldırganlık boyutunda, çocuğa karşı sözel ve sözel olmayan saldırganlığı ifadeyi içermekte ve düşmanlık, nefret gibi duyguların genellikle saldırganlığı ortaya çıkardığı belirtilmektedir.
3. İlgisizlik-ihmal boyutunda, çocuğun her türlü ihtiyacının zamanında ya da yeterli bir şekilde karşılanmamasını içermekte ve ihmal de genellikle ebeveynin çocuğuna duyarsızlığından kaynaklandığı belirtilmektedir.
4. Ayırıştırılmamış red boyutu ise, ebeveyn tarafından reddetme davranışının açık ve net bir biçimde yapılmamasına rağmen, çocuğun kendini reddedilmiş hissetmesi olarak tanımlanmaktadır (22).

Ebeveyn Kabul ve Red Kuramı “kişilik”, “baş etme” ve “sosyokültürel” alanlar olmak üzere bu üç alanda beş temel soruya yanıt aramaktadır.

Kişilik alanı; iki temel soruya odaklanmıştır. İlk olarak, “Ebeveynleri tarafında reddedilen çocuklara ne olur?” sorusuyla reddedilen ve kabul edilen çocuklar arasındaki farklılıkları açığa çıkarmaktadır. İkinci olarak ise, “Çocukluk çağında reddedilen veya kabul edilenlerin yetişkinlik dönemlerinde nasıl durum içindedir?” sorusuyla kabul edilme ve reddedilmenin ileriki yaşamlarında etkilerinin olup olmadığını ortaya çıkarmaktadır.

Baş Etme (Coping) alanı; tek bir soruya odaklanmıştır. “Neden ebeveynleri tarafından reddedilen bazı çocuk ve yetişkin bireyler bu olumsuzlukla diğer bireylere göre daha etkili bir şekilde mücadele edebilmektedirler?” sorusuyla çocuk ve yetişkinlerin bu reddedilmeyle nasıl etkili yöntemlerle başa çıktıklarını ortaya çıkarmaktadır.

Sosyokültürel alanı; iki sorusu vardır. İlk olarak “Neden bazı ebeveynler çocuklarına sıcak ve sevgi dolu bir tutumla davranırken, bazıları tam tersi soğuk, ilgisiz ve saldırgan bir tutumla davranmaktadır?” sorusuyla bu tutumların psikolojik ve toplumsal etkenlerin neler olduğunu ortaya çıkarmaktadır. İkinci olarak ise, “Çocukluk döneminde yaşanan kabul ve reddedilmenin, toplumun yapısı ve o topluma ait bireylerin davranış ve inançları arasında nasıl bir ilişki bulunmaktadır?”

sorusuyla kültürel farklılıkların ebeveyn kabul ve red tutumlarındaki farklılıklarını ortaya çıkarmaktadır (10).

Kuramın kişilik boyutu, benlik ve psikolojik sonuçlarına yanıt bulmaya çalışmaktadır. Baş etme boyutu reddedilmiş bireylerin sorunlarla karşılaşmadan yaşantılarını devam ettirme becerilerini açıklamaya ve son olarak sosyokültürel boyutu ise ebeveyn kabul ve reddinin nedenlerini ve sosyokültürel açıdan aralarında nasıl ilişki olduğuna yanıt bulmaya çalışmaktadır (10).

EKAR Kuramı'nda kişilik kavramı yedi farklı kişilik özellikleri açısından incelenmiştir. Bu yedi özellik ebeveyni tarafından reddedilen çocuk ve yetişkin bireyleri tanımlayan en belirgin özellikler olarak yerini almıştır.

Bağımlılık veya savunucu bağımsızlık özelliği, bağımlılık özelliği taşıyan kişilerin bir başkasından aldığı onay, ilgi, cesaretlendirme gibi noktalara ihtiyaç duymasidir. Bağımsızlık boyutu ise, kişinin bu tür taleplerde bulunma ihtiyacına gerek duymadan kendi duygusal ihtiyacını karşılayabilmesidir.

Duygusal duyarsızlık (tepkisizlik), duygusal duyarlılık kişinin bir duygusunu karşısındaki kişiye rahat bir şekilde özgürce ve açıkça ifade edebilme yeteneğidir. Çocuğun başka kişilerle duygusal şüphe, katılık ve güvensizlikten uzak ve ne kadar yakın sıcak, kalıcı ve savunucu olmayan duygusal bağlar kurabildiği, onun duygusal duyarlılığına bağlı olması ile ilgilidir (24).

Düşmanlık ve saldırganlık, düşmanlık içsel bir nefret, öfke ya da kızgınlık duygusu iken saldırganlık bu hissedilen kızgınlığın veya öfkenin davranışsal ya da ruhsal olarak kasten zarar verme eğilimi olarak belirtilmiştir. Bazen çocuklar öfke, kızgınlık ve düşmanlık gibi duygularıyla baş edip, kontrol ederek ve bu duygularını ifade etmek konusunda bilinçli bir şekilde ya da bilinçsizce bir zorluk yaşayabilmektedirler (24).

Olumsuz öz saygı, bireyin kendi değeri hakkında yaptığı bütün duygusal değerlendirme olarak söylenmektedir. Olumlu özsaygı, bireyin kendisini beğendiği, onayladığı ve kabul ettiği, kendisiyle rahat olduğu, bireyin kendisini değerli, diğer insanların saygısını hak eden biri olarak görme eğiliminde olduğu belirtilmektedir (24).

Olumsuz öz yeterlik, bireyin kendi yeterliliği hakkında yaptığı genel bir değerlendirme olarak söylenmektedir. Ortaya çıkan sorunlarla mücadele edebilecek yeteri kadar güce sahip olup olmaması ile ilgili konular olduğu belirtilmektedir (24).

Duygusal tutarsızlık, duygusal olarak tutarlı olmayan bireyin duygu durumunda dalgalanmalar görülebilmektedir. Bir an neşeliyken, bir sonraki an karamsar ya da depresif, bir an gerginken bir sonraki an sakin gibi özellikler sergileyebilmektedir.

Bu kişiler küçük engeller, zorluklar veya sorunlarla karşılaştıklarında, keyifleri kolayca kaçabilmektedir. Öfkelendiklerinde kendilerini kolayca kaybedebilirler (24).

Olumsuz dünya görüşü, bireyin yaşamı, kâinatı ya da varoluşu olumlu veya olumsuz olarak değerlendirmesi ile alakalıdır. Dünya görüşü olumlu olan bir kişi, yaşamı genel olarak iyi, güvenli, dostça, mutlu bir şekilde olumlu olarak tanımlarken, dünya görüşü olumsuz olan bir kişi yaşamı kötü, güvensiz, tehdit edici, belirsiz ve düşmanca olarak görebilmektedir (24).

EKAR'ın bu kişilik kuramında, farklı kültüre, ırka ve dillere mensup çocukların, ebeveynleri tarafından reddedilmesi sonucunda yukarıda bahsedilen yedi kişilik özelliklerinin olumsuz yöndeki kişilik örüntülerini geliştirdikleri ileri sürülmektedir (24). Ayrıca bu kurama göre, çocuğun annesiyle olan ilişkisi çocuğun kişilik ve mizacı üzerinde de etkisi olduğu belirtilmektedir. Buna göre, çocuğun olumlu ya da olumsuz kişilik özelliği geliştirmesi annenin çocuğa karşı sergilediği tutum ve davranışlara göre şekilleneceği söylenmektedir (25). Bu aşamaya kadar EKAR kuramının nasıl oluşturulduğuna, teorinin temellerine, ulaşılan sonuçlarına ve önemine odaklanılmıştır.

2.2. Ergenlik Dönemi

Bu araştırmanın çalışma grubunu 18-20 yaşlarındaki ergenlik çağındaki üniversite öğrencileri oluşturmaktadır. Ergenlik dönemi genellikle çocukluk döneminden yetişkinlik dönemine geçiş süreci olarak tanımlanmaktadır. Modern Batı toplumlarında ergenlik yaşı olarak 13-19 yaş dönemini kapsadığı düşünülmektedir. Fakat birçok araştırmacı ergenliğin bu yaş dönemlerinden önce başladığını savunarak bu dönemi 10-18 yaş arasında başladığını belirtirken, Dünya Sağlık Örgütü 10-19 yaş arasında bu dönemin ortaya çıktığını belirtmektedir (26). Yörükoğlu'na göre ergenlik dönemini büyümenin durmasına yani 12-21 yaşlarına kadar sürdüğünü ve

buna ek olarak ise asıl ergenlik 15-21 yaş arası iken, 21-25 yaşları arasını ise uzamış ergenlik olarak belirtmiştir (27).

Ergenlik dönemi hem o dönem çocukları için hem de aileler için zorlu ve çalkantılı bir süreç olarak tanımlanmaktadır. Bu dönemde annenin çocuğun bu değişkenliğini kabul ve reddetme olarak yaptığı davranışlar, çocuğun doğumdan itibaren süregelen gelişiminde etkisini sürdürmektedir. Bu dönemde yaşanan davranış problemleriyle aile etkileşiminin vurgulandığı çoğu araştırmada, anne ve baba tutumu, aile ortamı, ailenin desteği, uyumu ve aile içi ilişkiler gibi değişik özelliklerin çocuğun kişilik özelliklerine, kaygı, bunalım, psikolojik ve davranış bozukluklar arasında anlamlı ilişkiler saptanmıştır (28).

Çocukların sağlıklı bir gelişim gösterebilmesi için, ailenin sevgisine ve kabulüne gereksinim duymaktadırlar (29). Her ne kadar ergenlik döneminde ailenin ikinci plana, arkadaşların birinci planda olduğu söylene de bu dönem çocukları için hala ebeveynin kabulünü, onayını ve sevgisini hissetmesi kimlik kazanımı sürecinde önemli bir etkiye sahip olmaktadır (30). Buna bağlı olarak, aile içinde ergenlik çağı çocuğunun kabul görüldüğünü hissetmesi, bu dönem çocuğunun aile üyelerinden farklılaşarak bireysel özerkliğini ve benlik gelişimini geliştirmesine yardımcı olmaktadır (23). Bu bilgilere göre aile içinde onaylanmayan, kabul göremeyen bir çocuğun kendini yeterli hissetmesi, kendine güvenmesi, kendini sevmesi mümkün değildir çıkarımı yapılabilmektedir. Buna bağlı olarak ebeveynlerin neden olduğu bu yetersizlik ve öz sevgisizlikten dolayı sosyal ve akademik gibi çocuk hayatının her alanında problemlerle karşılaşması da muhtemeldir denilebilmektedir. Araştırmalara göre ailenin kısa ve uzun soluklu çocuk hayatında ve sağlıklı gelişimi üzerinde o kadar çok büyük etkisi olduğu söylenilmektedir ki aile yapısı, aile tutumu, aile iletişimi gibi faktörlerin çocukların benlik algısı, özgüvenlerini, özsaygılarını etkilediği saptanmıştır (31). Ebeveyn kabul ve red kuramına göre de ebeveyn kabulünün fazla olduğu durumlarda gençlerin sosyal, duygusal, bilişsel gibi gelişim alanlarına olumlu etkisi olduğunu, çocukların olumlu bir şekilde sosyal ilişkiler kurup yürütebileceğini, duygularını doğru bir şekilde anlama ve uygun davranışı seçerek davranış problemlerine eğilimlerinin az olacağı belirtilmektedir (31).

Ebeveynlerin çocuklarına verebilecekleri en değerli mirasın onlarabesledikleri güvenleri, sevgileri ve anlayışlarını hissettirmek olduğu belirtilmektedir

(32). Ergenlik dönemiyle başlayan çalkantılı süreç içinde ailenin sevgi, saygı ve kabul davranışlarının çok fazla önemi bulunmaktadır. Çünkü bu dönemin içindebarındırdığı birçok özellik ergen için zaten alışkanlıkları bırakıp yeni durumlara ayakuydurma çabası anlamına gelmektedir. Bu yüzden bu dönem gençlerinin her açıdan hem kendilerini bulmaları hem de dünyayı anlamlandırmaları için kritik bir dönem olduğunu söyleyebiliriz.

2.3. Ergenlik Döneminde Bilişsel ve Duygusal Gelişim

Bilişsel gelişim yaşla birlikte gelişme gösteren ve karmaşık bir düzeneğiiçinde barındırmaktadır. Çünkü bilişsel gelişim denildiğinde akla insanın öğrenme süreci, düşünme becerisi, planlama ve organize etme yetisi, bellek, akıl yürütme ve algılama gibi aslında insanı insan yapan farklı sistemler gelmektedir. İnsan hayatı boyunca sadece iki dönemde beyin hızlı ve büyük bir gelişim göstermektedir. Bunlardan ilki erken çocukluk dönemi ve diğeri ise ergenlik dönemini kapsamaktadır (33). Erken çocukluk ve ergenlik döneminde hızlı ve büyük bir gelişim gösteren insan beyni, üç ana prensibe göre gelişim göstermektedir. İlk olarak beyin gelişimi beyin hücrelerinin çoğalması ile birinci prensip oluşmaktadır. Erken çocukluk ve ergenlik dönemindeki insanların beyinde milyonlarca beyin hücresi oluşarak beyin yapısı gelişmektedir. İkinci prensip olarak budama dönemi gelmektedir. Bu aşamada kullanılan ve desteklenen nöronların daha güçlenebilmesi için kullanılmayan nöronların budanması olarak belirtilmektedir. Son olarak isebağlantısallık dönemi karşımıza çıkar ve burada ise beyin hücrelerinin birbirleriyle arasında kurduğu anlamlı bağlantıların olması anlamına gelmektedir. Hücreler arası kurulan bağlantılar ne kadar güçlü ve sağlam ise bireyin bilgi depolaması, bilgiyi hızlı ve etkin bir şekilde işlemesi beyinlerindeki bağlantısallığa bağlı olduğu belirtilmektedir (33). Beyin gelişimindeki bu üç temel prensip ele alındığında yapılan çıkarım ise, erken çocukluk ve ergenlik döneminde bulunan bireylerin çevrelerinden gelen farklı uyarıların zenginliği ile desteklenmesi daha çok beyin hücrelerinin aralarında bağlantı kurmalarına neden olacaktır. Çevresel faktörler tarafından ciddi mahrumiyet, ilgisiz ebeveyne sahip olma, kötü muameleye maruz kalma, maddi yoksulluk nedeniyle yetersiz beslenme gibi durumlar sonucunda

yaşanan travmaların direk olarak beyin gelişimi üzerinde tahribata neden olduğu bilinmektedir (33).

Bilişsel gelişim içerisinde bulunan algı gelişimi ele alındığında ise, duyumdan (sensation) da söz edilmektedir. *Duyum (sensation)*, dışarıdan gelen bir uyarıyı duyu organlarımızla alıp işleme yani yorumlama, anlamlı bir hale getirme sürecinde de *algılamanın (perception)* devreye girmesiyle oluşmaktadır (34). Algılama esnasında beynimiz, insanın içinde bulunduğu durumdan beklentisini, geçmişteki deneyimlerini, farklı duyu organlarından gelen diğer uyarıları, toplumsal ve ait olduğu kültürel özelliklere göre süreci ilerletir. Ayrıca beynimiz algılama sürecinde, gelen duyuları seçer, bazılarını ihmal eder, bazılarını kuvvetlendirerek daha çok odaklanır, belirsizlik olduğunda boşlukları doldurur ve kişinin beklentilerine göre anlam verir (35). Bu durumda aynı uyarana maruz kalan insanın neden farklı anlamlar çıkardığının kanıtı olarak söylenebilmektedir. Çünkü kişilerin geçmiş yaşantıları, beklentileri, toplumsal ve kültürel yapıları birbirinden farklılık göstermektedir. Rohner ve arkadaşları (2009), ebeveyn ve çocukların kabul ve red algıları karşılaştırıldığında farklılıklar gözlemleniyorsa eğer çocukların algılarının doğru olarak değerlendirilmesi gerektiğini belirtmişlerdir (5).

Jean Piaget bilişsel kuramını *duyu-motor dönem, işlem öncesi dönem, somut işlemler dönemi ve soyut işlemler dönemi* olmak üzere dört dönemde incelemiş ve bu dönemleri belirli yaş gruplarına ayırmıştır. Her dönemin kendine has niteliksel özellikleri bulunmaktadır. Bunun amacı ise Piaget'e göre bilişsel gelişim, beyin ve sinir sisteminin yaş ile beraber olgunlaşmasıyla insan yavrusunun dış dünyaya uyum sağlamasına yardımcı olan deneyimlerinin birleşmesiyle oluşmaktadır (36). Bu kuruma göre ergenlik dönemindeki gençlerin soyut işlemler döneme denk geldiği belirtilmektedir. Bu dönemin göze çarpan özelliklerden biri akıl yürütme yeteneğinin ileri seviyeye taşınması olarak söylenmektedir. Bir önceki dönem olan somut işlemler dönemindeki çocuklar deneyimledikleri durumları olduğu kabul etme eğiliminde olup sahnenin arka planını düşünme yeteneğine sahip olamamaktadırlar. Fakat soyut işlemler döneminde olan ergenler daha soyut kavramları anlamlandırabilme, alternatif düşünceleri göz önüne alabilme, farklı problem çözme becerileri üzerine düşünebilme, sorgulayarak ufku genişletebilme gibi beceriler geliştirebilmektedir (37). Birçok açıdan gelişim gösteren bu dönem

gençlerinin yetişkinlik dönemine hangi kazanımlarla yola devam edecekleri, ailelerinden gördükleri destek, rehberlik, anlayış gibi tutumlar ya da engellenme, fırsat verilmemesi gibi tam tersi olumsuz tutumlara bağlı olmaktadır. Çünkü beyin gelişimleri tamamlanmamış ergenler, kendi kapasitelerini, yeterliliklerini öğrenebilmek adına aile ortamında bir nebze deney yapmaktadır (33). Sergilediği bu davranışlar aile için ne kadar uygun ya da uygunsuz ve buna bağlı olarak ailenin cevabının ne olacağı çok önemli olacaktır. Aile tarafından yargılanma, alay edilme, davranışlarının sonlandırılmasının istenmesi, kızılması veya cezalandırılması gencin gelişen beynini olumsuz yönde etkilediği belirtilmektedir (33).

Gelişen beyne sahip olan gençlerin zihinsel olarak ustalaştığı vurgulansa bile, ergenlerin duygusal beyni olan limbik beyin ilk gelişen bölüm olduğu belirtilmektedir. Diğer bir deyişle, ilk duygusal ve haz merkezi olarak daha sonrasında düşünsel ve kontrol merkezi gelişmektedir (33). Bu durumu örneklendirmek gerekirse eğer, ergenlerin hormonal değişikliklerinden dolayı enerjileri yüksek olmaktadır. Bu yüksek enerjileri ise onları daha fazla risk almaya yöneltmektedir. Bu dönem gençlerine bakıldığında sürekli sıkılma eğiliminde olduklarını, ne yapacaklarını bilememeleri, yeni heyecanlar, yeni farklılıklar aramaları ve bunların sonucunda haz duygularını tatmin etmek istemeleri beyinlerinin arkasında yer alan duygusal beynin, düşünme ve karar verme merkezinden önce geliştiğinin kanıtı olduğu söylenmektedir (33).

Ergenlerin duygusal gelişimi çevreden gelen uyaranlara göre çeşitlenmektedir. Her durum ya da olay farklı bir duyguyu tetikleyerek birçok duyguyu deneyimlenmesini sağlamaktadır. Duygusal gelişimin yokluğunda, çevresindeki insanların duygu, düşünce ve davranışlarını anlayamama ve diğerlerinin niyetlerine yönelik çıkarımlar yapamama gibi insanoğlu birçok problemlerle karşılaşabilmektedir. Duygusal gelişimle birlikte bireyler yaşama uyum sağlayabilmektedir. Duygusal gelişim sayesinde hayatımızın her alanında sağlıklı ilişkiler kurma eğiliminde olmaktayız. Bu gelişim de diğer gelişim alanlarımız gibi doğumdan itibaren başlamakta ve hayatımızın sonuna kadar gelişimgöstererek devam etmektedir. Ergenlik dönemindeki çocukların duygusal gelişim özelliklerine bakıldığında ise, korku, öfke, kıskançlık, sevgi, mutluluk gibi duygular çok çabuk değişmektedir. Yaptıkları davranışların çevresindeki yetişkinler

tarafından onaylanmasını ve beğenilmesine önem vermektedirler. Diğerleri tarafından sevilme, beğenilme, kendine güven altında hissetme ve başarılı olma istekleri bulunmaktadır. Duygularını kontrol etmede zorluk yaşayabilmektedir. Yalnız kalma istekleri yoğun bir şekilde bulunmaktadır. Öğretmen, arkadaşları tarafından dışlanma, ölüm ve başarısız olma korkuları vardır (38). Sosyal gelişim ve duygusal gelişim birbirinden farklı ama birbirlerini destekleyen gelişim alanlarıdır. Bu iki farklı gelişim alanı için Şirin (2020) “bir elmanın iki yarısı” benzetmesini kullanmıştır. Biri içsel mekanizmaları içinde barındırırken, diğeri dışsal mekanizmaları içinde barındırmaktadır. Ergenlik döneminde duygusal gelişim, gençlerin kendi duygularını tanımasıyla başlar ve sosyal olarak başkalarını daha iyi tanıyabilmeye devam eder (33). Sosyal gelişim ile yakından ilintili olan duygusal gelişimleri üzerine yine aileleri tarafından kabul algı düzeyi arttıkça arkadaşları tarafından da kabul edilmeleri artış göstermektedir (31). Bununla birlikte çocukların sosyal problem çözmeleri ve diğerlerinin duygularını anlama becerileri de ebeveynleri tarafından kabul algısına sahip olan çocuklarda gelişmiş olduğunu göstermektedir (31).

Ebeveynlerinden koşulsuz kabul ve sevgi görmek çocukların duygusal gelişimleri üzerinde de yadsınamayacak etkisi bulunmaktadır. Ergenlik dönemi itibarıyla başlayan duygulardaki ani dalgalanmalar göze çarpılmaktadır. Bu dönemdeki gençler genellikle yoğun bir şekilde üzüntü, sevinç, öfke, korku gibi duygularını deneyimlemektedir ve bu duyguların yoğunluğunda ve dışavurumlarında tutarsızlıklar oluşmaktadır (39). Ruhsal olarak sağlıklı bir yapıya sahip olabilmek için bireyin doğduğu andan itibaren sevgi ve ilgi ihtiyacının karşılanması gerekmektedir (39). Gençlerin, başkalarına sevgi gösterebilmesi için ilk olarak ebeveynlerinden sevgi duygusunu alması gerekmektedir. Ailesinden sevgi ve kabul göremeyen gençlerde, ailelerin dikkatini çekebilmek adına uyumsuz davranışlar sergileme eğilimi ve isyankârlık gibi davranışlar görülebilmektedir (39). Duyguların bastırıldığı ya da sevginin ifade edilmediği bir aile atmosferinde bulunan gençlerde duygularında donukluk ve duygusal tepkisizlik gözlemlenmektedir (39). Zihinsel gelişim alanı gibi erken çocukluk döneminde karşılanmayan ihtiyaçların ergenlik döneminde duygusal gelişim alanı içinde telafi fırsatı oluşturulabileceği belirtilmektedir (33). Şirin (2020), ergenlik döneminde

duygusal gelişim alanı için “ikinci bahar mevsimi” ne benzetmesini kullanmaktadır. Ergenlik döneminde gençler zihinsel kapasitenin artması, çevreden alınan desteğin güçlü olması ile çocukluk döneminde eksik kalan noktaları bir seviyeye kadar aşma fırsatı bulmaktadır (33). Araştırmanın bu kısmına kadar ergenlik döneminin özellikleri, bu dönemdeki gençlerin bilişsel ve duygusal gelişimlerinin nasıl ilerlediği, bu gelişim alanlarının gelişimi ya da gerilemesindeki aile rolleri ele alınmıştır. Bir sonraki aşamada ise, duyguları yönetme becerilerinin ne ifade ettiğini ve önemi ele alınacaktır.

2.4. Duyguları Yönetme Becerisi

Çeçen (2003), bazı araştırmacıların duyguları “saat pili”ne benzettiğini belirtmiştir. Pili bitmiş bir saatin işlevselliğini kaybettiği gibi duyguların yönlendirmediği bireyler de tıpkı pili bitmiş bir saat gibi günlük hayattagerçekleşmesi gereken faaliyetlerde enerjiden yoksun olacağı belirtilmiştir (40).Başka bir deyişle duygular insan yaşamında hayatın renklenmesinde büyük etki sağlayan, insanların hayatını tatlandıran, aksi takdirde duygusuz bir yaşamın robotikyaşama benzetilen sadece mekanik ve hesaplamalara dayanacağı bir yaşam tarzı olarak betimlenmektedir (41). Yaşamın her anında, her saniyesinde insana duygularışlik etmekte ve bütün duyguların insan hayatında önemli bir işlevi bulunmaktadır. Duygular olumlu ve olumsuz olmak üzere ikiye ayrılır ve insanın hayatına göre öznellik göstermektedir. Evrimsel olarak bazı duyguların hayatta kalma mücadelesine yardım etmek amacıyla kişiyi hareket etmeye hazırladığı bilinmektedir (40). Olumlu ve olumsuz duyguların hepsi insanların iç ve dış dünyasında gerçekleşen olay ve durumların tetiklenmesiyle açığa çıkmaktadır. Bu duygular ortaya çıktığı zaman insana bir mesaj iletmektedir. Olumsuz duygular kategorisindeki duygular, hangi ihtiyaçların karşılanmadığı, insanların belirlediği hedeflere ulaşıp, ulaşılmadığı konusunda mesajlar barındırırken, olumlu duygular ise insanların beklentilerinin ve ihtiyaçlarının karşılandığını, hedeflerine ulaşıldığı mesajlarını vermektedir (42). Duygular olumsuzluklarla açığa çıktığında bireylerin uyum bozucu ifadeleri ve davranışları sonucunda olumsuzluk yaşamasına neden olabilmektedir (43). Aristo'nun bir sözüne göre, duygulanım yaşamak her insan için görece kolay olmaktadır. Fakat doğru kişiye, doğru zamanda, doğru miktarda, doğru

nedenler kapsamında ve doğru bir şekilde duyguyu deneyimlemenin ve özellikle doğru bir şekilde duygusunu açığa çıkarmanın o kadar da kolay olmadığını ve bunların hepsinin bir beceri olduğunu söylemiştir (44). Aristo'nun bahsettiği bu beceri bilimsel çalışmalarda benlik kontrolü (self-control), benlik yönetimi (self-regulation), duygu düzenleme (emotion regulation) veya duygu kontrolü (emotion control) başlıklarıyla ele alınmıştır (45).

İnsanlar günlük hayatında yaşadığı yoğun duygusal problemlerin sağlıklı yollarla çözüme kavuşturabilmelerini duygularını yönetme becerileri sayesinde gerçekleştirmektedir. Salovey ve Mayer (1990)'e göre duyguları yönetme, insanların kendi ve diğerlerinin duygularını gözlemleme, duygular arasındaki farkları anlama, bunların sonunda ortaya çıkan bilgilerle kendi düşünce ve davranışlarına yön vermede kullanma becerisi olarak tanımladığı belirtilmiştir (46). Çeşitçioğlu (2003)'na göre duygu yönetimi, duygusal zihnin baskınlık göstermemesi adına akılcı ve mantıksal zihnin yönetiminde bulundurmamak, duygular arasındaki farklılığı iyi kavrayarak onlarla etkili baş etme, bunun için bilinçli bir çaba gösterme ve bilinçaltında kalan duyguları çözümlenme ve anı yaşama becerisi kazanma olarak tanımladığı belirtilmiştir (47). Goleman (2011), yüksek duygu yönetme becerisi olan insanlarda; doğru bir şekilde öfkelerini ifade edebilme, stresle etkili baş edebilme, engellenmişlik ve çaresizlik duygularının üstesinden gelebilme, sözlüsaldırı, kendine zarar verme, kaygı ve yalnızlık gibi olumsuz davranışlarda azalma, daha çok kendisi ve diğerleri hakkında pozitif düşünme eğilimi gösterdiği belirtmiştir (48). Duyguları yönetme sürecini Yaylacı (2006) üç aşamada incelemiştir. Bunlar duyguların farkında olma, duyguları ifade etme ve duyguları kontrol etmedir (49). Goleman (2011)'a göre ise, duyguları yönetme bileşenleri ise, özbilinç, duyguları kontrol etme, kendini harekete geçirme, diğerlerinin duygularını anlama yani empati ve sosyal ilişkileri yürütme becerisi olarak ele almıştır (48). Çeçen (2006) araştırmanın ölçeği olan duyguları yönetme becerileri ölçeğini geliştirirken Lewis (1994)'in duyguları yönetme becerilerini açıkladığı kuramsal çerçeveyi göz önünde bulundurmuştur. Bu kuramsal çerçevede ise duyguları yönetme beceri boyutları olarak duyguları sözel olarak ifade edebilme, duyguları olduğu gibi gösterebilme, olumsuz bedensel tepkileri kontrol edebilme, olumsuz duygularla baş edebilme ve öfke yönetimi olarak belirlenmiştir (50).

Duyguları sözel olarak ifade edebilme; ortaya çıkan duyguları kelimelerle ya da tutumlarla ifade etmedir. Sağlıklı sosyal ilişkiler için duyguların sağlıklı ve uygun bir biçimde ifade edilmesi gerekmektedir (47; 51). İnsanların bir olay ve durum karşısında takındığı tutum ve davranışlar, sergiledikleri yüz ifadeleri, mimikleri ve ses tonları duygularını ifade etme biçimi olarak değerlendirilmektedir (51).

Duyguları olduğu gibi gösterebilme; Poskey (2006)'e göre, diğerleriyle duygusal empati yapabilmeyi, duygular arasındaki farklılıkları görüp dikkat etmeyi, diğer insanların motivasyonlarını tanıyıp doğru bir şekilde değerlendirmeyi ve insanların yaşam koşullarına göre uygun tepkiler verebilmek olarak belirtmiştir (49)

Olumsuz bedensel tepkileri kontrol edebilme; hızlı kalp çarpıntısı, hızlı nefes alma ve verme, ağızda kuruma, terleme, göz bebeklerinde büyüme, kan basıncında oluşan değişimler bazı olumsuz bedensel tepkilere örnektir. Olaylar esnasında bu tepkileri yakalayabilmek ve normale döndürebilmek için yapılan müdahaleler duyguları kontrol etmede önemli olduğu belirtilmektedir (47).

Duygularla başa çıkma; yakalanan olumsuz duyguların uygun bir şekilde baş edilecek şekilde verdiği huzursuzluğu giderme becerisidir. Bu beceri sayesinde olumsuz duyguların yönetilmesiyle insanlardaki ortaya çıkardığı sıkıntı ve huzursuzluğun azalması, daha çok olumlu duyguların deneyimlenmesine yardımcı olduğu söylenmektedir (52).

Öfke yönetimi; öfke duygusu her ne kadar olumsuz duygu kategorisinde yer almış olsa da uygun ifade edildiği sürece doğal ve sağlıklı bir duygudur. İnsanların kendi haklarını ve sınırlarını korumasına yardım eden bir duygudur. Tam tersi olarak öfke duygusunu deneyimleyen bir insan bu duyguyu uygunsuz ve kontrolsüz bir şekilde açığa çıkarıyorsa hem kendine hem de çevresine oldukça zarar verebilmektedir. Bu yüzden öfke yönetimi sağlayabilmek duygu yönetim becerisi için oldukça önemlidir (53; 47).

İnsanların günlük yaşamda uyum içinde ilerleyebilmeleri için duygularını yönetmeleri gerekmektedir. Duyguları yönetme becerileri duygu, davranış ve bilişsel olmak üzere birçok özelliğin birleşmesi ve aynı anda çalışmasıyla açığa çıkmaktadır. İlk olarak duygu düzenleme aşamasında ortaya çıkan duyguların kabul edilmesi, fark edilmesi, olumsuz duyguya baş edilmesi, dürtülerin kontrol edilmesi,

kişinin kendisi ve çevresine uygun stratejilerini kullanma yeteneğidir (54). Davranışsal düzenleme olarak insanlar karar verirken duygu ve mantıkları arasında uzlaşma sağlayarak işlevsel davranışlar açığa çıkarmaktadır (40). Bu aşamada hazzın ertelenmesi ve dürtü kontrolü olan davranışsal düzenleme devreye girmektedir (43). Örnek olarak sınıfta bir çocuğun iç ve dış uyaranlara rağmen yerinde oturabilmesi ve diğer arkadaşlarını rahatsız etmemesi davranışsal düzenlemenin göstergesidir (43). Son olarak bilişsel düzenleme içerisinde insanların yürütücü işlevleriyle yakından ilişkilidir. Dikkat, planlama, karar verme, bellekte bilgilerin toplanması ve işlenmesi gibi faaliyetler bulunmaktadır. Örneğin bu işlevler sayesinde kişi kendi için hedef belirler, işlevsel yöntemleri seçer ve uygulamaya başlar, performansını gözlemler ve elde ettiği sonuçları değerlendirir bunların hepsi bilişsel düzenleme içerisinde gerçekleşmektedir (43).

Duyguları kontrol etme becerisi ya da öz düzenleme becerisi dünyaya geldikten sonra kazanılan bir beceri ve bu beceri kazanımı bir sürece bağlı olduğu belirtilmektedir (55). Şirin (2019), bu beceriyi kazandırmanın iki yolu olduğunu ileri sürmüştür. Bunlardan biri çocukla güvenli bir ilişkinin kurulması gerektiği ve diğer yol ise onlara doğru rol model olabilmek olduğunu belirtmiştir. Bunun için de ailenin çocuğa sıcak ilgi göstermesi ve duyarlı olması gerektiğini vurgulamıştır (55). Şirin (2019)'e göre duyguları yönetme becerisi kazandırmak için kritik yaşın 0-9 yaş aralığı olduğu belirtmiş ve bu beceri için okul öncesi dönem çocuklarının duygularını yönetme becerisi kazanabilmesi için desteklenmesi gerektiğini söylemiştir (55). Duyguları yönetme becerisinin önemini vurgulayan iki tane bilimsel araştırma bilinmektedir: “Dunedin Araştırması ve Lokum Testi”. Dunedin araştırması, 1972 yılında Yeni Zelanda’da bir ekibin yürüttüğü boylamsal bir çalışma olarak bilinmektedir. 1 Nisan 1972 ve 31 Mart 1973 tarihleri arasındakentin en büyük hastanesinde doğan bebeklerin temel sağlık bilgileri kaydedilerek bu çocuklar 3 yıl sonra tekrar ziyaret edilmesi hedeflenmiştir. O yıllarda hastanede 1 yıl boyunca 1037 bebek dünyaya gelmiştir. Hedeflendiği gibi doğduğu yıl, 3 yıl sonra ve daha sonra belli aralıklarla bu çocuklar ziyaret edilmiştir ve bu araştırmaya halen devam edilmektedir. Günümüzde de hala devam eden bu çalışma yaklaşık 50 yıldır üzerine araştırma yapılmakta ve Terrie Moffitt ve arkadaşları 40 yıldır elde ettikleri verileri incelediklerinde “benlik kontrolü”nün insan yaşamında ne kadar

önemli bir yere sahip olduğunu keşfetmişlerdir (55). Araştırmanın sonuçlarından biri olarak kendi duygularını ve düşüncelerini daha iyi fark edip ve düzenleyebilen çocuklar akademik açıdan başarılı ve sağlıklı yetişkinlik gösterebiliyorlar (55).

Bir diğer araştırma ise 1960 yılında Walter Mishel'in okul öncesi yaş grubu çocuklarına uyguladığı "Marshmallow Testi" çocukların kendi kontrolünü sağlayabilme ve hazzı erteleme davranışlarını ölçmek adına bir çalışma yapılmıştır. Testin uygulanışı ise, çocukların deney odasında araştırmacıyı beklemeleri istenmektedir. Bu bekleme aşamasında araştırmacı "Ben gelene kadar bu yerinden kalkmadan önünde duran marshmallowu yemezsen geldiğimde sana bir tane daha vereceğim fakat ben gelene kadar eğer yemiş olursan bana bu yanındaki zile basarak haber vermen gerekiyor ve eğer yersen sadece bir tane marshmallow hakkına sahip olacaksın" diye çocuğa bilgi vermektedir. Araştırmacı odadan çıktığı andan itibaren içeride kalan çocukların dürtü ve davranışları üzerinde ne kadar kontrol sağlayabileceklerini incelemeyi hedeflemiştir. Bu araştırma içeriğinde aslında neler yapabileceğimiz, kim olduğumuz, zihinlerimizin nasıl çalıştığı, dürtülerimiz, eğilimlerimiz ve duygularımız üzerinde nasıl kontrol sağlayabileceğimiz ya da sağlayamayacağımız hakkında birçok farklı özellik bulunmaktadır (56). Bu araştırma sonucunda ise aslında elde edilen veriler geleceği biraz da olsa tahmin edebilmek için boylamsal olarak yürütülmüştür. İlk çalışma okul öncesi dönemindeyken yapılan çocukları daha sonra ergenlik döneminde otokontrolleri ve hazzı erteleme becerilerini tekrar değerlendirilmiştir. Bu çalışma sonucunda ise, çocukken marshmallowu yememekte başarılı olan çocuklar, ergenlik dönemine geldiğinde baştan çıkarıcı şeyler üzerinde daha çok otokontrol sağlayabilen kişiler oldukları saptanmıştır. Odaklanmaları gerektiğinde daha az dağılma, daha zeki ve özgüvenli oldukları görülmüştür. Ayrıca ebeveyn ve öğretmenlerinin gözünde sorunlu ergen profilinden uzakta kalmışlardır (56). Dolayısıyla otokontrol çocukluktan itibaren var olan ve yaşla birlikte gelişen bir beceri olarak tekrar karşımıza çıkmaktadır. Bir çocuğun dünyaya uyum sağlama becerisi için bütün gelişimlerinin içinde benlik kontrol gelişimi içinde aile atmosferi, aile ve çocuk ilişkisi mihenk taşı olarak betimlenebilir. Küçük yaşlardan itibaren duyguları kontrol becerisini geliştirme ailenin yetiştirme stili ile ilişkilendirilmektedir. Aile erken yaşlardan itibaren çocuğun kendi duygu ve davranışları üzerinde kontrol

sağlayabilmesi için yol gösterici ve destekleyici bir rol benimsemeleri gerekmektedir.

Gottfredson ve Hirschi (1990) çocuklara duygularını kontrol edebileceklerini öğretebilmek adına gerekli olan üç durumdan bahsetmişlerdir. İlk olarak çocukların davranışlarını gözlemlemek gerekmektedir. İkinci olarak ailenin ya da bakım veren kişinin çocuğun normal olmayan davranışının fark edilmesi gerektiği belirtilmiştir. Son olarak ise, bu davranışların ortadan kalması için cezalandırılması gerektiğini söylemişlerdir. Fakat buradaki cezalandırmadan kasıt fiziksel olarak bir cezadan söz edilmemektedir. Neden bu davranışın kabul edilmediğine dair bilgilendirilme, yanlış davranışlar üzerine farkındalık kazandırılarak yeni davranış kalıpları kazandırılması gerekmektedir (57). Bu üç durumun işlevsel olabilmesi için çocuk ve aile arasında sıcak, yakın bir ilişki olması gerekmektedir. Çünkü ilgili bir aile çocuğun uyumsuz davranışlarını daha çok fark edebilir ve bu davranışların ortadan kaldırabilmek adına çocuğuna doğru bilgilendirilmeler yapabilecektir (57). Duygularını yönetme becerisi zayıf olan bireylerde uyum bozucu davranışların görülmesinin olasılığı fazla olduğu söylenebilir. Gottfredson ve Hirschi (1990)'nin öz kontrol teorisine göre, düşük öz kontrole sahip olan kişilerin bazı özellikleri vardır. Düşük öz kontrolü olan kişiler dürtüleriyle hareket etme, risk almayı sevmeye, zihinsel aktivitelere katılmaktan ziyade fiziksel aktivitelere katılma, karmaşık görevlerdense basit görevleri seçme, benmerkezci yapılanma ve aniden sinirlenme eğiliminde olmaktadır. Bunlara ek olarak ise düşük öz kontrole sahip bireyler kısa süreli hedeflere odaklanma ve çabuk elde edilebilecek doyumla yönetildiği belirtilmektedir (58).

Zayıf duygularını yönetme becerilerine sahip olmanın nedenlerinden biri olarak etkisiz ebeveynlik olarak belirtilmektedir (59). Ebeveynin denetim ve disiplin yetersizliği yüzünden çocuklarda yetersiz duygu kontrolü gelişimine yol açmaktadır. Zayıf duygularını yönetme becerisine sahip olan çocukların ise dürtüleriyle hareket ettiklerini, hazzı erteleme davranışlarını kontrol etmekte zorlandıklarını ve saldırgan davranışlara daha eğilimli oldukları görülmüştür (59). Çocukluktan itibaren ailesi ile sıcak ve ilgili bir ilişkiye sahip olanlar, karmaşık durumlarda nasıl hareket edeceklerini daha iyi düzenleyebileceklerdir. Örneğin, okul öncesi dönemde arkadaşının oyuncağını elinden zorla alma davranışı olduğunda ailesi çocuğun

anlayacağı şekilde davranışının neden yanlış olduğunu ve bir daha neden yapmaması gerektiğini anlattığında çocukta bir biliş oluşacaktır. Ergenlik dönemine geldiğinde okulda arkadaşlarıyla bir problem yaşadığında şiddete eğilmektense farklı yolları deneyecektir.

Çocukluk dönemine kıyasla ergenlik dönemine giren gençlerin duygusal yoğunlukları çok fazla değişkenlik gösterdiği için kendi duygularını yönetmekte karmaşık hale gelebilmektedir. Her ne kadar yapılan araştırmalar duyguları yönetme becerisinin okul öncesi dönemde kazandırılabilir olduğunu vurgulasa da Murray ve Rosanbalm (2007)'a göre, ergenlik döneminde duyguları yönetme becerisini kazandırmanın üç yolu olduğunu söylemişlerdir. İlk olarak evde ve okulda gençlere doğru model olmanın gerektiği söylenmiştir. Ebeveynlerin baskı ve stres altında duygularını yönetebilmesi, öfkeleri üzerinde kontrol sağlayabilmeleri ergenlere kendi duygularını nasıl yönetebileceği hakkında ipucu vermektedir. İkinci olarak anne ve babaların gençlerin karar verme becerisini desteklemeleri gerektiğini vurgulamışlardır. Ergenliğin doğal akışında var olan risk alma davranışları, gerektiğinde aileler tarafından desteklenmesi gerektiği ileri sürülmüştür çünkü ailesi ile sağlıklı ve güvene dayalı ilişkiye sahip olan gençlerin bu riskli davranışları ailesiyle paylaşabileceğini savunmuşlardır. Eğer ev ortamında baskı, korku varsa ve ailesiyle arasındaki ilişkide güvensizlik söz konusuysa gençler aldıkları riskleri ve onların sonuçlarını, hatalarını ailesinden gizleme eğiliminde olacağı ve bu yaptığı hataları düzeltebilmek için aile desteğinden uzakta kalacakları öne sürülmüştür. Ergenlik döneminde duyguları yönetme becerisini kazandırmanın son yolu olarak ise gençlerin duygusal yoğunluk yaşadığı anlarda ev ortamında bu duygusal yoğunluğu yaşayabileceği zaman ve mekân ihtiyaçlarını karşılamak gerektiği belirtilmiştir. Aileler tarafından gençlerin yaşadıkları duyguları bastırılmamalı, acelece duygusundan kurtulması istenmemeli, her yaşadığı duyguya saygı, kabul ve anlayış gösterilmesi gerektiği öne sürülmüştür (33).

Ergenlerin duygu düzenleme becerisi ile ilgili yapılan bir araştırma sonuçlarına göre çocuğun anneden algıladığı red davranışı ile annenin aşırı korumacı davranışları ile ergenin duygu düzenleme becerisi arasında anlamlı bir farklılık saptanmaktadır. Anneden algılanan davranış red boyutu veya aşırı korumacı davranış ise ergenler duygularını düzenleme de problemler yaşadığı belirtilmektedir (60). Bu

dönemdeki çocukların duygusal yoğunluğunun ne derecede ortaya çıkacağı bir bakıma aile ile süregelen ilişkisine bağlı olarak ortaya çıkacaktır. Aile tarafından sevgi ve kabul algısına sahip çocuklarda duygularını ifade etmesini, duygularını düzenleme becerisini olumlu bir şekilde kontrol edebilecektir. Fakat anne ve baba tarafından soğuk, ilgisizlik, reddedilme algısına sahip eğer çocuk yaşantısının her alanında kendini, davranışlarını ve duygularını kontrol etmekte zorluk yaşayacağını söylemek mümkündür.

Ergenlik dönemi sürecinin hem genç hem de aile için yeni çatışmalara gebe olduğunun doğal olduğunu bilsek bile, bu süreçte ailenin ergene karşı tutum, davranış ve kriz yönetme becerisine göre çocuğun bu süreçteki duygu, düşünce ve davranışları da onlara göre azalarak ya da artarak bir seyir üzerinde ilerleme gösterecektir. Karaköse (2019)'ye göre ergenlerin öfke, üzüntü, hayal kırıklığı gibi duygularını yönetmekte zorlandıkları belirtilmektedir (61). Ergenlik dönemindeki çocuklar, kendilerini keşfetme ya da kişiliklerini oluşturabilme amacıyla genellikle yeni deneyimlere ilgi gösterme ve merak etme eğilimleri çok fazladır. Bu dönemde daha çok arkadaş çevresiyle vakit geçirdikleri için tehlikeli davranışlara ve sigara, alkol, madde kullanımı gibi zararlı alışkanlıklara yönelme görülebilmektedir. Bu konuda yapılan araştırmalara göre öz kontrolü düşük olan çocukların zararlı davranışlara ve suça eğilimi daha fazla olduğu belirtilmektedir (62).

Bütün bu bilgiler kapsamında ergenlik döneminde olan gençlerin doğumlarından itibaren nasıl bir aile ortamında büyüdüğü, aile tarafından kabul ve red çerçevesinde gösterilen davranışların çocuğun bütün gelişim alanlarında önemli bir etkisi bulunmaktadır. Çocuklarda bulunan bir özelliğin varlığı diğerinin varlığı ile anlam kazanmaktadır. Tüm değerlerin sağlıklı bir şekilde kazandırılması hem çocuğun kişiliği ve gelişimi hem de ait olduğu toplumun huzuru ve refahı için gerekli olan öğretilerdir. Yörükoğlu'na (1989) göre, doğdukları andan itibaren çocuklarla ailelerin arasında olan ilişki sevgi ve saygı çerçevesinde oluşmuşsa, onların en hassas oldukları dönemde yani ergenlik döneminin sancılı sürecini atlattıktan sonra da var olan sağlıklı ilişkinin sürdürülmesinde zorlanılmayacaktır. Sağlıklı ve mutlu bireylerin yetişebilmesi için ailenin rolü çok büyüktür (27). Bu yüzden çocukların ailelerinden algıladıkları koşulsuz kabul ve sevgi hisseleri ise, gencin duygularını yönetme becerilerini oluşturan bütün faktörler olumlu yönde etkilediği

söylenmektedir. Eğer tam tersi olarak çocukların bu ergenlik dönemlerinde aileleri tarafından sergilenen davranış ve duygularında red algısı yoğun bir şekilde bulunmaktaysa gençlerin duygularını yönetme becerileri olumsuz yönde etkilendiği söylenmektedir.

2.5. Covid-19 Salgını

Geçmişten günümüze kadar oluşan zaman diliminde insanlar çeşitli küresel salgınlara şahit olmuştur. Eski Yunanca’da pandemi tanımı, pan (tüm) ve demos (insanlar) kelimelerinin bir araya gelmesiyle ortaya çıkmıştır (63). Bir hastalığın pandemi sayılabilmesi için Dünya Sağlık Örgütü üç ana kriter belirtmiştir. Bu kriterlerden biri, yeni ya da mutasyona uğramış bir virüs olması, diğer kriter olarak insanlara kolay bir şekilde geçebilmesi ve son kriter olarak insanlar arasında kolayca ve sürekli olarak bulaşma riskinin olmasıdır (52). Dünya’da ilk olarak bilinen salgın M.Ö oluşan çiçek salgınıdır. Veba (Kara Ölüm), HIV/AIDS, İspanyol Gribi, Kolera, Influenza, SARS-CoV ve MERS-CoV ise geçmişte yaşanan salgınlara örnek verebilecek diğer hastalıklar olarak söylenmektedir. Bugüne kadar tanık olduğumuz küresel salgınlardan en büyük etkiyi yaratan hastalıklar AIDS ve COVID-19 olarak belirtilmiştir (64). Bugüne kadar görülen diğer pandemiler, COVID-19’un neden olduğu vaka ve ölüm sayılarına ulaşamamıştır (65). Şu an içinde bulunduğumuz salgının, II. Dünya Savaşı’ndan sonra görülen “en kötü kriz” olarak belirtilmiştir (65).

Tüm dünyayı aniden ve çok kısa bir süre içerisinde etkisi altına alan Covid-19 salgını ilk olarak Çin’in Wuhan şehrindeki yaşayan insanlarda 31 Aralık 2019 tarihinde sebebi belli olmaksızın solunum yolu enfeksiyonu görülmeye başlamıştır (63). 7 Ocak 2020 tarihinde hastaneye yatışı sağlanan bir hastadan alınan tahlillerle virüsün genom dizilimi yapılarak (63) Ortadoğu Solunum Sendromu (MERS-CoV) ve Şiddetli Akut Solunum Sendromu (SARS-CoV) gibi oldukça ciddi hastalıklara sebebiyet veren geniş bir virüs ailesine ait olduğu saptanmıştır (66). Dünya Sağlık Örgütü tarafından 11 Mart 2020 tarihinde Covid-19 virüsüne bağlı gelişen hastalığın küresel pandemi olduğunu ilan etmiştir (67). Türkiye’de ilk vaka 10 Mart 2020 ve ilk ölüm 15 Mart 2020 tarihlerinde Sağlık Bakanı tarafından açıklanmıştır (63). Bu tarihlerden sonra aşama aşama önlemler alınmaya başlanmış ve insanlar ilk kez

deneyimleyeceği ne olacağı belli olmayan bir yaşama adım atmıştır. Bu süreçte yurt dışı ve yurt içi seyahatler de sınırlandırılma, daha sonra kapatılma, örgün eğitimden online eğitime geçme, kalabalığa neden olabilecek spor ve sanat etkinlikleri durdurulma, evden çalışma sistemine geçme, insanların bir araya gelmemesini daha çok evde kalmasını hedefleyen birçok önlemlerle karşı karşıya kalındı (66). Bütün bu süreç esnasında, genç-yaşlı, zengin-fakir, salgına yakalanmış- yakalanmamış olduğuna bakmaksızın bütün insanlık, bütün sektörler ve devlet kurumları salgından çok fazla etkilenmiştir. Fiziksel mesafe ya da sosyal izolasyon terimleri adı altında alınan bu tedbirler salgını ne kadar kontrol altında tutabilmek adına olsa da insanlar doğasına aykırı önlemler almaya, alışkanlıklarından bir an da vazgeçmeye itildi. Salgın sürecinde ilk hedeflenen bulaşma riskini azaltarak virüsün yayılmasını kontrol altına almak ve insanların en hafif düzeyde ve kısa sürede atlatabilmesiydi. Fakat Dünya Sağlık Örgütü sağlığın tanımını “sağlıklı bir birey olmak için bedensel sağlığın yanında ruhsal ve sosyal olarak da iyilik halinin olması ve bütün bunların birbiriyle olan uyumu gerekmekte” olarak belirtmiştir (68). Covid- 19 pandemi süresince alınan bütün önlemler ele alındığında ruhsal ve sosyal sağlığa göre fiziksel sağlık biraz daha önemli hale gelmiştir. Taylor (2019)’a göre belirsizliklerin çok fazla hissedildiği salgın sürecinde insanların salgına yakalanma veya yayılmasını önlemek için günlük yaşamdaki değişiklikler, duygusal ve sosyal rahatsızlıkları da ciddi boyutta etkilediği belirtilmiştir (69).

Geçmişte gerçekleşen salgınlar sonucunda yapılan araştırmalara göre salgının beraberinde getirdiği insanların da salgın süresince çok fazla maruz kaldığı stresörler, uyumsuz davranışlara, duygusal huzursuzluklara, savunma reaksiyonlarına vebunlara benzer birçok psikolojik tepkilere neden olduğu belirtilmiştir (63). Bu süreçte insanların çoğu ciddi boyutta kaygı, korku, öfke, yalnızlık, bunalma, stres, çökkünlük, hayal kırıklığı, belirsizlik hissi gibi olumsuz duyguları deneyimlemek zorunda kalmışlardır (70; 71). Evrimsel olarak insan doğasında, kaygı ve korku mekanizmalarının insanların hayatta kalabilmelerine yönelik işlev gösterdiği söylenmiştir. Korkunun nesnesi belliyken, kaygıyı ortaya çıkaracak herhangi bir nesne gerekli değildir. Virüs, korku duygusunu tetiklerken; virüs ve pandeminin sonucuna yönelik gelişen negatif düşünceler ise kaygı duygusunu tetiklemiştir (72). Tehdit algısı oluştuğunda korku duygusu kişiyi harekete geçmeye ve önlem almaya

iten insani bir reflekstir. Tehdit algısı sayesinde açığa çıkan korku mekanizması, insanları virüsten korunmak adına kişisel hijyenine dikkat etme, sosyal mesafe kuralına uyma, evde kalma gibi kurallara daha çok uymaya yöneltmiştir. Bu yüzden korku ve kaygının belli oranda oluşması salgın sürecinde olumlu bir role sahip olduğu söylenmektedir (67). Fakat bunların tam tersi olarak alınan bu kısıtlayıcı önlemlerden dolayı korku ve kaygının aşırı olarak deneyimlenmesi ve bu aşırı olumsuz duygu yoğunluğunu yönetememe insanı daha çok ruhsal sıkıntıya sürüklemekte ve bu olumsuzluklar yüzünden insanların duygusal tepkileri de etkilenmektedir (63). Belirsizliklerin ön planda olduğu pandemi sürecinde insanlardaki alarm sisteminin aktifleştğini ve stres seviyelerinin yüksek olduğu gözlemlenmiştir (73). Yapılan araştırmalara göre beklenmedik ani değişimlerin olduğu kriz durumlarında yükselen tehdit algısı, travmatik etki yarattığı için insanlarda fizyolojik, zihinsel, duygusal ve davranışsal olarak tepkiler açığa çıkarmaktadır. Duygusal tepkiler arasında kaygı, baş edememe duygusu, çökkünlük, kendisine ve sevdiğilerine zarar geleceği kaygısı, huzursuzluk, yaşam düzeninin ve kişilerin ritüellerindeki değişimler küresel salgın zamanlarında tanık olabileceğimiz davranışlardır (67).

Salgının ortaya çıktığı ilk günden itibaren tüm dünyanın gündemini çok fazla meşgul etmiş ve halen kendisinden bahsettiren Covid-19 salgınının ilk aşamalarında insanların tamamen sosyal hayatlarından uzaklaşıp, evde başlayıp evde sonlanan tek düze bir hayata ayak uydurulması istenmiştir. Araştırmalara göre medyadan devamlı olarak Covid-19 ile ilgili haberlere maruz kalınması veya okunması, karantina yüzünden günlük alışkanlıkların kesintiye uğraması, sosyal etkileşim ile ilişkilerini devam ettirmeye alışık olan insanların tamamen yalnız başına kalması ya da aile ve arkadaşlarıyla mecburen mesafelerini korumak zorunda olmaları kaygı ve stresi arttırdığı belirtilmiştir (66).

Pandeminin ilk zamanlarında Çin’de yapılan bir kamuoyu araştırmasında, insanların yaklaşık olarak üçte birinin kaygı seviyelerinin orta ve yüksek şiddette oldukları belirtilmiştir (63). Yunanistan’da yürütülen başka bir araştırmada ise, pandemi sürecindeki belirsizlik kaygı ve korku duygularını belirten hasta sayısında yükselme olduğu, depresyon ve kaygı bozukluğu tanısı alan hastaların korku ile panik ataklarının ve psikosomatik belirtilerinin tekrar başladığı ifade edilmiştir (63).

Covid-19 salgınından en az etkilenen grubu olarak çocuklar nitelendirilse de, okulların ve oyun alanlarının da kısıtlamalara dâhil olması, bulaşma riskinden dolayı açık hava aktivitelerinin de sınırlandırılması nedeniyle çocukların hayatlarında da pandeminin etkileri görüldüğü düşünülmektedir (74).

Ülkemizde yürütülen başka bir araştırmada pandemi nedeniyle eğitim ve öğretimin evlere taşınması ve öğrencilerin okul ve arkadaş çevrelerinden uzak kalmasının gençlerde endişe, yalnızlığa yol açtığı söylenmiştir (75) Ayrıca çocuklar ve ergenler arasında kaygı, depresyon ve stres seviyelerinin yoğun olduğu saptanmıştır (76). Çin’de ilkökul 2 ve 6. sınıf öğrencileriyle yürütülen bir araştırma sonucuna göre çocukların %22.6’sında depresyon semptomları olduğu tespit edilmiştir (77).

Başka bir araştırma sonucu ise pandemiden en çok etkilenen gruplardan biri olan üniversite öğrencilerinin oluşturduğu belirtilmiştir. Araştırma sonucuna göre üniversite öğrencilerinin orta düzey Covid-19 korkusu ile ilişkili belirsizliklere tahammülsüzlükleri olduğu tespit edilmiştir (78). Pandemi nedeniyle kapatılan okullar, evden çalışma sistemine geçen kurumlar ve iş yerleri aile üyelerini bir araya getirmiş ve birbirlerine normalinden çok fazla maruz kalmışlardır. Farklı şehirlerde okuyan gençler aile evine geri dönmüş, sabah işe gidip akşam işten dönen ebeveynler bu süreçte mecburen evde zaman geçirmiştir. Var olan aile düzenleri pandemi nedeniyle aile içi çatışmaların azalması için yeniden yapılandırılması gereken bir düzen haline gelmiştir. Salgın döneminde ortaya çıkan yanlış anne-baba tutumları, pandemiye dair haber ve görüntülere gereğinden fazla maruz kalma, okul ve diğer sosyal etkinliklerden uzak kalma, aile içi duygusal istismar ve şiddete maruz kalma veya tanık olma, evde kalma sürelerinin uzamasıyla daha az hareket etme ve oyun ihtiyaçlarının da doyurulmaması, can sıkıntısını telafi edebilmek adına daha çok teknolojiye yönelme gibi sonuçlar çocuklar ve gençler için çok fazla risk oluşturduğu söylenmektedir (79). Karantina süresinin uzaması, insanların yetersiz başa çıkma stratejileriyle artan stres, öfke ve duygusal zorlantının, aile içi şiddet problemlerinin artmasına da sebebiyet verebileceği söylenmiştir (80). Evde kalmak zorunda olan çocuğun herhangi bir problemlili davranışını anlamlandıramayan anne ve babaların, çocuğa rahatlatıcı bir şekilde sözel ya da davranışsal olarak yanıt vermemesi hatta çocuğun problemlili davranışlarına ceza ile karşılık verilmesi ya da çocuğun hiç

umursanmaması gibi tutumların çocuklarda görülen depresyon belirtilerinin nedenleri olabileceği söylenmektedir. Bunlara ek olarak depresyon belirtilerinin güçlenmesine yol açan sebepler arasında da çocuğun kendini tam olarak ifade edemediğini hissetmesi, anlaşılmadığını düşünmesi buna bağlı olarak kendi kabuğuna çekilme ve yalnızlaşma, dikkatsizlik, umutsuzluk, isteksizlik, yeme ve uyku problemleri, öfke ve ağlama davranışları gibi durumlar yer aldığı belirtilmiştir (79).

Sosyal varlık olarak hayatını devam eden insanlar, duygularını gösterme ihtiyacı hissederler ve insanların algıladıkları tehdit, duygularına ve davranışlarına yön verebilir. Bu nedenle pandemi sürecinde çok fazla deneyimlenen olumsuz duygular kişilerin alışık olmadığı bu yeni düzene uyum sağlamasında ve bu duygularla başa çıkmasında zorluk çekebilmektedir. Salgının getirdiği çok fazla stres unsuruna bazı insanlar yoğun kaygı ve korku tepkileri verirken, bazıları ise tamamen salgına kayıtsız kalabilmektedir. Hafif stres seviyesi olan insanlar salgın sürecinde baş etme becerilerini olumlu bir şekilde yönetirken, yoğun stres yaşayan insanlar baş etme becerilerini kullanmakta zorluk çekebilir, hatta daha çok uyum bozucu davranış gösterme eğiliminde olabilmektedir (69). İnsanlarda tehdit algısı oluştuğunda baş etme stratejileri kişiden kişiye çeşitlilik göstermektedir. Bazı insanlar tehlike ile karşıkarşıya geldiğinde onunla baş edemeyeceğini düşünüp kaçma davranışı gösterirken bazı insanlar ise tehlike ile baş edebileceğini düşünüp savaşıma davranışı gösterirler (81). Pandemi sürecinde insanların sosyal desteğe ihtiyacı ne kadar çok olduysa sosyal mesafe, karantina nedenlerinden dolayı sevdiklerinin, yakınlarının desteğine okadar uzak kalmışlardır. Sosyal desteği dijital ortamdan karşılamaya çalışarak, pandeminin yarattığı özlem, yalnızlık, kaygı ve korku duygularını telafi etmek için çabaladılar. Buna ek olarak insanlar yalnızlıklarını, can sıkıntılarını gidermek amacıyla sosyal medya ya da internette daha fazla vakit geçirme eğilimi gösterdiler. Böylelikle sosyal mesafe kuralı dijital bağımlılıkların artmasına sebep oldu (68). Yoğun kaygı yaşayan bazı insanlar, bu kaygıları ile baş edebilmek için sigara, alkol ve madde kullanımını arttırarak uygunsuz başa çıkma davranışları göstermişlerdir (82). Bu süreçte televizyondan maruz kalınan haberlerden biri ise bazı kişilerin yaşamına son vermesi oldu. Pandeminin yarattığı belirsizlik duygusu ile baş edemeyen, yoğun korku ve kaygı yaşayan insanlar bu sürecin sonunun

gelmeyeceğini, hayatın dayanılmaz olduğunu düşünme ve bu tedirginliklerle birlikte intihar etme eğilimi gösterebilmektedir (65). Covid-19 salgını var olan tüm düzeni alt üst ettiği için bazı gençlerde evde kaldığı süre boyunca olumsuz duygularla mücadele edebilmek amacıyla gece yemeleri ve tıkanırcasına yemek yeme gibi düzensiz beslenme alışkanlıkları gelişmektedir (82). Koronavirüsün neden olduğu bütün bu stresin, kaygının, korkunun ve bunlara eşlik eden olumsuz duyguların üstesinden gelebilmek için, insanların hayatlarına devam edebilmesi ve işlevselliğini kaybetmemesi için duygularını yönetme becerilerini kullanmaları gerekmektedir.

3. YÖNTEM

3.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ

Bu araştırmada nicel araştırma yöntemlerinden biri olan betimsel tarama modeli kullanılmıştır. Nicel yöntemde, tarama deseni evren içinden seçilen örneklem üzerinde yapılan araştırma ya da çalışma sonucunda elde edilen bulguları, evren genelindeki eğilim, tutum veya görüşleri nicel olarak ya da numaralandırılmış olarak betimlenmesini sağlamaktadır (83). Betimsel tarama modeli iki veya daha çok sayıdaki değişken arasında birlikte değişim varlığını ve/veya derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırma modelleridir (84). Ayrıca araştırmada değişkenler arasındaki ilişkiye de yer verilmiştir. Bundan dolayı değişkenler arasındaki ilişkinin kuvveti ve yönü hakkında bilgi edinebilmeye yardımcı olan ilişki modelinden faydalanılmıştır (85). Ayrıca, duygu yönetme becerilerinin aracı rolünü belirlemek amaçlandığından araştırmada istatistikte kullanılan bir diğer model olarak aracılık modeli kullanılmıştır. Aracılık modeli, bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki ilişkiyi doğrudan olmaksızın, ilk bakıldığında fark edilmeyen etkileri inceleyen bir modeldir. Yani iki değişken arasındaki ilişkiye üçüncü bir değişkenin aracılık etmesi olarak tanımlanmaktadır (86).

3.2. EVREN VE ÖRNEKLEM

Bu araştırmanın evrenini Ankara ilinde bulunan Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi (Beslenme ve Diyetetik, Çocuk Gelişimi, Dil ve Konuşma Terapisi, Ergoterapi, Odyoloji Bölümleri) ve Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi (Çocuk Gelişimi, Sosyal Hizmetler ve Sağlık Yönetimi) bünyesindeki bölümlere devam eden 1. ve 2. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. 1. ve 2. sınıf öğrencilerinin belirlenmesinde her iki grubun da 2019-2020 öğretim yılı ikinci yarısı itibariyle ve 2020-2021 öğretim yılında eğitim süreçlerinin Covid-19 pandemisinden etkilenerek uzaktan eğitimle devam etmesi; üniversiteye yeni başlamış olmaları ve kendi ebeveynlerinden daha bağımsız olarak öğrenim süreçleri ile duygu, düşünce ve kararlarında kendi inisiyatiflerinin daha ön planda olması gibi durumların

araştırılmak istenen konu hakkında önemli katkı sağlayacağı düşüncesi etkili olmuştur. Ankara ve Hacettepe Üniversite'lerinin Sağlık Bilimleri Fakültelerinde okuyan öğrencilerin belirlenmesinde ise pandemi sürecinin getirdiği kısıtlılıklar nedeniyle bu üniversitelerin veri toplama sürecinde daha ulaşılır olması belirleyici olmuştur. Araştırmanın örnekleme ise, kartopu örnekleme yöntemi ile belirlenmiştir. Kartopu örnekleme, referans gösterilen bir kişiye ulaşp, o kişi aracılığıyla diğer katılımcılara ulaşmayı sağlamaktadır (87). Hacettepe ve Ankara Üniversiteleri Sağlık Bilimleri Fakültelerinin bünyesinde bulunan bölümlerde eğitim öğretim gören 1. ve 2. sınıf öğrencilerine sınıf temsilcileri aracılığıyla ve çalışmaya katılım konusunda gönüllü olan öğrencilere çevrimiçi bir platform üzerinden ulaşılmıştır. Buna göre araştırmanın örnekleme grubunu, çalışmaya dahil olma konusunda gönüllü olan 302 öğrenci oluşturmuştur. Örnekleme grubunun demografik özelliklerine ilişkin bilgiler Tablo 3.1'de sunulmuştur.

Tablo 3.1. Öğrencilerin Demografik Bilgileri ile ilgili Sıklık ve Yüzdeler Değerleri

Değişken		n	%
Kardeş Sayısı	1 Kardeş	23	7,6
	2 Kardeş	91	30,1
	3 Kardeş ve üzeri	188	62,3
Cinsiyeti	Kız	276	91,4
	Erkek	26	8,6
Yaş	18 Yaş	71	23,5
	19 Yaş	168	55,6
	20 Yaş	63	20,9
Okul	Hacettepe Üniversitesi	209	69,2
	Ankara Üniversitesi	93	30,8
Bölüm	Çocuk Gelişimi	85	28,1
	Dil ve Konuşma Terapisi	41	13,6
	Ergoterapi	19	6,3
	Odyoloji	103	34,1
	Sağlık Yönetimi	54	17,9
Sınıf	1. Sınıf	209	69,2
	2. Sınıf	93	30,8
Toplam		302	%100

Öğrencilerin çoğunluğu üç ve üzeri kardeşe (%62,3) sahiptir. Katılımcıların 276'sı (%91,4) kız, 26'sı (%8,6) erkektir. Çalışma grubunu oluşturan öğrenciler 18-20 yaş aralığında olup çoğunluğu (%55,6) 19 yaşındadır. Katılımcıların 209'u (%69,2) Hacettepe Üniversitesi, 93'ü (%30,8) Ankara Üniversitesi öğrencisidir. Katılımcıların bölümlerine göre dağılımına bakıldığında ise öğrencilerin 85'i (%28,1) Çocuk Gelişimi, 41'i (%13,6) Dil ve Konuşma Terapisi, 19'u (%6,3) Ergoterapi, 103'ü (%34,1) Odyoloji ve 54'ü (%17,9) Sağlık Yönetimi bölümlerinde eğitim almaktadır. Katılımcıların 209'u (%69,2) 1. sınıf ve 93'ü (%30,8) 2. sınıfa devam eden öğrencilerdir.

Örnekleme grubunu oluşturan öğrencilerin anne-babalarına ait demografik bilgiler ise Tablo 3.2’de sunulmuştur.

Tablo 3.2. Öğrencilerin Anne-Babalarına İlişkin Demografik Bilgileri ile İlgili Sıklık ve Yüzdeler

	Anne		Baba		
	n	%	n	%	
Öğrenim Durumu	Okur-Yazar	30	9,9	-	-
	İlkokul Mezunu	135	44,7	91	30,1
	Ortaokul Mezunu	45	14,9	50	16,6
	Lise Mezunu	47	15,6	80	26,5
	Üniversite ve Üzeri	45	14,9	81	26,8
Çalışma Durumu	Çalışıyor	59	19,5	213	70,5
	Çalışmıyor	243	80,5	89	29,5
Meslek	İşçi	9	3,0	33	10,9
	Özel Sektör	19	6,3	59	19,5
	Memur	25	8,3	51	16,9
	Serbest	10	3,3	50	16,6
	Emekli	21	7,0	74	24,5
	Diğer	218	72,2	35	11,6
Toplam	302	%100	302	%100	

Tablo 3.2. Öğrencilerin Anne ve Babalarına İlişkin Demografik Bilgileri ile ilgili Sıklık ve Yüzdeler Değerleri (Devamı)

	n	%	
Anne Baba Evlilik Durumları	Evli	276	91,4
	Boşanmış	26	8,6
Toplam	302	% 100	

Katılımcıların anne ve babalarının eğitim durumuna bakıldığında, annelerin (%44,7) ve babaların (%30,1) büyük çoğunluğu ilköğretim düzeyi öğrenim durumuna sahiptir. Annelerin büyük çoğunluğu çalışmıyorken (%80,5), babaların büyük çoğunluğu çalışmaktadır (%70,5). Katılımcıların meslek dağılımlarına bakıldığında ise çalışan annelerin %8,3'ü memur olup, %6,3'ü özel sektörde çalışmaktadır. Babaların ise %24,5'i emekli olup, %19,5'i özel sektörde çalışmaktadır.

Katılımcıların anne ve babalarının evlilik durumuna bakıldığında ise anne-babalarının büyük çoğunluğu evlidir (n:276; %91,4).

3.3. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Araştırma kapsamında veri toplamak amacıyla Bilgilendirilmiş Onam Formu, Demografik Bilgi Formu, Aile Kabul ve Red Ölçeği Yetişkin Anne Formu, Duyguları Yönetme Becerileri Ölçeği ve son olarak Covid-19 Korkusu Ölçeği kullanılmıştır.

3.3.1. Bilgilendirilmiş Onam Formu

Üniversite öğrencilerinin araştırmaya katılmaları gönüllülük esasına dayanmakta olup, araştırma kapsamındaki ölçekleri doldurmadan önce katılmayı kabul ettiklerini bildirir onam formunu onaylamaları istenmiştir. Formun içeriğinde araştırmanın konusu, amacı, kimler tarafından yürütüldüğü, formların doldurma işleminin ne kadar süreceği, ihtiyaç halinde iletişime geçebilecekleri araştırmacı hakkında iletişim bilgileri, vb. bulunmaktadır.

3.3.2. Demografik Bilgi Formu

Ölçekleri doldurmadan önce öğrencilere yaş, cinsiyet, eğitim bilgileri, anne ve babalarının eğitim durumu gibi demografik bilgilerin sorulduğu, araştırmacı tarafından oluşturulmuş bir demografik bilgi formu verilmiştir.

3.3.3. Aile Kabul ve Red Ölçeği Yetişkin Anne Formu (Parental Acceptance Rejection Questionnaire)

Rohner (1975) tarafından geliştirilen Ebeveyn Kabul-Red Ölçeği (EKRÖ), çocukların mevcut algılarını ve yetişkinlerin çocuklukta ebeveyn kabulü veya reddi ile ilgili yansıtıcı hatıralarını değerlendirmek için kendi kendine uygulanan bir ölçüm aracıdır. Ölçek, sıcaklık /şefkat, düşmanlık /saldırganlık, kayıtsızlık /ihmal ve farklılaşmamış red olmak üzere dört alt ölçek içermektedir. Ölçeğin uzun ve kısa olmak üzere iki biçimi vardır. Bu çalışmada kısa formu kullanılmıştır. Kısa formun içeriğinde ise, sıcaklık / sevgi ölçeğinde 8 madde, düşmanlık / saldırganlık ölçeği ile kayıtsızlık /ihmal ölçeğinde 6 madde ve farklılaşmamış reddedilme ölçeğinde 4madde yer almaktadır (88). Dedeler, Akün ve Batıgün tarafından 2017 yılında geçerlik ve güvenilirlik çalışması yapılmıştır (89). Ölçeğin güvenilirliği ile ilgili analizler tüm ölçek ve alt ölçek Cronbach alfa iç tutarlılık katsayılarının 0.75 ile 0.96 arasında değiştiğini göstermektedir. Bu bulgu, Yetişkin EKRÖ/K'nin yüksek düzeyde iç tutarlılığa sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Tüm bulgulardan hareketle, düzeltilmiş 4-faktörlü Yetişkin EKRÖ/K Anne Türkiye örnekleminde geçerli ve güvenilir bir araç olduğu söylenmiştir (89).

Yetişkin EKRÖ'nün kısa formu toplamda 24 maddeden oluşur. Özellikle sıcaklık / sevgi alt ölçeği 8 maddeden (1, 3, 9, 12, 17, 19, 22, 24) oluşur ve tüm maddeler tersine çevrilmelidir. Düşmanlık / saldırganlık alt ölçeği 6 maddeden (4, 6, 10, 14, 18, 20) oluşur. Kayıtsızlık / ihmal alt ölçeği 6 maddeden (2, 7, 11, 13 -bu maddeler tersine çevrilmelidir-, 15, 23) oluşur. Farklılaşmamış red 4 maddeyi (5, 8, 16, 21) içerir (89).

Her madde, *neredeyse hiçbir zaman doğru olmayan (1) ve neredeyse her zaman doğru (4)* arasında değişen 4 puanlık bir Likert ölçeği içerir. İlgili maddeler tersine çevrildikten sonra, 24 (algılanan maksimum kabul) ile 96 (algılanan maksimum reddedilme) arasında bir toplam puan elde etmek için tüm puanlar toplanmalıdır. Anketteki daha yüksek puanlar, daha yüksek red seviyelerini gösterir (89).

3.3.4. Duyguları Yönetme Becerileri

2006 yılında Çeçen tarafından bireylerin duygularını yönetme becerilerini ölçmek amacıyla geliştirilen bir ölçektir (50). Uygulanan faktör analizi sonucu ölçeğin altı faktörlü bir yapı gösterdiği gözlenmiştir. Bu faktörler “*Duyguları sözel olarak ifade edebilme*”, “*Duyguları tanıyabilme ve kabul*”, “*Duyguları olduğu gibi gösterebilme*”, “*Olumsuz bedensel tepkileri kontrol edebilme*”, “*Başa çıkma*” ve “*Öfkeyi yönetme*” olarak sıralanmıştır. Ölçeğin güvenirlik çalışmalarında 317 katılımcı üzerinden elde edilen verilerin iç tutarlık (cronbach alfa) katsayıları tüm ölçek için .83, alt ölçekler için sırasıyla .79, .67, .65, .64 ve .62; 100 katılımcı üzerinden elde edilen verilerin test-tekrar test analizinde güvenirlik katsayısı ise üç hafta ara ile .81 olarak hesaplanmıştır. Bulgular ölçeğin geçerli ve güvenilir bir şekilde üniversite öğrencilerinin duygularını yönetme becerilerine ilişkin algılamalarını ölçebileceğini göstermektedir. Ölçek puanlaması 5'li Likert (*1;Bana hiç uygun değil, 5;Bana tamamiyle uygun*) üzerinden yapılmaktadır. Ölçekten alınabilecek en yüksek puan 140, en düşük puan ise 28'dir. Ölçek 8'i olumlu (2, 8, 10, 12, 17, 19, 21, 26) 20'si olumsuz (1, 3, 4, 5, 6, 7, 9, 11, 13, 14, 15, 16, 18, 20, 22, 23, 24, 25, 27, 28) ifadeden oluşmaktadır. Alınan yüksek puanlar bireyin duygularını yönetme becerilerinde yetkin olduğuna işaret etmektedir (50).

3.3.5. Covid-19 Korku Ölçeği

Ölçek, bireylerin Covid-19 kaynaklı korku düzeylerinin ölçülmesi için Ahorsu ve arkadaşları (2020) tarafından geliştirilmiştir (90). Korkmaz ve arkadaşları (2020) tarafından ölçeğin Türkçe geçerlik ve güvenirlik çalışması yapılmıştır (91). Ölçeğin öğeleri korku üzerindeki ölçeklerin kapsamlı bir şekilde gözden geçirilmesi, uzman

değerlendirmeleri ve katılımcı görüşmeleri temel alınarak oluşturulmuştur. Ölçek tek faktörlü yapıdadır ve beşli Likert tipinde değerlendirilen ($1 = Kesinlikle katılmıyorum$; $5 = Kesinlikle katılıyorum$) 7 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin içtutarlılığı .88 ve test tekrar test güvenirliği .72 olarak bulunmuştur. Bu sonuçlar doğrultusunda Türkiye örnekleminde geçerli ve güvenilir bir araç olduğu söylenmiştir. Ölçekte ters madde bulunmamaktadır. Ölçeğin tüm maddelerinden alınan toplam puan bireyin yaşadığı Koronavirüs (Covid-19) korkusu düzeyini yansıtmaktadır. Ölçekten alınabilecek puanlar 7 ile 35 arasında değişmektedir. Ölçekten alınan yüksek puan yüksek düzeyde Koronavirüs korkusu yaşamak anlamına gelmektedir (91).

Bu tez çalışmasında katılımcılardan elde edilen EKRÖ, DYBÖ ve Covid-19 Korku ölçekleri ve alt ölçeklerine ilişkin verilerin güvenirlik analizi sonuçları Tablo 3.3'te verilmiştir.

Tablo 3.3. Öğrencilerin EKRÖ, DYBÖ ve Covid-19 Korku Ölçekleri ve Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puan Ortalamalarına İlişkin Cronbach Alpha İç Tutarlılık Katsayıları

	Madde sayısı	Cronbach (α)
Covid-19 Korku Ölçeği Toplam	8	0.853
Ebeveyn Kabul Red Ölçeği (EKRÖ) Toplam	24	0.379
EKRÖ-Sıcaklık Şefkat	9	0.926
EKRÖ-Düşmanlık Saldırganlık	6	0.772
EKRÖ-Kayıtsızlık İhmal	5	0.779
EKRÖ-Ayrışmamış Red	4	0.866
Duyguları Yönetme Becerileri Ölçeği (DYBÖ)-Toplam	28	0.739
DYBÖ-Sözel Olarak İfade Edilebilme	7	0.822
DYBÖ-Duyguları Olduğu Gibi Gösterebilme	6	0.617
DYBÖ-Olumsuz Bedensel Tepkileri Kontrol Edebilme	5	0.555
DYBÖ-Başa Çıkma	4	0.657
DYBÖ-Öfke Yönetimi	3	0.575

Bu analize göre, çalışmada kullanılan ölçek toplam ve alt ölçeklerine ilişkin cronbach alfa iç tutarlılık katsayıları 0.37 ile 0.92 arasında değiştiği belirlenmiştir.

3.4. VERİ TOPLAMA SÜRECİ

Araştırmanın yürütülmesine dair öncelikle Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonununun 10.02.2021 tarihli ve E-35853172-300-00001440226 sayılı (Ek 1) izin yazısı ile etik onay alınmıştır. Daha sonrasında Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dekanlığı ile görüşülerek bünyesinde bulunan tüm bölümlerden araştırma verilerinin toplanabilmesi için gerekli izin başvurusu yapılmış; ilgili dekanlık tarafından Dil ve Konuşma Terapisi, Beslenme ve Diyetetik, Odyoloji, Çocuk Gelişimi ve Ergoterapi Bölümlerindeki öğrencilerin araştırmaya katılabilmesi için gerekli izin alınmıştır. Bunun üzerine ilgili Bölüm Başkanlıkları ile görüşülerek araştırma hakkında detaylı bilgi verilerek Dekanlık onayı iletilmiş ve Bölümlerden öğrencilere ulaşabilmek için gerekli izin alınmıştır. Ayrıca Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimler Fakültesine bağlı bölümlerden de veri toplamak için izin alınabilmesi hususunda Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dekanlığına başvurulmuş ve resmi üst yazı ile öğrencilerin araştırmaya katılma izinleri istenmiştir.

Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesinden gerekli izin alınarak fakülte dekanlığı tarafından ilgili bölümlerin sekreterliklerine araştırma verilerinin bölüm öğrencilerine ulaşarak toplanabileceğine dair bilgilendirme yapılmıştır. Buna istinaden Sosyal Hizmetler, Çocuk Gelişimi ve Sağlık Yönetimi bölümleri bünyesindeki öğrenciler araştırmaya katılmaya gönüllü olmuştur. (Hacettepe Üniversitesi Beslenme ve Diyetetik Bölümü ve Ankara Üniversitesi Sosyal Hizmetler Bölümü öğrencileri araştırmaya katılmak için gönüllü olmamıştır.)

Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi bünyesinde bulunan bölümlerden çalışmaya katılım konusunda gönüllü olan öğrencilere ulaşabilmek için bölüm sekreterliklerinden ve bölümlerin internet sitelerinden öğrenci temsilcilerine ulaşarak araştırma ve izinler ile ilgili bilgiler verilmiş ve temsilciler aracılığıyla diğer gönüllü katılımcılara ulaşılmıştır.

Veri toplama araçlarının öğrencilere ulaştırılması için Google form platformu kullanılmış ve platform üzerinden araştırmada kullanılacak bilgilendirilmiş onam formu, demografik bilgi formu, yetişkin ebeveyn kabul ve red ölçeği (anne formu), duyguları yönetme becerileri ölçeği ve covid-19 korkusu ölçeği öğrencilere online olarak temsilciler aracılığıyla iletilmiştir. Öğrenciler, öncelikle çalışmaya katılım

konusunda gönüllü olduklarını bilgilendirilmiş onam formunun online formatında ilgili kutucuğu tıklayarak beyan ettikten sonra diğer formlara ulaşmışlardır. Formları iletme esnasında, 1. ve 2. sınıfların öğrenci temsilcilerinden ve Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimi Fakültelerindeki asistanlardan yardım istenmiş, çalışmaya katılma konusunda gönüllü olan öğrencilere formları iletmeleri talep edilmiştir. Öğrencilerden çalışmaya dahil olma kriterlerine uyan arkadaşlarına da formun ulaştırılabilmesi ve gerekli hatırlatmaların akranlar tarafından da yapılması rica edilmiştir. Bu şekilde mümkün olan en fazla sayıda katılımcıya kartopu tekniğiyle ulaşılması hedeflenmiştir. Verilerin toplanması süreci 22 Mart- 19 Nisan 2021 tarihleri arasında tamamlanmıştır. Daha sonra, doldurulan formların yanıtlarına, google form üzerinden online olarak erişim sağlanmıştır.

3.5. VERİLERİN İSTATİSTİKSEL ANALİZİ

Çalışmadan elde edilen verilerin analizi için SPSS 25.0 paket programı kullanılmıştır. Veri toplama araçları bölümünde yer alan Tablo 3.3'te katılımcıların ebeveyn kabul-red ölçeği, duyguları yönetme becerileri ölçeği ve covid-19 korkusu ölçeği ve bu ölçeklerin alt ölçeklerinden aldıkları puan ortalamalarına ilişkin cronbach alpha iç tutarlılık katsayıları güvenirlik analizi ile bulunmuştur. Katılımcıların sosyodemografik bilgilerine dair tanımlayıcı veriler frekans tabloları şeklinde verilmiştir. Çalışmanın katılımcı sayısının 200'ün üzerinde olmasından dolayı, parametrik testler kullanılmıştır (92). Çalışmada katılımcı sayısının 200'ün üzerinde olmasından dolayı, normallik testi sonuçları normallik şartının sağlanmadığını gösterse bile bu durumda histogram, kutu grafiği ve normal olasılık grafikleri incelenmektedir. Dağılım normale yakın bir özellik gösteriyorsa eğer, p değerinde normallik koşulunun sağlanmaması dikkate alınmaz (93). Ayrıca analize giren denek sayısı fazla olduğu için Merkezi Limit Teoremi'ne göre değişkenlerin normallik varsayımını karşıladığı kabul edilmiştir (94). Bu bilgiler doğrultusunda ölçek ve test puanları arasındaki ilişkiyi belirlemek üzere yapılan analiz için parametrik testlerden pearson korelasyon analizi yapılmıştır. Bununla birlikte ölçek ve alt ölçek puanları ile katılımcıların sosyodemografik verileri arasında anlamlı farklılık olup olmadığını belirlemek üzere parametrik testlerden Independent

Samples T testi ve One Way ANOVA testi uygulanmıştır. Gruplar arasında anlamlı fark çıkması durumunda, anlamlılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla post-Hoc testlerinden LCD testi kullanılmıştır. Anlamlılık düzeyi “0,05 ve 0,01” olarak kabul edilmiştir.

Bu çalışmada, anne kabul-red algıları ile covid-19 korkusu arasındaki ilişkide duyguları yönetme becerileri, “Duyguları sözel ifade edebilme”, “Başa çıkma” ve “Duyguları olduğu gibi gösterebilme” alt ölçeklerinin aracılık modelinin test edilmesi amacıyla SPSS 25.0 programı ile uyumlu çalışabilen PROCESS v2.16.3 makrosu kullanılmıştır (95). Mevcut araştırmanın modeli aracılık etkisinin istatistiksel olarak incelenmesi için Baron ve Kenny’nin nedensellik yaklaşımı (geleneksel) veya çağdaş yaklaşım kapsamında değerlendirilmiştir.

Geleneksel yöntem olarak bilinen Baron ve Kenny yaklaşımına göre aracı etki modelinde aracılık etkisi istatistiksel açıdan 4 koşulda test edilebilmektedir.

- I. X (bağımsız değişken), Y (bağımlı değişken)’yi anlamlı olarak etkilemelidir (c yolu)
- II. X (bağımsız değişken), M (aracı değişken)’yi anlamlı olarak etkilemelidir (a yolu)
- III. X (bağımsız değişken) ile M (aracı değişken) birlikte regresyon analizine dahil edildiğinde M (aracı değişken), Y (bağımlı değişken)’yi anlamlı olarak etkilemelidir (b yolu).
- IV. X (bağımsız değişken) ile Y (bağımlı değişken) arasında anlamlı olmayan ilişki çıkarsa tam aracılık etkisi, X (bağımsız değişken) ile Y (bağımlı değişken) arasındaki ilişkide azalma meydana gelirse kısmi aracılık etkisi meydana gelmektedir (c' yolu) (96;97).

Bu yaklaşıma göre aracılık etkisinden bahsedebilmek için önerilen her koşulun adım adım sağlanması gerekmektedir. Bir adım anlamlı değilse bir sonraki adıma geçilememekte ve önerilen aracılık modelinde aracı değişken (M), aracı olarak kabul edilmemektedir. Ayrıca geleneksel yöntemde, dolaylı etkinin istatistiksel olarak anlamlılığı sobel testi ile değerlendirilmesi gerektiği önerilmektedir (98).

Son yıllarda bazı araştırmacılar tarafından geleneksel yaklaşıma ciddi eleştiriler getirilmiş ve aracılık modellerinin analizi için daha geçerli ve güvenilir

sonuçlar elde edilmesini sağlayan ağdaş yaklaşım ileri sürülmüştür (99; 100; 101; 102; 103).

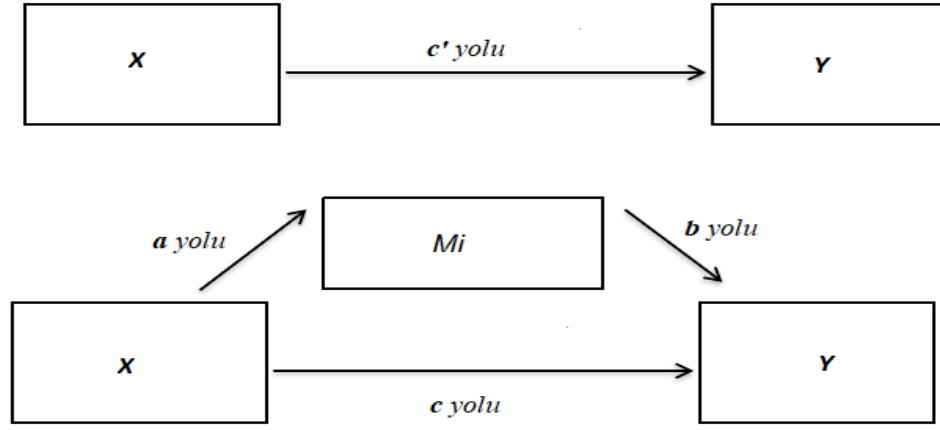
Çağdaş yaklaşıma göre aracı etki modelinde aracılık etkisi için;

- I. Toplam etkinin (c) istatistiksel olarak anlamlı olmasına gerek yoktur.
- II. Bağımsız değişkeninin (X), aracı değişken (M) zerindeki etkisinin (a) tek başına istatistiksel olarak anlamlı olmasına gerek yoktur.
- III. Bağımsız değişkeninin (X) etkisi (c') kontrol altında tutulurken aracı değişkenin (M) bağımlı değişkeni (Y) zerindeki etkisi tek başına (b) istatistiksel olarak anlamlı olmasına gerek yoktur.
- IV. X 'in M vasıtasıyla Y değişkeni üzerindeki dolaylı etkisi ($a.b$), Sobel testi yerine Bootstrap tekniği ile test edilmelidir. Aracılık ya da dolaylı etkiden söz edebilmek için dolaylı etkiye ait Bootstrap testi sonuçlarının anlamlı olması gerekir (97).

Andrew F.Hayes tarafından geliştirilen Process Makro uygulaması ile dolaylı etkiler, düzenleyici ve durumsal aracı etkiler daha kolay ve pratik bir şekilde analiz edilebilmektedir. Bu yazılım, aracılık ve düzenleyicilik etki analizleri ile çok farklı durumsal aracılık etki modellerini gözlenen değişkenler üzerinden doğrusal regresyona dayanan yol analizi ile test eden bir uygulamadır. Process makrosu regresyon analizi için en küçük kareler yöntemini kullanmaktadır. İlgili yazılım araştırma modelinde bulunan bağımsız değişken, aracı değişken ve bağımlı değişkenlerin yol katsayıları ile bootstrap güven aralıklarını hesaplayabilmektedir (104, 105; 102; 106).

Bu çalışmada aracılık modellerinin incelenmesi için Bootstrap tekniği ile 5000 yeniden örnekleme seçeneği tercih edilmiştir. Bootstrap tekniği ile yapılan aracılık etki analizlerinde, araştırma hipotezinin desteklenebilmesi için analiz sonucunda elde edilen %95 güven aralığındaki (confidence interval, CI) değerlerinin sıfır (0) değerini kapsamaması gerekmektedir (107). Yapılan regresyon analiz sonuçları tablo ve şemalar halinde verilmiştir. Anne kabul-red algıları ile Covid-19 korkusu arasındaki ilişkide duyguları yönetme becerileri ve ‘‘Duyguları sözel ifade edebilme’’, ‘‘Başa ıkma’’ ve ‘‘Duyguları olduğu gibi gösterebilme’’ alt leklerinin aracılık etkisinin (dolaylı etki) olup olmadığı Bootstrap tekniği ile elde edilen güven

aralıklarına göre tespit edilmiştir. Bu çalışma kapsamında test edilen kavramsal araştırma modeli Şekil 4.1’de verilmiştir.

(X= Bağımsız Değişken, Y= Bağımlı Değişken, M_i = Aracı değişken)

Şekil 3.1. Bootstrap ile yürütülen basit aracı değişken analizi modeli

Çalışmada model, 4 esas alınarak araştırmanın soruları geliştirilmiştir. Ayrıca mevcut araştırmanın değişkenleri için elde edilen analiz modelleri, sonuçlarıyla birlikte bulgular bölümünde verilmiştir.

4. BULGULAR

Bu kısımda araştırmanın amacı kapsamında veri toplama araçlarından elde edilen verilerin istatistiksel analiz sonuçlarına ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

4.1. Üniversite Öğrencilerinin Ebeveyn Kabul-Red Ölçeği (EKRÖ), Duyguları Yönetme Becerileri (DYBÖ) ve Covid-19 Korkusu Ölçeklerinden ve Alt Ölçeklerden Aldıkları Puanların Tanımlayıcı İstatistik Bulguları

Tablo 4.1. çalışmaya katılan öğrencilerin veri toplama amacıyla kullanılan ölçeklerden aldıkları puanların ortalamaları, minimum ve maksimum puanları ile standart sapmalarına ilişkin tanımlayıcı istatistik bulgularını göstermektedir.

Tablo 4.1. Üniversite Öğrencilerinin Ölçeklerden Aldıkları Puanların Tanımlayıcı İstatistik Bulguları

	Min	Max	Ort	Std. Sapma
Covid-19 Korku Ölçeği Toplam	7,00	35,00	15,79	5,46
EKRÖ Toplam	24,00	92,00	36,30	12,41
EKRÖ-Sıcaklık Şefkat	9,00	36,00	29,71	6,07
EKRÖ-Düşmanlık Saldırganlık	6,00	24,00	8,62	3,13
EKRÖ-Kayıtsızlık İhmal	5,00	20,00	7,33	2,66
EKRÖ-Ayrışmamış Red	4,00	16,00	5,05	2,22
DYBÖ Toplam	54,00	131,00	92,86	13,59
DYBÖ-Sözel Olarak İfade Edilebilme	9,00	35,00	22,97	5,98
DYBÖ-Duyguları Olduğu Gibi Gösterebilme	6,00	30,00	20,96	4,09
DYBÖ-Olumsuz Bedensel Tepkileri Kontrol Edebilme	4,00	19,00	10,95	3,18
DYBÖ-Başa Çıkma	4,00	20,00	13,60	2,90
DYBÖ-Öfke Yönetimi	3,00	15,00	9,93	2,50

Tablo 4.1. incelendiğinde, öğrencilerin **Covid-19 Korku Ölçeğinden** aldıkları toplam puan ortalamasının 15,79 olduğu görülmektedir (ss=5,46). Öğrencilerin **EKRÖ'den** aldıkları toplam puan ortalamasının 36,30 (ss=12,41) olduğu; alt ölçeklerden aldıkları puan ortalamalarının ise 5,05 ile 29,71 arasında değiştiği sonucuna ulaşılmıştır. Son olarak ise üniversite öğrencilerinin **Duyguları**

Yönetme Becerileri Ölçeğinden aldıkları toplam puan ortalaması 92,86 (ss=13,59) olup, alt ölçek puan ortalamaları 22,97 ile 9,93 arasında değişiklik göstermektedir. Bu sonuçlara göre; öğrencilerin Covid-19 Korku Ölçeği toplam puan ortalamalarına göre orta derece korku düzeyine sahip olduğu; EKRÖ toplam puan ortalamalarına göre ebeveyn kabul-red düzeylerinin kabul algısına daha yakın olduğu ve DYBÖ toplam puan ortalamalarına göre ise duygularını yönetme becerilerinin yüksek düzeyde olduğu söylenebilmektedir.

4.2. Üniversite Öğrencilerinin Ebeveyn Kabul-Red Ölçeği (EKRÖ), Duyguları Yönetme Becerileri (DYBÖ) ve Covid-19 Korkusu Ölçeklerinden ve Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puan Ortalamalarının Sosyodemografik Değişkenler Açısından İncelenmesine Yönelik Analiz Sonuçları

Katılımcıların mevcut araştırma kapsamında kullanılan ölçeklerden aldıkları toplam puan ortalamaları ile alt ölçeklerden aldıkları toplam puan ortalamalarının *cinsiyete* göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin bağımsız gruplarda t testi sonuçları Tablo 4.2.'de verilmiştir.

Tablo 4.2. Üniversite Öğrencilerinin Ölçeklerden Aldıkları Puan Ortalamalarının Cinsiyete Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Bağımsız Gruplarda t Testi Sonuçları

	Cinsiyet	n	Ort±SS	t	p
Covid 19 Korku Ölçeği Toplam	Kız	276	16,06±5,44	2,833	0.005**
	Erkek	26	12,92±4,98		
EKRÖ-Toplam	Kız	276	36,30±12,7	-0,003	0.998
	Erkek	26	36,31±9,06		
EKRÖ-Sıcaklık Şefkat	Kız	276	29,84±6,06	1,172	0.242
	Erkek	26	28,38±6,16		
EKRÖ-Düşmanlık Saldırganlık	Kız	276	8,71±3,23	2,607	0.012*
	Erkek	26	7,73±1,64		
EKRÖ-Kayıtsızlık İhmal	Kız	276	7,36±2,74	0,769	0.446
	Erkek	26	7,08±1,70		
EKRÖ-Ayrışmamış Ret	Kız	276	5,07±2,30	0,412	0.681
	Erkek	26	4,88±1,11		
DYBÖ-Toplam	Kız	276	92,64±13,74	-0,930	0.353
	Erkek	26	95,23±11,88		
DYBÖ-Sözel Olarak İfade Edilebilme	Kız	276	23,01±5,96	0,384	0.701
	Erkek	26	22,54±6,36		
DYBÖ-Duyguları Olduğu Gibi Gösterebilme	Kız	276	21,01±3,90	0,648	0.644
	Erkek	26	20,46±5,91		
DYBÖ-Olumsuz Bedensel Tepkileri Kontrol Edebilme	Kız	276	10,76±3,09	-3,491	0.001**
	Erkek	26	13,00±3,53		
DYBÖ-Başa Çıkma	Kız	276	13,49±2,87	-2,358	0.019*
	Erkek	26	14,88±3,06		
DYBÖ-Öfke Yönetimi	Kız	276	9,93±2,49	-0,052	0.959
	Erkek	26	9,96±2,66		

* $p < .05$, ** $p < .01$

Ölçeklerden alınan puan ortalamalarının cinsiyete göre farklılaşp farklılaşmadığına ilişkin olarak yapılan bağımsız gruplarda t testi sonuçlarına göre **Covid-19 Korku Ölçeği** toplam puan ortalamasının *cinsiyete* göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaştığı saptanmıştır. Covid-19 Korku Ölçeği toplam puan ortalaması erkeklere kıyasla kızlarda daha yüksek bulunmuştur ($t=2,833$ $p=0.005$). Bu sonuca göre Covid-19 korkusunu kız öğrenciler daha fazla hissetmiştir.

Tablo 4.2. incelendiğinde; **EKRÖ'den** alınan toplam puan ortalaması ile EKRÖ-sıcaklık/şefkat ($t=1,172$ $p=0.242$), EKRÖ-kayıtsızlık/ihmal ($t=0,769$ $p=0.446$) ve EKRÖ-ayrışmamış red ($t=0,412$ $p=9.681$) alt ölçeklerinin puan ortalamaları *cinsiyete* göre istatistiksel olarak anlamlı derecede farklılık

göstermemektedir. EKRÖ alt ölçeklerinden “Düşmanlık Saldırganlık” puanları ise *cinsiyete* göre istatistiksel açıdan anlamlı derecede farklılaşmaktadır. Buna göre “Düşmanlık Saldırganlık” alt ölçek puanı erkeklere kıyasla kızlarda daha yüksektir ($t=2,607$ $p=0.012$). Bu sonuca göre kız katılımcıların annelerine yönelik düşmanlık ve saldırganlık algısı daha fazla bulunmuştur.

Katılımcıların **DYBÖ**'den aldıkları puanlara bakıldığında; “duyguları sözel olarak ifade edebilme” ($t=0,384$ $p= 0.701$), “duyguları olduğu gibi gösterebilme” ($t=0,648$ $p= 0.644$) ve “öfke yönetimi” ($t=-0,052$ $p=0.959$) alt ölçekleri puan ortalamalarının *cinsiyete* göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediği görülmektedir. DYBÖ alt ölçeklerinden “olumsuz bedensel tepkileri kontrol edebilme” ile “başa çıkma” alt ölçek puan ortalamalarında ise *cinsiyete* göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmıştır. Bu sonuçlara göre her iki alt ölçek puan ortalaması kızlara kıyasla erkeklerde daha yüksek bulunmuştur.

Katılımcıların mevcut araştırma kapsamında kullanılan ölçeklerden aldıkları toplam puan ortalamaları ile alt ölçeklerden aldıkları toplam puan ortalamalarının *sınıf düzeyine* göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin bağımsız gruplarda t testi sonuçları Tablo 4.3.'te verilmiştir.

Tablo 4.3. Üniversite Öğrencilerinin Ölçeklerden Aldıkları Puan Ortalamalarının Sınıf Düzeyine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Bağımsız Gruplarda t Testi Sonuçları

		N	Ort±SS	t	p
Covid 19 Korku Ölçeği Toplam	1.Sınıf	209	16,03±5,30	1,132	0.258
	2.Sınıf	93	15,26±5,82		
EKRÖ-Toplam	1.Sınıf	209	37,55±12,94	2,844	0.005
	2.Sınıf	93	33,49±10,71		
EKRÖ-Sıcaklık Şefkat	1.Sınıf	209	29,26±6,33	-	0.048
	2.Sınıf	93	30,75±5,35		
EKRÖ-Düşmanlık Saldırganlık	1.Sınıf	209	8,82±3,22	1,711	0.089
	2.Sınıf	93	8,18±2,90		
EKRÖ-Kayıtsızlık İhmal	1.Sınıf	209	7,70±2,79	4,028	<0.001
	2.Sınıf	93	6,52±2,15		
EKRÖ-Ayrışmamış Red	1.Sınıf	209	5,28±2,35	2,943	0.004
	2.Sınıf	93	4,55±1,83		
DYBÖ-Toplam	1.Sınıf	209	91,40±13,06	-	0.005
	2.Sınıf	93	96,15±14,26		
DYBÖ-Sözel Olarak İfade Edilebilme	1.Sınıf	209	22,36±5,37	-	0.017
	2.Sınıf	93	24,33±7,01		
DYBÖ-Duyguları Olduğu Gibi Gösterebilme	1.Sınıf	209	20,70±3,68	-	0.094
	2.Sınıf	93	21,56±4,88		
DYBÖ-Olumsuz Bedensel Tepkileri Kontrol Edebilme	1.Sınıf	209	10,76±3,09	-	0.113
	2.Sınıf	93	11,39±3,39		
DYBÖ-Başa Çıkma	1.Sınıf	209	13,53±3,01	-	0.458
	2.Sınıf	93	13,80±2,66		
DYBÖ-Öfke Yönetimi	1.Sınıf	209	9,87±2,61	-	0.460
	2.Sınıf	93	10,10±2,26		

* $p < .05$, ** $p < .01$

Tablo 4.3.'e bakıldığında, katılımcıların ölçek ve alt ölçek puan ortalamalarının, *sınıf düzeyi* açısından karşılaştırılması sonucuna göre, **Covid-19 Korku Ölçeği** toplam puanlarının sınıf düzeyi durumuna göre istatistiksel açıdan anlamlı derecede farklılaşmadığı görülmüştür.

Katılımcıların **EKRÖ** toplam puan ortalamasının *sınıf düzeyi* değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı derecede farklılaştığı saptanmıştır. EKRÖ toplam puan ortalamaları ikinci sınıf öğrencilerine kıyasla birinci sınıf öğrencilerinde daha yüksek bulunmuştur ($t=2,844$ $p=0.005$). Birinci sınıf

öğrencilerinin annelerine yönelik kabul-red algılarının ikinci sınıf öğrencilerine kıyasla daha red algısına yakın olduğu söylenebilmektedir.

EKRÖ alt ölçeklerine bakıldığında;

- “Sıcaklık Şefkat” alt ölçek puan ortalamaları arasında sınıf düzeyine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmıştır. “Sıcaklık Şefkat” puan ortalamaları birinci sınıf öğrencilerine kıyasla ikinci sınıf öğrencilerinde daha yüksek bulunmuştur ($t=-1,984$ $p=0.048$).
- “Düşmanlık Saldırganlık” alt ölçek puan ortalamalarında öğrencilerin sınıf düzeyine göre istatistiksel olarak bir farklılık bulunmamıştır.
- “Kayıtsızlık İhmal” alt ölçek puan ortalamaları arasında sınıf düzeyine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmıştır. “Kayıtsızlık İhmal” puan ortalamaları ikinci sınıf öğrencilerine kıyasla birinci sınıf öğrencilerinde daha yüksek bulunmuştur ($t=4,028$ $p<0.001$).
- “Ayrışmamış Red” alt ölçek puan ortalamaları arasında sınıf düzeyine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmıştır. “Ayrışmamış Red” puan ortalamaları ikinci sınıf öğrencilerine kıyasla birinci sınıf öğrencilerinde daha yüksek bulunmuştur ($t=2,943$ $p=0.004$).

Katılımcıların **DYBÖ** toplam puan ortalamasının *sınıf düzeyi* değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığına bakıldığında, puanlar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür. DYBÖ toplam puan ortalamaları birinci sınıf öğrencilerine kıyasla ikinci sınıf öğrencilerinde daha yüksek bulunmuştur ($t=-2,838$ $p=0.005$). İkinci sınıf öğrencilerinin duygularını yönetme becerilerinin birinci sınıf öğrencilerine göre daha iyi düzeyde olduğu söylenebilmektedir.

DYBÖ alt ölçeklerine bakıldığında ise;

- “Sözel Olarak İfade Edilebilme” alt ölçek puan ortalamaları arasında sınıf düzeyine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık saptanmıştır. “Sözel Olarak İfade Edilebilme” alt ölçek puan ortalamaları birinci sınıf öğrencilerine kıyasla ikinci sınıf öğrencilerinde daha yüksek bulunmuştur ($t=-2,413$ $p=0.017$).

- “Duyguları Olduğu Gibi Gösterebilme”, “Olumsuz Bedensel Tepkileri Kontrol Edebilme”, “Başa Çıkma” ve “Öfke Yönetimi” alt ölçek puan ortalamalarının ise *sınıf düzeyine* göre istatistiksel açıdan anlamlı derecede farklılaşmadığı görülmüştür.

Katılımcıların araştırmada kullanılan ölçeklerden aldıkları toplam puan ortalamaları ile alt ölçeklerden aldıkları toplam puan ortalamalarının *anne eğitim durumuna* göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin ANOVA testi ve gruplar arası karşılaştırma Tablo 4.4.’te verilmiştir.

Tablo 4.4. Üniversite Öğrencilerinin Ölçeklerden Aldıkları Puan Ortalamalarının Anne Eğitim Durumlarına Göre Farklılaşım Farklılaşmadığına İlişkin ANOVA ve Gruplar Arası Post-Hoc Analiz Sonuçları

	Gruplar	N	Ort±SS	F	p	Post-Hoc
Covid 19 Korku Ölçeği Toplam	(1) Okur Yazar	30	15,37±3,93	2,472	0.045*	2-4
	(2) İlkokul	135	16,67±5,41			
	(3) Ortaokul	45	16,00±7,16			
	(4) Lise	47	13,94±5,16			
	(5) Üniversite ve üzeri	45	15,18±4,38			
EKRÖ-Toplam	(1) Okur Yazar	30	39,27±14,32	1,504	0.201	-
	(2) İlkokul	135	36,25±10,27			
	(3) Ortaokul	45	37,22±16,53			
	(4) Lise	47	37,13±14,17			
	(5) Üniversite ve üzeri	45	32,69±9,73			
EKRÖ-Sıcaklık Şefkat	(1) Okur Yazar	30	29,17±6,52	1,386	0.239	-
	(2) İlkokul	135	29,21±5,82			
	(3) Ortaokul	45	29,47±7,46			
	(4) Lise	47	30,02±5,84			
	(5) Üniversite ve üzeri	45	31,56±5,02			
EKRÖ-Düşmanlık Saldırganlık	(1) Okur Yazar	30	9,20±3,45	1,291	0.274	-
	(2) İlkokul	135	8,52±2,93			
	(3) Ortaokul	45	8,80±3,79			
	(4) Lise	47	9,13±3,36			
	(5) Üniversite ve üzeri	45	7,87±2,43			
EKRÖ-Kayıtsızlık İhmal	(1) Okur Yazar	30	8,63±3,46	2,371	0.053	-
	(2) İlkokul	135	7,27±2,15			
	(3) Ortaokul	45	7,38±3,02			
	(4) Lise	47	7,21±3,29			
	(5) Üniversite ve üzeri	45	6,78±2,14			
EKRÖ-Ayrışmamış Red	(1) Okur Yazar	30	5,60±2,63	3,884	0.004**	1-2 2-3 2-4 3-5 4-5
	(2) İlkokul	135	4,67±1,35			
	(3) Ortaokul	45	5,51±3,33			
	(4) Lise	47	5,81±3,06			
	(5) Üniversite ve üzeri	45	4,60±1,05			

* $p < .05$, ** $p < .01$

Tablo 4.4. Üniversite Öğrencilerinin Ölçeklerden Aldıkları Puan Ortalamalarının Anne Eğitim Durumlarına Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin ANOVA ve Gruplar Arası Post-Hoc Analiz Sonuçları (Devamı)

	Gruplar	N	Ort±SS	F	p	Post-Hoc
DYBÖ-Toplam	(1) Okur Yazar	30	90,00±13,24	2,060	0.086	-
	(2) İlkokul	135	91,25±14,90			
	(3) Ortaokul	45	93,93±11,84			
	(4) Lise	47	94,38±12,11			
	(5) Üniversite ve üzeri	45	96,93±12,06			
DYBÖ-Sözel Olarak İfade Edilebilme	(1) Okur Yazar	30	21,27±5,74	5,032	0.001**	1-4
	(2) İlkokul	135	21,99±6,55			1-5
	(3) Ortaokul	45	22,64±5,24			2-4
	(4) Lise	47	24,49±5,17			2-5
	(5) Üniversite ve üzeri	45	25,78±4,66			3-5
DYBÖ-Duyguları Olduğu Gibi Gösterebilme	(1) Okur Yazar	30	19,53±2,39	4,189	0.003**	1-4
	(2) İlkokul	135	20,42±4,76			1-5
	(3) Ortaokul	45	21,11±3,30			2-5
	(4) Lise	47	21,55±4,03			3-5
	(5) Üniversite ve üzeri	45	22,80±2,86			
DYBÖ-Olumsuz Bedensel Tepkileri Kontrol Edebilme	(1) Okur Yazar	30	9,70±2,32	1,754	0.138	-
	(2) İlkokul	135	10,84±3,47			
	(3) Ortaokul	45	11,49±3,86			
	(4) Lise	47	11,30±2,48			
	(5) Üniversite ve üzeri	45	11,22±2,55			
DYBÖ-Başa Çıkma	(1) Okur Yazar	30	14,50±4,02	1,250	0.290	-
	(2) İlkokul	135	13,59±2,75			
	(3) Ortaokul	45	13,87±3,20			
	(4) Lise	47	13,11±2,75			
	(5) Üniversite ve üzeri	45	13,33±2,25			
DYBÖ-Öfke Yönetimi	(1) Okur Yazar	30	10,10±2,73	1,034	0.390	-
	(2) İlkokul	135	9,89±2,62			
	(3) Ortaokul	45	10,22±2,49			
	(4) Lise	47	9,36±2,15			
	(5) Üniversite ve üzeri	45	10,29±2,32			

* $p < .05$, ** $p < .01$

Tablo 4.4.'e bakıldığında, katılımcıların ölçek ve alt ölçek puan ortalamalarının, *annelerinin eğitim durumu* açısından karşılaştırılması sonucuna göre, **Covid-19 Korku Ölçeği** toplam puanlarının anne eğitim durumuna göre istatistiksel açıdan anlamlı derecede farklılaştığı saptanmıştır. Annesi ilkököl mezunu olanlarda diğer gruplara kıyasla Covid 19 Korku Ölçeği toplam puan

ortalamları daha yüksek bulunmuştur ($F=2,472$ $p=0.045$). Yapılan Post-Hoc analizinde, annesi ilkokul mezunu olanlar ile annesi lise mezunu olanlar arasında puanlar açısından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmıştır ($p=0.003$).

EKRÖ toplam puan ortalamalarına bakıldığında *annelerinin eğitim durumuna göre* istatistiksel olarak anlamlı derecede farklılık bulunmamıştır.

EKRÖ alt ölçeklerine bakıldığında ise;

- “Ayrışmamış Red” alt ölçek puan ortalamasının *anne eğitim durumu* değişkenine göre istatistiksel açıdan anlamlı derecede farklılaştığı saptanmıştır. Annesi lise mezunu olanlarda diğer gruplara kıyasla “Ayrışmamış Red” puanları daha yüksek bulunmuştur ($F=3,884$ $p=0.004$). Yapılan Post-Hoc analizinde, annesi okur yazar olanlar ile annesi ilkokul mezunu olanlar ($p=0.036$), annesi ilkokul mezunu olanlar ile annesi ortaokul mezunu olanlar ($p=0.026$), annesi ilkokul mezunu olanlar ile annesi lise mezunu olanlar ($p=0.002$) ve annesi lise mezunu olanlar ile annesi üniversite ve üstü mezunu olanlar ($p=0.008$) arasında puanlar açısından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmıştır.
- “Sıcaklık-Şefkat”, “Düşmanlık-Saldırganlık” ve “Kayıtsızlık-İhmal” alt ölçek puan ortalamaları ile *anne eğitim durumuna göre* istatistiksel açıdan anlamlı derecede farklılaşmamıştır.

DYBÖ toplam puan ortalamalarına bakıldığında *annelerinin eğitim durumuna göre* istatistiksel olarak anlamlı derecede farklılık bulunmamıştır.

DYBÖ alt ölçeklerine bakıldığında ise;

- “Sözel Olarak İfade Edilebilme” alt ölçek puan ortalaması *anne eğitim durumu* değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı derecede farklılaşmıştır. Buna göre annesinin eğitim durumu üniversite ve üzeri olan öğrencilerin puan ortalaması diğerlerine kıyasla daha yüksek bulunmuştur ($F=5,032$ $p=0.001$). Yapılan Post-Hoc analizinde, annesinin eğitim durumu okur yazar olanlar ile annesi lise mezunu olanlar ($p=0.019$), annesinin eğitim durumu okur yazar olanlar ile annesi üniversite ve üzeri mezunu olanlar ($p=0.001$), annesi ilkokul mezunu olanlar ile annesi lise mezunu olanlar ($p=0.012$), annesi ilkokul mezunu olanlar ile annesi üniversite ve üzeri mezunu olanlar ($p<0.001$) ve annesi

ortaokul mezunu olanlar ile annesi üniversite ve üstü mezunu olanlar ($p=0.011$) arasında puanlar açısından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmıştır.

- “Duyguları Olduğu Gibi Gösterebilme” alt ölçek puan ortalamaları arasında *anne eğitim durumuna* göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmıştır. Buna göre annesinin eğitim durumu üniversite ve üzeri olan öğrencilerin puan ortalaması diğerlerine kıyasla daha yüksek bulunmuştur ($F=4,189$ $p=0.003$). Yapılan Post-Hoc analizinde, annesinin eğitim durumu okur yazar olanlar ile annesi lise mezunu olanlar ($p=0.032$), annesinin eğitim durumu okur yazar olanlar ile annesi üniversite ve üzeri mezun olanlar ($p=0.001$), annesi ilkokul mezunu olanlar ile annesi üniversite ve üzeri mezun olanlar ($p=0.001$) ve annesi ortaokul mezunu olanlar ile annesi üniversite ve üstü mezun olanlar ($p=0.047$) arasında puanlar açısından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmıştır.
- “Olumsuz Bedensel Tepkileri Kontrol Edebilme”, “Başa Çıkma” ve “Öfke Yönetimi” alt ölçek puan ortalamaları arasında ise *anne eğitim durumuna* göre istatistiksel açıdan anlamlı farklılık bulunmamıştır.

Katılımcıların araştırmada kullanılan ölçeklerden aldıkları toplam puan ortalamaları ile alt ölçeklerden aldıkları toplam puan ortalamalarının *baba eğitim durumuna* göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin ANOVA testi ve gruplar arası karşılaştırma sonuçları Tablo 4.5.’e verilmiştir.

Tablo 4.5. Üniversite Öğrencilerinin Ölçeklerden Aldıkları Puan Ortalamalarının Baba Eğitim Durumlarına Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin ANOVA ve Gruplar Arası Post-Hoc Analiz Sonuçları

	Gruplar	N	Ort±SS	F	p	Post-Hoc
Covid 19 Korku Ölçeği Toplam	(1) ilkokul	91	15,84±5,58	0,116	0.950	-
	(2) Ortaokul	50	15,92±6,62			
	(3) lise	80	15,96±5,26			
	(4) Üniversite ve üzeri	81	15,49±4,80			
EKRÖ-Toplam	(1) ilkokul	91	38,31±12,03	4,221	0.006**	1-3
	(2) Ortaokul	50	40,00±17,40			1-4
	(3) lise	80	33,88±9,86			2-3
	(4) Üniversite ve üzeri	81	34,16±10,6			2-4
EKRÖ-Sıcaklık Şefkat	(1) ilkokul	91	28,53±6,04	3,448	0.017*	1-3
	(2) Ortaokul	50	28,54±7,49			1-4
	(3) lise	80	30,75±5,13			2-3
	(4) Üniversite ve üzeri	81	30,77±5,73			2-4
EKRÖ-Düşmanlık	(1) ilkokul	91	8,97±3,36	2,523	0.058	-
	(2) Ortaokul	50	9,38±4,11			
	(3) lise	80	8,38±2,67			
Saldırganlık	(4) Üniversite ve üzeri	81	8,02±2,45			
EKRÖ-Kayıtsızlık İhmal	(1) ilkokul	91	7,91±2,71	5,730	0.001**	1-3
	(2) Ortaokul	50	8,10±3,58			1-4
	(3) lise	80	6,58±1,85			2-3
	(4) Üniversite ve üzeri	81	6,98±2,38			2-4
EKRÖ-Ayrışmamış Red	(1) ilkokul	91	4,96±2,00	4,492	0.004**	1-2
	(2) Ortaokul	50	6,06±3,75			2-3
	(3) lise	80	4,68±1,37			2-4
	(4) Üniversite ve üzeri	81	4,93±1,67			

* $p < .05$, ** $p < .01$

Tablo 4.5. Üniversite Öğrencilerinin Ölçeklerden Aldıkları Puan Ortalamalarının Baba Eğitim Durumlarına Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin ANOVA ve Gruplar Arası Post-Hoc Analiz Sonuçları (Devamı)

	Gruplar	N	Ort±SS	F	p	Post-Hoc
DYBÖ-Toplam	(1) ilkokul	91	89,59±13,52	3,861	0.010*	1-3 1-4
	(2) Ortaokul	50	91,28±16,41			
	(3) lise	80	96,01±11,91			
	(4) Üniversite ve üzeri	81	94,40±12,6			
DYBÖ-Sözel Olarak İfade Edilebilme	(1) ilkokul	91	21,30±6,13	6,147	<0.001	1-4 2-4 3-4
	(2) Ortaokul	50	22,62±6,00			
	(3) lise	80	22,94±6,08			
	(4) Üniversite ve üzeri	81	25,10±5,10			
DYBÖ-Duyguları Olduğu Gibi Gösterebilme	(1) ilkokul	91	19,65±4,74	5,865	0.001**	1-3 1-4
	(2) Ortaokul	50	20,62±4,75			
	(3) lise	80	21,88±3,23			
	(4) Üniversite ve üzeri	81	21,77±3,21			
DYBÖ-Olumsuz Bedensel Tepkileri Kontrol Edebilme	(1) ilkokul	91	10,30±3,59	2,639	0.051	-
	(2) Ortaokul	50	11,40±3,82			
	(3) lise	80	11,55±2,70			
	(4) Üniversite ve üzeri	81	10,81±2,59			
DYBÖ-Başa Çıkma	(1) ilkokul	91	13,46±2,33	4,202	0.006**	1-3 2-3 3-4
	(2) Ortaokul	50	12,92±2,87			
	(3) lise	80	14,54±3,17			
	(4) Üniversite ve üzeri	81	13,28±3,06			
DYBÖ-Öfke Yönetimi	(1) ilkokul	91	10,02±2,24	4,741	0.003**	2-3 3-4
	(2) Ortaokul	50	9,40±2,20			
	(3) lise	80	10,71±2,67			
	(4) Üniversite ve üzeri	81	9,41±2,61			

* $p < .05$, ** $p < .01$

Tablo 4.5.'e bakıldığında, katılımcıların ölçek ve alt ölçek puan ortalamalarının, *babalarının eğitim durumu* açısından karşılaştırılması sonucuna göre, **Covid-19 Korku Ölçeği** toplam puanı ortalamalarının baba eğitim durumuna göre istatistiksel açıdan anlamlı derecede farklılaşmadığı görülmüştür.

EKRÖ toplam puan ortalamaları arasında *baba eğitim durumuna* göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmıştır. Babası ortaokul mezunu olanlarda babası diğer eğitim derecesine sahip olanlara kıyasla EKRÖ toplam puan ortalamaları daha yüksek bulunmuştur ($F=4,221$ $p=0.006$). Yapılan Post-Hoc analizinde, babası ilkokul mezunu olanlar ile lise mezunu olanlar ($p=0.019$), babası ilkokul mezunu olanlar ile babası üniversite ve üzeri mezun olanlar ($p=0.027$) ve babası ortaokul mezunu olanlar ile babası lise mezunu olanlar ($p=0.006$), babası ortaokul mezunu olanlar ile babası üniversite ve üzeri mezun olanlar ($p=0.008$) arasında puanlar açısından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmıştır.

EKRÖ alt ölçeklerine bakıldığında;

- “Sıcaklık Şefkat” alt ölçek puan ortalamaları arasında *baba eğitim durumuna* göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmıştır. Babası üniversite ve üzeri mezun olanların toplam puan ortalaması diğer gruplara kıyasla daha yüksek bulunmuştur ($F=3,448$ $p=0.017$). Yapılan Post-Hoc analizinde, babası ilkokul mezunu olanları ile babası lise mezunu olanlar ($p=0.016$), babası ilkokul mezunu olanlar ile babası üniversite ve üzeri mezun olanlar ($p=0.015$) ve babası ortaokul mezunu olanlar ile babası lise mezunu olanlar ($p=0.042$), babası ortaokul mezunu olanlar ile babası üniversite ve üzeri mezun olanlar ($p=0.040$) arasında puanlar açısından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmıştır.
- “Kayıtsızlık İhmal” alt ölçek puan ortalamaları arasında *baba eğitim durumuna* göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmıştır. Babası ortaokul mezunu olanların toplam puan ortalaması diğer gruplara kıyasla daha yüksek bulunmuştur ($F=5,730$ $p=0.001$). Yapılan Post-Hoc analizinde, babası ilkokul mezunu olanlar ile babası lise mezunu olanlar ($p=0.001$), babası ilkokul mezunu olanlar ile babası üniversite ve üzeri mezun olanlar ($p=0.019$) ve babası ortaokul mezunu olanlar ile babası lise mezunu olanlar ($p=0.001$), babası ortaokul mezunu olanlar ile babası üniversite ve üzeri mezun olanlar ($p=0.017$) arasında puanlar açısından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmıştır.

- “Ayrışmamış Red” alt ölçek toplam puan ortalamaları arasında *babaeğitim durumuna* göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmıştır. Babası ortaokul mezunu olanların toplam puan ortalaması diğer gruplara kıyasla daha yüksek bulunmuştur (F=4,492 p=0.004). Yapılan Post-Hoc analizinde, babası ilkokul mezunu olanlar ile babası ortaokul mezunu olanlar (p=0.004), babası ortaokul mezunu olanlar ile babası lise mezunu olanlar (p=0.001), babası ortaokul mezunu olanlar ile babası üniversite ve üzeri mezun olanlar (p=0.004) arasında puanlar açısından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmıştır.

DYBÖ toplam puan ortalamaları arasında *baba eğitim durumuna* göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmıştır. Babası lise mezunu olanların puan ortalaması diğer gruplara kıyasla daha yüksek bulunmuştur (F=3,861 p=0.010). Yapılan Post-Hoc analizinde, babası ilkokul mezunu olanlar ile babası lise mezunu olanlar (p=0.002), babası ilkokul mezunu olanlar ile babası üniversite ve üzeri mezun olanlar (p=0.020) arasında puanlar açısından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmıştır.

DYBÖ alt ölçeklerine bakıldığında;

- “Sözel olarak ifade edebilme” alt ölçek puan ortalamaları arasında *baba eğitim durumuna* göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmıştır. Babası üniversite ve üzeri mezun olanların toplam puan ortalaması diğer gruplara kıyasla daha yüksek bulunmuştur (F=6,147 p<0.001). Yapılan Post-Hoc analizinde, babası ilkokul mezunu olanlar ile babası üniversite ve üzeri mezun olanlar (p<0.001), babası ortaokul mezunu olanlar ile babası üniversite ve üzeri mezun olanlar (p=0.019) arasında puanlar açısından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmıştır.
- “Duyguları olduğu gibi gösterebilme” alt ölçek puan ortalamaları arasında *baba eğitim durumuna* göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmıştır. Babası lise mezunu olanların toplam puan ortalaması diğer gruplara kıyasla daha yüksek bulunmuştur (F=5,865 p=0.001). Yapılan Post-Hoc analizinde, babası ilkokul mezunu olanlar ile

babası lise mezunu olanlar ($p < 0.001$) arasında puanlar açısından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmıştır.

- “Başa çıkma” alt ölçek puan ortalamaları arasında *baba eğitim durumuna* göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmıştır. Babası lise mezunu olanların toplam puan ortalaması diğer gruplara kıyasla daha yüksek bulunmuştur ($F=4,202$ $p=0.006$). Yapılan Post-Hoc analizinde, babası ilkokul mezunu olanlar ile babası lise mezunu olanlar ($p=0.015$), babası ortaokul mezunu olanlar ile babası lise mezunu olanlar ($p=0.002$), babası lise mezunu olanlar ile babası üniversite ve üzeri mezun olanlar ($p=0.006$) arasında puanlar açısından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmıştır.
- “Öfke yönetimi” alt ölçek puan ortalamaları arasında *baba eğitim durumuna* göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmıştır. Babası lise mezunu olanların toplam puan ortalaması diğer gruplara kıyasla daha yüksek bulunmuştur ($F=4,741$ $p=0.003$). Yapılan Post-Hoc analizinde, babası ortaokul mezunu olanlar ile babası lise mezunu olanlar ($p=0.003$), babası lise mezunu olanlar ile babası üniversite ve üzeri mezun olanlar ($p=0.001$) arasında puanlar açısından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmıştır.

Katılımcıların araştırmada kullanılan ölçeklerden aldıkları toplam puan ortalamaları ile alt ölçeklerden aldıkları toplam puan ortalamalarının *anne çalışma durumuna* göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin bağımsız gruplarda t testi sonuçları Tablo 4.6.’ya verilmiştir.

Tablo 4.6. Üniversite Öğrencilerinin Ölçeklerden Aldıkları Puan Ortalamalarının Anne Çalışma Durumuna Göre Farklılaşım Farklılaşmadığına İlişkin Bağımsız Gruplarda t Testi Sonuçları

	Gruplar	n	Ort±SS	t	p
Covid 19 Korku Ölçeği Toplam	Çalışıyor	59	17,27±5,06	2,337	0.020*
	Çalışmıyor	243	15,43±5,51		
EKRÖ-Toplam	Çalışıyor	59	35,42±10,78	-0,604	0.546
	Çalışmıyor	243	36,51±12,80		
EKRÖ-Sıcaklık Şefkat	Çalışıyor	59	29,68±5,75	-0,057	0.954
	Çalışmıyor	243	29,73±6,16		
EKRÖ-Düşmanlık Saldırganlık	Çalışıyor	59	8,05±2,09	-2,067	0.041*
	Çalışmıyor	243	8,77±3,33		
EKRÖ-Kayıtsızlık İhmal	Çalışıyor	59	7,31±2,79	-0,105	0.916
	Çalışmıyor	243	7,35±2,64		
EKRÖ-Ayrışmamış Red	Çalışıyor	59	4,75±1,53	-1,545	0.125
	Çalışmıyor	243	5,13±2,36		
DYBÖ-Toplam	Çalışıyor	59	91,12±12,54	-1,098	0.273
	Çalışmıyor	243	93,28±13,83		
DYBÖ-Sözel Olarak İfade Edilebilme	Çalışıyor	59	22,61±6,08	-0,515	0.607
	Çalışmıyor	243	23,06±5,97		
DYBÖ-Duyguları Olduğu Gibi Gösterebilme	Çalışıyor	59	20,14±4,42	-1,743	0.082
	Çalışmıyor	243	21,17±4,00		
DYBÖ-Olumsuz Bedensel Tepkileri Kontrol Edebilme	Çalışıyor	59	10,88±2,96	-0,185	0.853
	Çalışmıyor	243	10,97±3,25		
DYBÖ-Başa Çıkma	Çalışıyor	59	13,36±3,08	-0,746	0.456
	Çalışmıyor	243	13,67±2,87		
DYBÖ-Öfke Yönetimi	Çalışıyor	59	9,53±2,14	-1,411	0.159
	Çalışmıyor	243	10,04±2,58		

* $p < .05$, ** $p < .01$

Tablo 4.6.'ya bakıldığında; ölçeklerden ve alt ölçeklerden elde edilen puan ortalamalarının *anne çalışma durumuna* göre farklılaşım farklılaşmadığına ilişkin yapılan bağımsız gruplarda t test sonuçlarına göre **Covid-19 Korku Ölçeği** toplam puanlarının *anne çalışma durumuna* göre istatistiksel açıdan anlamlı derecede farklılaştığı saptanmıştır. Covid-19 Korku Ölçeği toplam puanı

annesi çalışmayanlara kıyasla annesi çalışanlarda daha yüksek bulunmuştur ($t=2,337$ $p=0.020$).

EKRÖ toplam puan ortalaması, EKRÖ-sıcaklık/şefkat ($t=-0,057$ $p=0.954$), EKRÖ-kayıtsızlık/ihmal ($t=-0,105$ $p=0.916$) ve EKRÖ-ayrışmamış red ($t=-1,545$ $p=0.125$) alt ölçeklerinin puan ortalamalarının *annenin çalışma durumuna* göre istatistiksel olarak anlamlı derecede farklılaşmadığı görülürken, EKRÖ alt ölçeklerinden “Düşmanlık Saldırganlık” puan ortalamaları arasında *anne çalışma durumuna* göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık saptanmıştır. Bu sonuca göre “Düşmanlık Saldırganlık” puanı annesi çalışanlara kıyasla annesi çalışmayanlarda daha yüksek bulunmuştur ($t=-2,067$ $p=0.041$).

DYBÖ toplam puan ortalaması ve DYBÖ alt ölçeklerinin puan ortalamaları arasında *annenin çalışma durumuna* göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Katılımcıların araştırmada kullanılan ölçeklerden aldıkları toplam puan ortalamaları ile alt ölçeklerden aldıkları toplam puan ortalamalarının *baba çalışma durumuna* göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin bağımsız gruplarda t testi sonuçları Tablo 4.7.’de verilmiştir.

Tablo 4.7. Üniversite Öğrencilerinin Ölçeklerden Aldıkları Puan Ortalamalarının Baba Çalışma Durumuna Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Bağımsız Gruplarda t Testi Sonuçları

	Gruplar	N	Ort±SS	t	p
Covid 19 Korku Ölçeği Toplam	Çalışıyor	213	15,26±5,11	-2,650	0.008**
	Çalışmıyor	89	17,07±6,07		
EKRÖ-Toplam	Çalışıyor	213	35,99±11,62	-0,682	0.496
	Çalışmıyor	89	37,06±14,19		
EKRÖ-Sıcaklık Şefkat	Çalışıyor	213	29,83±5,87	0,476	0.634
	Çalışmıyor	89	29,46±6,57		
EKRÖ-Düşmanlık Saldırganlık	Çalışıyor	213	8,59±3,06	-0,334	0.739
	Çalışmıyor	89	8,72±3,32		
EKRÖ-Kayıtsızlık İhmal	Çalışıyor	213	7,20±2,37	-1,375	0.170
	Çalışmıyor	89	7,66±3,25		
EKRÖ-Ayrışmamış Red	Çalışıyor	213	5,02±2,02	-0,397	0.692
	Çalışmıyor	89	5,13±2,65		
DYBÖ-Toplam	Çalışıyor	213	93,33±13,89	0,934	0.351
	Çalışmıyor	89	91,73±12,86		
DYBÖ-Sözel Olarak İfade Edilebilme	Çalışıyor	213	22,91±6,29	-0,266	0.790
	Çalışmıyor	89	23,11±5,22		
DYBÖ-Duyguları Olduğu Gibi Gösterebilme	Çalışıyor	213	20,98±4,28	0,063	0.950
	Çalışmıyor	89	20,94±3,65		
DYBÖ-Olumsuz Bedensel Tepkileri Kontrol Edebilme	Çalışıyor	213	11,07±3,26	1,012	0.312
	Çalışmıyor	89	10,66±3,02		
DYBÖ-Başa Çıkma	Çalışıyor	213	13,90±2,97	2,685	0.008**
	Çalışmıyor	89	12,92±2,63		
DYBÖ-Öfke Yönetimi	Çalışıyor	213	9,92±2,56	-0,131	0.896
	Çalışmıyor	89	9,97±2,38		

* $p < .05$, ** $p < .01$

Tablo 4.7.'ye bakıldığında, ölçeklerden ve alt ölçeklerden elde edilen puan ortalamalarının *baba çalışma durumuna* göre farklılaşp farklılaşmadığına ilişkin yapılan bağımsız gruplarda t test sonuçlarına göre, **Covid-19 Korku Ölçeği** toplam puan ortalamaları arasında baba çalışma durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmıştır. Covid-19 Korku Ölçeği toplam puan ortalaması babası çalışanlara kıyasla babası çalışmayanlarda daha yüksek bulunmuştur ($t = -2,650$ $p = 0.008$).

EKRÖ toplam puan ortalaması, EKRÖ-sıcaklık/şefkat ($t = 0,476$ $p = 0.634$), EKRÖ-düşmanlık/saldırganlık ($t = -0,334$, $p = 0.739$), EKRÖ- kayıtsızlık/ihmal ($t = -1,375$ $p = 0.170$) ve EKRÖ-ayrışmamış red ($t = -0,397$

$p=0.692$) alt ölçeklerinin puan ortalamaları arasında *babanın çalışma durumuna* göre istatistiksel olarak anlamlı derecede bir farklılaşma bulunmamıştır.

DYBÖ toplam puan ortalaması, “Duyguları sözel olarak ifade edebilme” ($t=-0,266$ $p=0.790$), “Duyguları olduğu gibi gösterebilme” ($t=0,063$, $p=0.950$), “Olumsuz bedensel tepkileri kontrol edebilme” ($t=1,012$ $p=0.312$) ve “Öfke yönetimi” ($t=-0,131$ $p=0.896$) alt ölçeklerinin puan ortalamaları arasında *babanın çalışma durumuna* göre istatistiksel olarak anlamlı derecede bir farklılaşma bulunmamıştır.

DYBÖ “Başa Çıkma” alt ölçek toplam puan ortalamalarının ise *baba çalışma durumuna* göre istatistiksel olarak anlamlı derecede farklılaştığı saptanmıştır. Buna göre “Başa Çıkma” toplam puan ortalaması babası çalışmayanlara kıyasla babası çalışanlarda daha yüksek bulunmuştur ($t=2,685$ $p=0.008$).

Katılımcıların araştırmada kullanılan ölçeklerden aldıkları toplam puan ortalamaları ile alt ölçeklerden aldıkları toplam puan ortalamalarının *anne ve babanın evlilik durumlarına* göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin bağımsız gruplarda t testi sonuçları Tablo 4.8.’de verilmiştir.

Tablo 4.8. Üniversite Öğrencilerinin Ölçeklerden Aldıkları Puan Ortalamalarının Anne ve Babanın Evlilik Durumlarına Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Bağımsız Gruplarda t Testi Sonuçları

	Gruplar	n	Ort±SS	t	p
Covid 19 Korku Ölçeği Toplam	Evli	276	15,93±5,34	1,451	0.148
	Ayrı	26	14,31±6,54		
EKRÖ-Toplam	Evli	276	35,81±10,93	-1,267	0.216
	Ayrı	26	41,50±22,64		
EKRÖ-Sıcaklık Şefkat	Evli	276	29,83±5,61	0,638	0.529
	Ayrı	26	28,58±9,84		
EKRÖ-Düşmanlık Saldırganlık	Evli	276	8,50±2,90	-1,547	0.134
	Ayrı	26	10,00±4,87		
EKRÖ-Kayıtsızlık İhmal	Evli	276	7,24±2,35	-1,203	0.240
	Ayrı	26	8,38±4,80		
EKRÖ-Ayrışmamış Red	Evli	276	4,90±1,81	-2,011	0.055
	Ayrı	26	6,69±4,51		
DYBÖ-Toplam	Evli	276	92,69±13,38	-0,609	0.547
	Ayrı	26	94,65±15,91		
DYBÖ-Sözel Olarak İfade Edilebilme	Evli	276	22,89±5,92	-0,712	0.477
	Ayrı	26	23,77±6,68		
DYBÖ-Duyguları Olduğu Gibi Gösterebilme	Evli	276	20,92±4,10	0,593	0.554
	Ayrı	26	21,42±4,09		
DYBÖ-Olumsuz Bedensel Tepkileri Kontrol Edebilme	Evli	276	10,91±3,07	-0,600	0.553
	Ayrı	26	11,42±4,29		
DYBÖ-Baş Çıkma	Evli	276	13,61±2,79	-0,061	0.952
	Ayrı	26	13,65±3,98		
DYBÖ-Öfke Yönetimi	Evli	276	9,99±2,46	1,096	0.274
	Ayrı	26	9,42±2,89		

* $p < .05$, ** $p < .01$

Tablo 4.8.'e göre; kullanılan tüm ölçeklerin toplam puanları ve alt ölçeklerin puanlarının *anne baba evlilik durumuna* göre istatistiksel açıdan anlamlı derecede farklılaşmadığı saptanmamıştır. Fakat istatistiksel olarak anlamlılık olmasa da **EKRÖ** toplam puan ortalamaları ve alt ölçek puan ortalamalarına bakıldığında anne ve babası evli olanlara kıyasla anne-babası ayrı olanların puan ortalamalarının daha yüksek olduğu dikkat çekmektedir.

Tablo 4.9.' da katılımcıların EKRÖ, DYBÖ ve Covid-19 korku ölçeklerinden ve alt ölçeklerden aldıkları toplam puan ortalamaları ile ilgili korelasyon analizi sonuçlarına yer verilmiştir.

Tablo 4.9. Üniversite Öğrencilerinin Ebeveyn Kabul-Red Algısı, Duyguları Yönetme Becerileri ve Covid-19 Korkusu Değişkenleri Arasındaki İlişkilere Ait Korelasyon Analizi Sonuçları

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1-Covid 19 Korku Ölçeği Toplam	r 1											
	p											
2-EKRÖ-Toplam	r -0,065	1										
	p 0,262											
3-EKRÖ-Sıcaklık Şefkat	r 0,099	-,925**	1									
	p 0,085	<0.001										
4-EKRÖ-Düşmanlık Saldırganlık	r -0,043	,835**	-,625**	1								
	p 0,461	<0.001	<0.001									
5-EKRÖ-Kayıtsızlık İhmal	r 0,023	,869**	-,745**	,662**	1							
	p 0,695	<0.001	<0.001	<0.001								
6-EKRÖ-Ayrışmamış Red	r -0,057	,842**	-,664**	,755**	,690**	1						
	p 0,321	<0.001	<0.001	<0.001	<0.001							
7-DYBÖ-Toplam	r -0,113	-,373**	,402**	-,245**	-,356**	-,212**	1					
	p 0,050*	<0.001	<0.001	<0.001	<0.001	<0.001						
8-DYBÖ-Sözel Olarak İfade Edilebilme	r -0,007	-,308**	,382**	-,193**	-,235**	-,126*	,772**	1				
	p 0,906	<0.001	<0.001	0,001**	<0.001	0,029	<0.001					
9-DYBÖ-Duyguları Olduğu Gibi Gösterebilme	r -0,053	-,333**	,342**	-,254**	-,282**	-,232**	,743**	,579**	1			
	p 0,357	<0.001	<0.001	<0.001	<0.001	<0.001	<0.001	<0.001				
10-DYBÖ-Olumsuz Bedensel Tepkileri Kontrol Edebilme	r -,163**	-,243**	,191**	-,254**	-,274**	-,147*	,590**	,286**	,422**	1		
	p 0,004**	<0.001	0,001**	<0.001	<0.001	0,011*	<0.001	<0.001	<0.001			
11-DYBÖ-Baş Çıkma	r -,148*	-,160**	,158**	-0,074	-,191**	-,128*	,568**	,121*	,156**	,304**	1	
	p 0,010*	0,005**	0,006**	0,197	0,001**	0,026*	<0.001	0,036*	0,006**	<0.001**		
12-DYBÖ-Öfke Yönetimi	r -0,034	-,215**	,196**	-,159**	-,232**	-,161**	,537**	,174**	,286**	,211**	,462**	1
	p 0,562	<0.001	0,001**	0,006**	<0.001	0,005**	<0.001	0,002**	<0.001	<0.001	<0.001	

*Korelasyon 0,05 düzeyinde anlamlıdır (Pearson korelasyon testi), ** Korelasyon 0,01 düzeyinde anlamlıdır (Pearson korelasyon testi)

Tablo 4.9.'da katılımcılara uygulanan ölçek ve alt ölçeklerden elde edilen puanlar arasındaki ilişkileri ortaya koyabilmek için yapılan pearson korelasyon analizi sonuçlarına yer verilmiştir. Buna göre, Covid-19 Korku Ölçeği toplam puanı ile DYBÖ toplam puanı ($r=-0,113$ $p=0.050$), DYBÖ “Olumsuz Bedensel Tepkileri Kontrol Edebilme” alt ölçek puanı ($r=-0,163$ $p=0.004$) ve “Başa Çıkma” alt ölçek puanı ($r=-0,148$ $p=0.010$) arasında negatif yönlü olmak üzere istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Yani Covid-19 korkusu arttıkça duyguları yönetme becerileri ile alt becerileri olan olumsuz bedensel tepkileri kontrol edebilme ve başa çıkma becerileri azalmaktadır.

Elde edilen sonuçlara göre EKRÖ toplam puanı ile DYBÖ toplam puanı ($r=-0,373$ $p<0.001$), ve DYBÖ'nün tüm alt ölçeklerine ilişkin puan ortalamaları arasında da negatif yönlü istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Buna göre üniversite öğrencilerinin algıladıkları anne kabul ve red algıları toplam puanı ile duyguları yönetme becerileri toplam puanı arasındaki ilişkide; öğrencilerin annelerine yönelik red algısı arttıkça, duygularını sözel olarak ifade edebilme, duygularını olduğu gibi gösterebilme, olumsuz bedensel tepkileri kontrol edebilme, başa çıkma ve öfke yönetimi becerilerinde azalma olduğu söylenebilir.

Tablo 4.9.'a göre EKRÖ alt ölçeklerine bakıldığında;

- EKRÖ “Sıcaklık Şefkat” alt ölçek puanı ile DYBÖ toplam puanı ($r=0,402$ $p<0.001$), DYBÖ “Sözel Olarak İfade Edilebilme” alt ölçek puanı ($r=0,308$ $p<0.001$), “Duyguları Olduğu Gibi Gösterebilme” alt ölçek puanı ($r=0,333$ $p<0.001$), “Olumsuz Bedensel Tepkileri Kontrol Edebilme” alt ölçek puanı ($r=0,191$ $p=0.001$), “Başa Çıkma” alt ölçek puanı ($r=0,158$ $p=0.006$) ve “Öfke Yönetimi” alt ölçek puanı ($r=0,196$ $p=0.001$) arasında pozitif yönlü istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Buna göre, öğrencilerin annelerine yönelik algıları sıcaklık ve şefkat boyutunda yoğunlaştığında, duyguları yönetme becerisi ve alt boyutlarından olan sözel olarak ifade edebilme, duyguları olduğu gibi gösterebilme, olumsuz bedensel tepkileri kontrol edebilme, başa çıkma ve öfke yönetim becerilerinde de artış görülmektedir.
- EKRÖ “Düşmanlık Saldırganlık” alt ölçek puanı ile DYBÖ toplam puanı ($r=-0,245$ $p<0.001$), DYBÖ “Sözel Olarak İfade Edilebilme” alt ölçek puanı ($r=-$

0,193 $p=0.001$), “Duyguları Olduğu Gibi Gösterebilme” alt ölçek puanı ($r=-0,254$ $p<0.001$), “Olumsuz Bedensel Tepkileri Kontrol Edebilme” alt ölçek puanı ($r=-0,254$ $p<0.001$) ve “Öfke Yönetimi” alt ölçek puanı ($r=-0,159$ $p=0.006$) arasında negatif yönlü istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Buna göre, öğrencilerin annelerine yönelik algıları düşmanlık ve saldırganlık boyutunda yoğunlaştığında, duyguları yönetme becerisi ve alt boyutlarından olan duyguları sözel olarak ifade edebilme, duyguları olduğu gibi gösterebilme, olumsuz bedensel tepkileri kontrol edebilme ve öfke yönetimi becerilerinde azalma görülmektedir.

- EKRÖ “Kayıtsızlık İhmal” alt ölçek puanı ile DYBÖ toplam puanı ($r=-0,356$ $p<0.001$), DYBÖ “Sözel Olarak İfade Edilebilme” alt ölçek puanı ($r=-0,235$ $p<0.001$), “Duyguları Olduğu Gibi Gösterebilme” alt ölçek puanı ($r=-0,282$ $p<0.001$), “Olumsuz Bedensel Tepkileri Kontrol Edebilme” alt ölçek puanı ($r=-0,274$ $p<0.001$), “Başa Çıkma” alt ölçek puanı ($r=-0,191$ $p=0.001$) ve “Öfke Yönetimi” alt ölçek puanı ($r=-0,232$ $p<0.001$) arasında negatif yönlü istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Buna göre, öğrencilerin annelerine yönelik algıları kayıtsızlık ihmal boyutunda yoğunlaştığında, duyguları yönetme becerisi ve alt boyutlarından olan duyguları sözel olarak ifade edebilme, duyguları olduğu gibi gösterebilme, olumsuz bedensel tepkileri kontrol edebilme, başa çıkma ve öfke yönetimi becerilerinde azalma olduğu görülmektedir.
- EKRÖ “Ayrışmamış Red” alt ölçek puanı ile DYBÖ toplam puanı ($r=-0,212$ $p<0.001$), DYBÖ “Sözel Olarak İfade Edilebilme” alt ölçek puanı ($r=-0,126$ $p=0.029$), “Duyguları Olduğu Gibi Gösterebilme” alt ölçek puanı ($r=-0,232$ $p<0.001$), “Olumsuz Bedensel Tepkileri Kontrol Edebilme” alt ölçek puanı ($r=-0,147$ $p=0.011$), “Başa Çıkma” alt ölçek puanı ($r=-0,128$ $p=0.026$) ve “Öfke Yönetimi” alt ölçek puanı ($r=-0,161$ $p=0.005$) arasında negatif yönlü istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Buna göre, öğrencilerin annelerine yönelik algıları ayrışmamış red boyutunda yoğunlaştığında, duyguları yönetme becerisi ve alt boyutlarında olan duyguları sözel olarak ifade edebilme, duyguları olduğu gibi gösterebilme, olumsuz bedensel

tepkileri kontrol edebilme, başa çıkma ve öfke yönetimi becerileri azalmaktadır.

4.3. Üniversite Öğrencilerinin Ebeveyn Kabul-Red Algısı ile Covid-19 Korkuları Arasındaki İlişkide Duyguları Yönetme Becerilerinin Aracı Rolüne İlişkin Bulgular

Mevcut araştırmada, incelenen aracı değişkene ilişkin oluşturulan model *Bölüm III'de Verilerin İstatistiksel Analizi* başlığı altında açıklanmıştır (Bkz. Sf. 40) Buna göre duyguları yönetme becerilerinin, Covid-19 korkusu ve anne kabul-red algısı arasındaki ilişkide aracılık etkisinin incelenmesi amacıyla Baron ve Kenny'nin nedensellik yaklaşımı ve çağdaş yaklaşımı benimsenmiştir.

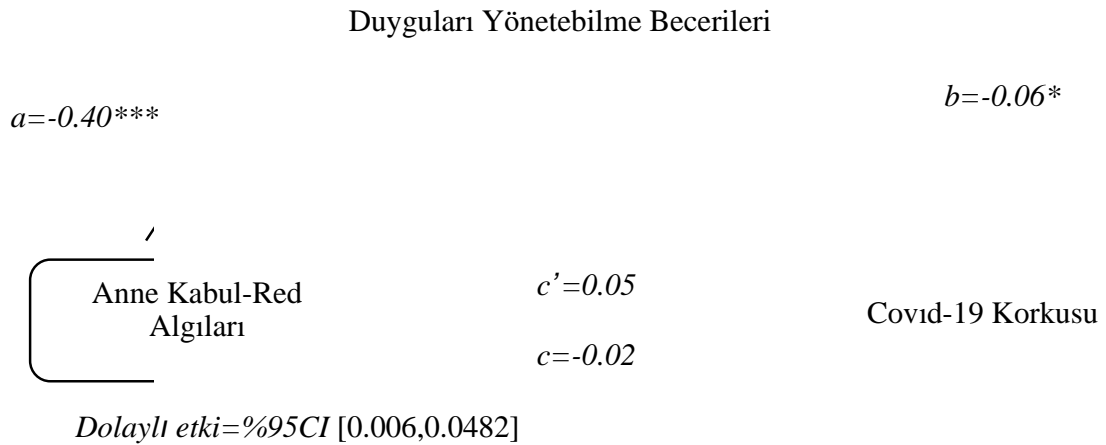
Geleneksel yöntem olarak bilinen Baron ve Kenny yaklaşımına göre aracı etki modelinde aracılık etkisi istatistiksel açıdan 4 koşulda test edildiği *Bölüm III'de Verilerin İstatistiksel Analizi* başlığı altında açıklanmıştır. (Bkz. s.40-43). Bu anlatılan koşullara göre ilk olarak anne kabul-red algısı ile Covid-19 korkusu arasındaki ilişkinin anlamlılığı test edilmiştir. İkinci olarak, anne kabul-red algısı ile duyguları yönetme becerisi arasındaki ilişkinin anlamlılığı test edilmiştir. Üçüncü olarak, anne kabul-red algısı ile duyguları yönetme becerisi birlikte Covid-19 korkusu üzerinde anlamlı etki olup olmadığı test edilmiştir. Son olarak ise, anne kabul-red algısı ile Covid-19 korkusu arasındaki ilişkide duyguları yönetme becerilerinin tam aracılık etkisi mi yoksa kısmi aracılık etkisi mi olduğu test edilmiştir. Bu koşulların hepsi sağlandığında aracılık etkisi olduğu söylenirken, herhangi bir koşul sağlanmadığında aracılık etkisinin olmadığı söylenmektedir.

Çağdaş yaklaşıma göre aracı etki modelinde aracılık etkisi için ilk koşul olarak anne kabul-red algısı ile Covid-19 korkusu arasındaki ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olmasına gerek yoktur. İkinci olarak, anne kabul-red algısının duyguları yönetme becerisini istatistiksel olarak anlamlılık oluşturmasına gerek yoktur. Üçüncü olarak, anne kabul-red algısının etkisi kontrol altında tutularak duyguları yönetme becerisinin Covid-19 korkusu üzerindeki etkisi tek başına istatistiksel olarak anlamlı olmasına gerek yoktur. Son olarak ise, anne kabul-red algısının duyguları yönetme

becerisi vasıtasıyla Covid-19 korkusu üzerindeki etkisi Bootstrap tekniği ile test edilmiştir. Bootstrap test sonuçları anlamlı çıkarsa aracılık etkisi olduğu söylenmiştir.

Bu tez kapsamında yapılan analizlerde de yukarıdaki koşullar dikkate alınarak yapılmıştır. Yapılan her bir regresyon analiz sonuçları tablo ve şemalar halinde verilmiştir. Anne kabul-red algıları ile Covid-19 korkusu arasındaki ilişkide duyguları yönetme becerilerinin ve “Duyguları sözel ifade edebilme”, “Başa çıkma” ve “Duyguları olduğu gibi gösterebilme” alt ölçeklerinin aracılık etkisinin (dolaylı etki) olup olmadığı Bootstrap tekniği ile elde edilen güven aralıklarına göre tespit edilmiştir.

Üniversite öğrencilerinin anne kabul-red algıları ile Covid-19 korkusu arasındaki ilişkide duyguları yönetme becerileri ölçeğinin aracı rolüne ilişkin kavramsal model, beta katsayıları ve dolaylı etkinin %95 CI değerleri Şekil 4.1’de verilmiştir.

Şekil 4.1. * $p < .05$, ** $p < .01$, $p < .001$; Şekilde standardize olmayan beta değerleri sunulmuştur.

Üniversite öğrencilerinin anne kabul-red algıları ile Covid-19 korkusu arasındaki ilişkide duyguları yönetme becerilerinin aracı rolünün incelenmesine ilişkin regresyon analiz sonuçları Tablo 4.10.’da verilmiştir.

Tablo 4.10. Üniversite Öğrencilerinin Anne Kabul-Red Algıları ile Covid-19 Korkusu Arasındaki İlişkide Duyguları Yönetme Becerilerinin Basit Aracı Rolüne İlişkin Regresyon Analiz Sonuçları

Bağımsız Değişkenler	Bağımlı Değişkenler					
	M (Duyguları Yönetme Becerileri)			Y (Covid-19 Korkusu)		
	<i>a</i>	<i>b</i>	<i>SH</i>	<i>c'</i>	<i>b</i>	<i>SH</i>
X (Anne kabul-red algıları)		-0,40***	0,05		-0,05	0,02
M (Duyguları Yönetme Becerileri)	-	-	-	<i>b</i>	-0,06*	0,02
Sabit	\hat{I}_M	107,68***	2,24	\hat{I}_Y	23,70***	2,83
		$R^2 = .139$			$R^2 = .026$	
		$F_{(1;300)} = 48.474; p < 0.001$			$F_{(2;299)} = 3.984; p = 0.019$	

Not. * $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$; *SH*; Standart Hata. Değişkenler arası standardize olmamış katsayılar (b) sunulmuştur.

Tablo 4.10.'da yer alan duyguları yönetme becerilerinin, basit aracı rolüne ilişkin regresyon analiz sonuçlarına göre,

- Üniversite öğrencilerinin anne kabul-red algılarının, duyguları yönetme becerilerini anlamlı düzeyde ve negatif yönde etkilediği saptanmıştır (*a* yolu; $b = -0.40$, %95CI [-0.52, -0.29], $t = -6.96$, $p < 0.001$).
- Duyguları yönetme becerilerinin, Covid-19 korkusu üzerindeki etkisine bakıldığında, duyguları yönetme becerilerinin Covid-19 korkusunu negatif yönde anlamlı düzeyde etkilediği görülmektedir. (*b* yolu; $b = -0.06$, %95CI [-0.11, -0.01], $t = -2.58$, $p = 0.010$).
- Üniversite öğrencilerinin anne kabul-red algılarının Covid-19 korkusu üzerindeki toplam etkisinin anlamlı düzeyde olmadığı belirlenmiştir (*c* yolu; $b = -0.02$, %95 CI [-0.07, 0.02], $t = -1.12$ $p = 0.262$).
- Üniversite öğrencilerinin anne kabul-red algıları ile aracı değişken olan duyguları yönetme becerileri eş zamanlı olarak modele alındığında, Covid-19 korkusu ile arasındaki doğrudan ilişkinin anlamlı düzeyde olmadığı tespit edilmiştir (*c'* yolu; $b = -0.05$, %95 CI [-0.10, -0.01], $t = -2.01$ $p = 0.044$).

- Üniversite öğrencilerinin anne kabul-red algılarının Covid-19 korkusu üzerindeki dolaylı etkisine bakıldığında, %95 güven aralığı değerleri arasında sıfır (0) bulunmadığından “Duyguları Yönetme Becerileri”nin bu modelde aracılık rolünün olduğu söylenebilir (%95 CI [-0.006, 0.0482]). Yani duyguları yönetme becerilerinin, üniversite öğrencilerinin anne kabul-red algıları ve Covid-19 korkusu arasındaki ilişkiye etkisi olacağı söylenebilir.

Elde edilen bulgular kapsamında, çağdaş yaklaşıma göre anne kabul-red algısı ile Covid-19 korkusu arasındaki ilişkinin anlamlı olmasına gerek olmadığını belirtmektedir. Bu analizde de aracılık rolü Bootstrap testi sonucunun %95 güven aralığındaki değerleri sıfır (0) olmadığı için duyguları yönetme becerisinin aracılık rolünü üstlendiği söylenebilir.

4.3.1. Üniversite Öğrencilerinin Anne Kabul-Red Algıları ile Covid-19 Korkusu Arasındaki İlişkide Duyguları Yönetme Becerileri Alt Boyutlarından “Duyguları Sözel İfade Edebilme”, “Başa Çıkma” ve “Duyguları Olduğu Gibi Gösterebilme” Becerilerinin Basit Aracı Rolüne İlişkin Bulgular

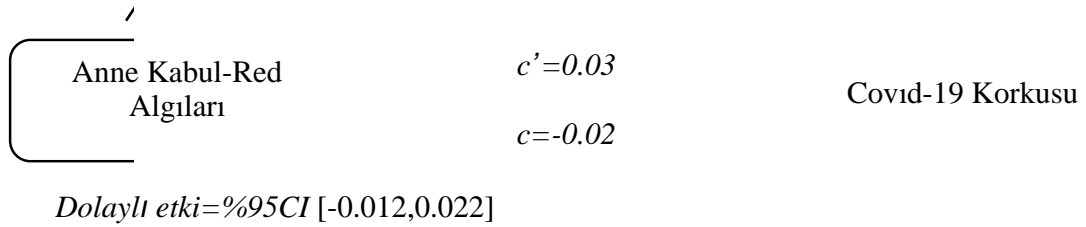
Alan yazında yer alan ve incelenen bilimsel araştırmalarda en çok duyguları sözel olarak ifade etme, duyguları olduğu gibi gösterme ve başa çıkma becerilerinin ele alındığı dikkat çekmiştir. Bu açıdan da mevcut araştırma kapsamında bu alt boyutların basit aracılık rolü ayrıca incelenmek istenmiştir. Bundan dolayı üniversite öğrencilerinin anne kabul-red algıları ile Covid-19 korkusu arasındaki ilişkide duyguları yönetme becerileri ölçeğinin “Duyguları sözel ifade edebilme”, “Başa çıkma” ve “Duyguları olduğu gibi gösterebilme” alt ölçeklerinin aracı rollerine ilişkin elde edilen analiz sonuçlarına yer verilmiştir.

Üniversite öğrencilerinin anne kabul-red algıları ile Covid-19 korkusu arasındaki ilişkide duyguları yönetme becerileri alt boyutlarından “Duyguları Sözel İfade Edebilme” becerisinin aracı rolüne ilişkin kavramsal model, beta katsayıları ve dolaylı etkinin %95 CI değerleri Şekil 4.2’de; aracı rolünün incelenmesine yönelik regresyon analiz sonuçları ise Tablo 4.11.’de verilmiştir.

Duyguları Sözel İfade edebilme

$a = -0.14^{***}$

$b = -0.02$

Şekil 4.2. * $p < .05$, ** $p < .01$, $p < .001$; Şekilde standardize olmayan beta değerleri sunulmuştur.

Tablo 4.11. Üniversite Öğrencilerinin Anne Kabul-Red Algıları ile Covid-19 Korkusu Arasındaki İlişkide Duyguları Yönetme Becerileri Ölçeği Alt Ölçeklerinden “Duyguları Sözel İfade Edebilme” Alt Boyutunun Basit Aracı Rolüne İlişkin Regresyon Analiz Sonuçları

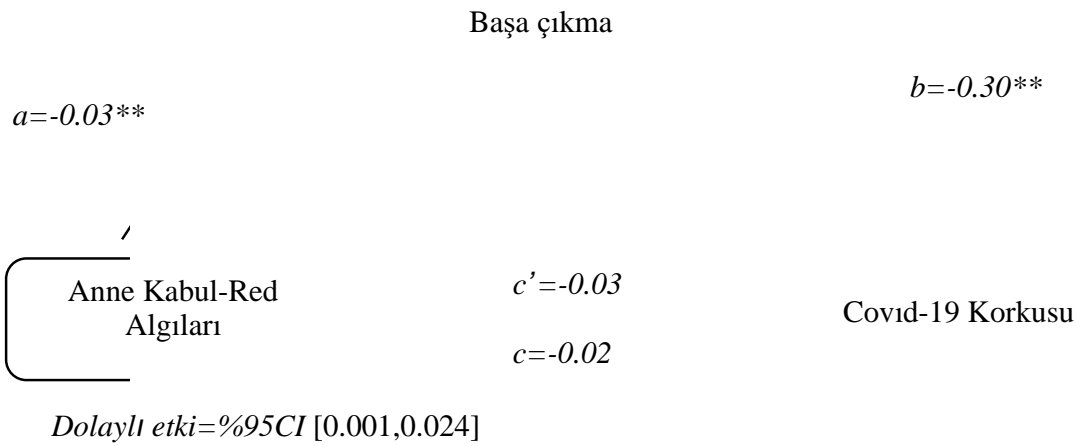
Bağımsız Değişkenler	Bağımlı Değişkenler					
	M (Duyguları sözel ifade edebilme)			Y (Covid-19 Korkusu)		
	<i>b</i>	<i>SH</i>	<i>b</i>	<i>SH</i>		
X (Anne kabul-red algıları)	<i>a</i>	-0,14***	0,02	<i>c'</i>	-0,03	0,02
M (Duyguları sözel ifade edebilme)	-	-	-	<i>b</i>	-0,02	0,05
Sabit	<i>I_M</i>	28,35***	1,01	<i>I_Y</i>	17,58***	1,84
		$R^2 = .094$			$R^2 = .005$	
		$F_{(1;300)} = 31,460; p < 0.001$			$F_{(2;299)} = 0,747; p = 0.474$	

Not. * $p < .05$, ** $p < .01$, $p < .001$; *S.H*; Standart Hata. Değişkenler arası standardize olmamış katsayılar (b) sunulmuştur.

DYBÖ- “Duyguları Sözel Olarak İfade Edebilme” alt boyutunun basit aracı rolüne ilişkin regresyon analiz sonuçlarına göre,

- Üniversite öğrencilerinin anne kabul-red algılarının, duyguları yönetme becerileri alt boyutlarından “Duyguları sözel ifade edebilme” becerisini anlamlı düzeyde ve negatif yönde etkilediği saptanmıştır (*a* yolu; $b=-0.14$, %95CI [-0.20, 0.09], $t=-5.60$, $p<0.001$).
- Duyguları yönetme becerileri ölçeği alt ölçeklerinden “Duyguları sözel ifade edebilme” becerisinin, Covid-19 korkusu üzerindeki etkisine bakıldığında, “Duyguları sözel ifade edebilme” becerisinin Covid-19 korkusunu anlamlı düzeyde etkilemediği görülmektedir. (*b* yolu; $b=-0.02$, %95CI [-0.13, 0.08], $t=-0.48$, $p=0.626$).
- Üniversite öğrencilerinin anne kabul-red algılarının Covid-19 korkusu üzerindeki toplam etkisinin anlamlı düzeyde olmadığı belirlenmiştir (*c* yolu; $b =-0.02$, %95 CI [-0.07, 0.02], $t =-1.12$ $p=0.262$).
- Üniversite öğrencilerinin anne kabul-red algıları ile aracı değişken (duyguları sözel ifade edebilme) eş zamanlı olarak modele alındığında Covid-19 korkusu ile arasındaki doğrudan ilişkinin anlamlı düzeyde olmadığı tespit edilmiştir (*c* yolu; $b =-0.03$, %95 CI [-0.08, 0.02], $t =-1.21$ $p=0.224$).
- Üniversite öğrencilerinin anne kabul-red algılarının Covid-19 korkusu üzerindeki dolaylı etkisine bakıldığında, %95 güven aralığı değerleri arasında sıfır (0) bulunduğundan “Duyguları Sözel İfade Edebilme” becerisinin bu modelde aracılık rolünün olmadığı söylenebilir (%95 CI [-0.012, 0.022]).

Üniversite öğrencilerinin anne kabul-red algıları ile Covid-19 korkusu arasındaki ilişkide duyguları yönetme becerileri alt boyutlarından “Başa Çıkma” becerilerinin aracı rolüne ilişkin kavramsal model, beta katsayıları ve dolaylı etkinin %95 CI değerleri Şekil 4.3.’te; aracı rolünün incelenmesine yönelik regresyon analiz sonuçları ise Tablo 4.12.’de verilmiştir.

Şekil 4.3 $p < .05$, $**p < .01$, $p < .001$; Şekilde standardize olmayan beta değerleri sunulmuştur.

Tablo 4.12. Üniversite Öğrencilerinin Anne Kabul-Red Algıları ile Covid-19 Korkusu Arasındaki İlişkide Duyguları Yönetme Becerileri Alt Boyutlarından “Başa Çıkma” Becerisinin Basit Aracı Rolüne İlişkin Regresyon Analiz Sonuçları

Bağımsız Değişkenler	Bağımlı Değişkenler					
	M (Başa çıkma)			Y (Covid-19 Korkusu)		
	<i>a</i>	<i>b</i>	<i>SH</i>	<i>c'</i>	<i>b</i>	<i>SH</i>
X (Anne kabul-red algıları)	-0,03**	-	0,01	-0,03	0,02	
M (Başa çıkma)	-	-	-	-0,30**	0,10	
Sabit	\hat{I}_M	14,96***	0,51	\hat{I}_Y	21,38***	1,88
		$R^2 = .025$			$R^2 = .029$	
		$F_{(1;300)} = 7,87; p = 0.005$			$F_{(2;299)} = 4,589 p = 0.010$	

Not. * $p < .05$, ** $p < .01$, $p < .001$; *SH*; Standart Hata. Değişkenler arası standardize olmamış katsayılar (b) sunulmuştur.

DYBÖ-“Başa Çıkma” alt boyutunun basit aracı rolüne ilişkin regresyon analiz sonuçlarına göre,

- Üniversite öğrencilerinin anne kabul-red algılarının, duyguları yönetme becerileri alt boyutlarından “Başa Çıkma” becerilerini anlamlı düzeyde ve

negatif yönde etkilediği saptanmıştır (*a* yolu; $b=-0.03$, %95CI [-0.06, -0.01], $t=-2.80$, $p=0.005$).

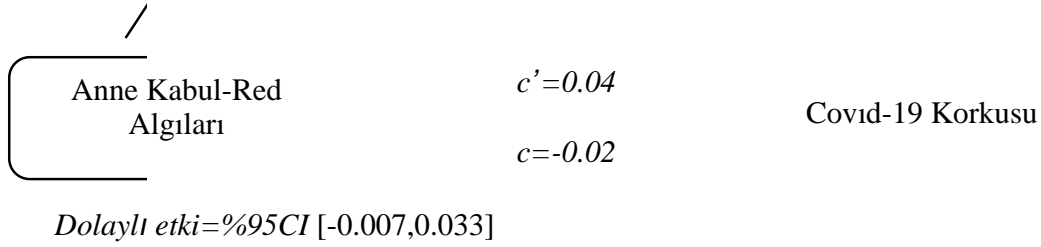
- Duyguları yönetme becerileri alt boyutlarından “Başa çıkma” becerilerinin, Covid-19 korkusu üzerindeki etkisine bakıldığında, “Başa çıkma” becerilerinin Covid-19 korkusunu anlamlı düzeyde ve negatif yönde etkilediği görülmektedir. (*b* yolu; $b=-0.30$, %95CI [-0.51, -0.09], $t=-2.80$, $p=0.005$).
- Üniversite öğrencilerinin anne kabul-red algılarının Covid-19 korkusu üzerindeki toplam etkisinin anlamlı düzeyde olmadığı belirlenmiştir (*c* yolu; $b=-0.02$, %95 CI [-0.07, 0.02], $t=-1.12$ $p=0.262$).
- Üniversite öğrencilerinin anne kabul-red algıları ile aracı değişken (başa çıkma) eş zamanlı olarak modele alındığında Covid-19 korkusu ile arasındaki doğrudan ilişkinin anlamlı düzeyde olmadığı tespit edilmiştir (*c'* yolu; $b=-0.03$, %95 CI [-0.08, 0.01], $t=-1.57$ $p=0.117$).
- Üniversite öğrencilerinin anne kabul-red algılarının Covid-19 korkusu üzerindeki dolaylı etkisine bakıldığında, %95 güven aralığı değerleri arasında sıfır (0) bulunmadığından “Başa Çıkma” becerilerinin bu modelde aracılık rolünün olduğu söylenebilir (%95 CI [0.001, 0.024]). Yani başa çıkma becerilerinin aracılık rolünün, üniversite öğrencilerinin anne kabul-red algısı ve Covid-19 korkusu arasındaki ilişkiye etkisi olacağı söylenebilir.

Üniversite öğrencilerinin anne kabul-red algıları ile Covid-19 korkusu arasındaki ilişkide duyguları yönetme becerileri alt boyutlarından “Duyguları Olduğu Gibi Gösterebilir” becerisinin aracı rolüne ilişkin kavramsal model, beta katsayıları ve dolaylı etkinin %95 CI değerleri Şekil 4.4.’te; aracı rolünün incelenmesine yönelik regresyon analiz sonuçları ise Tablo 4.13.’te verilmiştir.

Duyguları olduğu gibi gösterebilme

$a = -0.11^{***}$

$b = -0.11$

Şekil 4.4. $p < .05$, $**p < .01$, $p < .001$; Şekilde standardize olmayan beta değerleri sunulmuştur.

Tablo 4.13. Üniversite Öğrencilerinin Anne Kabul-Red Algıları ile Covid-19 Korkusu Arasındaki İlişkide Duyguları Yönetme Becerileri Alt Boyutlarından “Duyguları Olduğu Gibi Gösterebilme” Becerisinin Basit Aracı Rolüne İlişkin Regresyon Analiz Sonuçları

Bağımsız Değişkenler	Bağımlı Değişkenler					
	M (Duyguları olduğu gibi gösterebilme)			Y (Covid-19 Korkusu)		
	<i>a</i>	<i>b</i>	<i>SH</i>	<i>c'</i>	<i>b</i>	<i>SH</i>
X (Anne kabul-red algıları)		-0,11***	0,01		-0,04	0,02
M (Duyguları olduğu gibi gösterebilme)	-	-	-	<i>b</i>	-0,11	0,08
Sabit	I_M	24,96***	0,68	I_Y	19,620***	2,25
		$R^2 = .111$			$R^2 = .010$	
		$F_{(1;300)} = 37,501; p < 0.001$			$F_{(2;299)} = 1,580; p = 0.207$	

Not. * $p < .05$, ** $p < .01$, $p < .001$; *S.H*; Standart Hata. Değişkenler arası standardize olmamış katsayılar (b) sunulmuştur.

DYBÖ- “Duyguları Olduğu Gibi Gösterebilme” alt boyutunun basit aracı rolüne ilişkin regresyon analiz sonuçlarına göre,

- Üniversite öğrencilerinin anne kabul-red algılarının, duyguları yönetme becerileri alt boyutlarından “Duyguları Olduğu Gibi Gösterebilme” becerisini anlamlı düzeyde ve negatif yönde etkilediği saptanmıştır (*a* yolu; $b=-0.11$, %95CI [-0.14, -0.07], $t=-6.12$, $p<0.001$).
- Duyguları yönetme becerileri alt boyutlarından “Duyguları Olduğu Gibi Gösterebilme” becerisinin Covid-19 korkusu üzerindeki etkisine bakıldığında, “Duyguları Olduğu Gibi Gösterebilme” becerisinin Covid-19 korkusunu anlamlı düzeyde etkilemediği görülmektedir. (*b* yolu; $b=-0.11$, %95CI [0.16, -0.27], $t=0.08$, $p=0.169$).
- Üniversite öğrencilerinin anne kabul-red algılarının Covid-19 korkusu üzerindeki toplam etkisinin anlamlı düzeyde olmadığı belirlenmiştir (*c* yolu; $b =-0.02$, %95 CI [-0.07, 0.02], $t =-1.12$ $p=0.262$).
- Üniversite öğrencilerinin anne kabul-red algıları ile aracı değişken (duyguları olduğu gibi gösterebilme) eş zamanlı olarak modele alındığında Covid-19 korkusu ile arasındaki doğrudan ilişkinin anlamlı düzeyde olmadığı tespit edilmiştir (*c'* yolu; $b =-0.04$, %95 CI [-0.09, 0.01], $t =-1.51$ $p=0.129$).
- Üniversite öğrencilerinin anne kabul-red algılarının Covid-19 korkusu üzerindeki dolaylı etkisine bakıldığında, %95 güven aralığı değerleri arasında sıfır (0) bulunduğundan “Duyguları Olduğu Gibi Gösterebilme” becerisininbu modelde aracılık rolünün olmadığı söylenebilir (%95 CI [-0.007, 0.033]).

Son olarak bütün aracılık analizlerinden elde edilen bulgular Tablo 4.14.'te özet olarak sunulmuştur.

Tablo 4.14. Üniversite Öğrencilerinin Anne Kabul-Red Algısı ile Covid-19 Korkusu Arasındaki İlişkide Duyguları Yönetme Becerisi, “Duyguları Sözel İfade Edebilme”, “Başa Çıkma” ve “Duyguları Olduğu Gibi Gösterebilme” Duyguları Yönetme Becerileri Alt Boyutlarının Basit Aracı Rolüne İlişkin Bulgular

(Bağımsız Değişken)	(Aracı Rol)	Aracılık	(Bağımlı Değişken)
Anne Kabul-Red Algıları	Duyguları Yönetme Becerisi	Var	Covid-19 Korkusu
Anne Kabul-Red Algıları	Duyguları Sözel İfade Edebilme	Yok	Covid-19 Korkusu
Anne Kabul-Red Algıları	Başa Çıkma	Var	Covid-19 Korkusu
Anne Kabul-Red Algıları	Duyguları Olduğu Gibi Gösterebilme	Yok	Covid-19 Korkusu

Tablo 4.14.’e bakıldığında, üniversite öğrencilerinin anne kabul ve red algıları ile Covid-19 korkuları arasındaki ilişkiye, duyguları sözel olarak ifade edebilme ve duyguları olduğu gibi gösterebilmenin aracılık etkisi olmazken üniversite öğrencilerinin anne kabul ve red algıları ile Covid-19 korkuları arasındaki ilişkiye duygularını yönetme becerileri ve başa çıkma becerisinin aracılık etkisi olduğu saptanmıştır.

5. TARTIŞMA

Üniversite 1. ve 2. sınıf öğrencilerinin çocukluk yaşantılarına yönelik algıladıkları anne kabul ve red algıları ile şu an ki yaşantılarında karşılaştıkları beklenmedik bir durum olan Covid-19 salgınına ilişkin korkuları arasındaki ilişkide duyguları yönetme becerisinin aracı rolünün incelenmesini amaçlayan bu çalışmadan elde edilen bulgular, literatür bilgileri çerçevesinde bu bölümde tartışılarak yorumlanmıştır.

5.1. Üniversite Öğrencilerinin Anne Kabul-Red Algıları, Duyguları Yönetme Becerileri, Covid-19 Korkusu ile Sosyo-Demografik Değişkenler Arasındaki İlişkilere Dair Bulguların Değerlendirilmesi

Cinsiyet Değişkenine Göre Analiz Sonuçlarının Değerlendirilmesi

Çalışma grubundan elde edilen ölçek ve alt ölçek puan ortalamalarının cinsiyet değişkeni açısından karşılaştırılmasına ilişkin sonuçlara bakıldığında, **Covid-19 korkusunun** erkek katılımcılara göre kız öğrencilerde daha yoğun olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Alan yazına bakıldığında, Covid-19 korkusuyla ilişkili benzer çalışma sonuçlarına rastlanabilmektedir. Örneğin, Bakioğlu, Korkmaz ve Ercan (2020) tarafından, 960 üniversite öğrencisinden oluşan katılımcılarla yürütülen, Covid-19 korkusu ve belirsizliğe tahammülsüzlük arasındaki ilişkinin cinsiyet değişkeni açısından incelendiği araştırma sonuçlarına göre de kızlarda covid-19 korkusunun daha yaygın olduğu saptanmıştır (91).

Çorum ilinde yaşayan 369 kadın ve 199 erkek katılımcının katıldığı ve demografik değişkenler ile koronavirüs korkusu arasındaki ilişkiyi inceleyen bir başka araştırma sonucuna göre de kadın katılımcıların erkek katılımcılara göre daha fazla Covid-19 korkusu yaşadığı sonucu ortaya çıkmıştır (108).

Bu sonuçlardan farklı olarak Cao ve arkadaşlarının (2020) 2168'si erkek, 4975'i kız toplam 7143 üniversite öğrencisiyle yürüttüğü çalışmalarında koronavirüs nedeniyle deneyimlenen stres ve olumsuz duygulanımın cinsiyete göre farklılaşmadığı görülmüş, erkek ve kız üniversite öğrencilerinin benzer şekilde stres

ve korku tepkileri verdiği sonucuna ulaşılmıştır (109). Cao ve arkadaşlarının (2020) yürüttüğü araştırmada, üniversite öğrencileri üzerinde Covid-19 pandemisinin psikolojik etkilerini yaygın kaygı bozukluğu ölçeği kullanılarak değerlendirilmiş ve yukarıda bahsedilen sonuca ulaşılmıştır. Bu nedenle doğrudan Covid-19 korkusunu ölçen bir aracın bu araştırmada kullanılmamış olmasının, bu bulgu ile mevcut tez araştırması bulgularının cinsiyet ve Covid-19 korkusu açısından farklı sonuçlanmasında etkili olmuş olabileceğini düşündürmektedir.

Bahsedilen bu araştırma bulguları temelinde, kızların Covid-19 korkusunun erkeklerden daha yoğun olmasında toplumsal cinsiyet rollerinin etkisinden bahsedebileceği düşünülmektedir. Kız ve erkek çocuklarının toplumsal cinsiyet rollerine yönelik davranış kalıplarının çocukluk dönemlerinden itibaren oyunlarına ve oyuncak seçimlerine yansıdığı belirtilmektedir (110). Erkek çocuklar genellikle araba, kamyon, top, silah gibi savaş oyuncaklarına sahip olurken kız çocuklarının daha çok oyuncak bebeklere, oyuncak ev ve giysilere, oyuncak tabak setleri, fırın, süpürge gibi domestik oyuncaklara sahip oldukları belirtilmektedir (110). Çocukluktan itibaren dayatılan toplumsal cinsiyet rollerinden dolayı kız çocukları bakım verme, anaçlık içgüdüleriyle hareket etme gibi kalıplaşmış davranışlara vebunun yanında korumacı, fedakâr, duygusal gibi özelliklere yatkın olabileceği belirtilmiştir (110,111).

Bunlara ek olarak Stier ve Hall (1984), kadınların erkeklere kıyasla dokunma davranışlarını daha fazla tercih ettiklerini belirtmiştir (112). Tüm bu bilgiler ışığında, Covid-19 hastalığının solunum yoluyla, dokunma ve temas etme davranışlarıyla hızlı bir şekilde yayılma ve bulaşma durumu ile ölüm oranları düşünüldüğünde; kızların bakım veren, korumacı, fedakâr, anaç özelliklerinin baskın gelmesi sonucu sevdiklerini koruma içgüdü ve dokunma davranışlarını kontrol etme kaygısı erkeklere göre daha fazla kaygı ve beraberinde korku yaşamalarına neden olmuş olabilir.

Üniversite öğrencilerinin **EKRÖ** ve alt ölçeklerinden aldıkları puanlar cinsiyet değişkeni açısından incelendiğinde; sadece EKRÖ'nün düşmanlık ve saldırganlık alt ölçek puanı cinsiyet değişkenine göre farklılaşmaktadır. Erkek öğrencilere kıyasla kız öğrenciler annelerinin tutum ve davranışlarını daha fazladüşmanca ve saldırganca algıladıklarını belirtmişlerdir. Diğer alt boyut ve toplam

puan ortalamalarının ise kız ve erkek öğrenciler açısından birbirine çok yakın olduğu görülmektedir.

Örneğin; Erkan ve Toran (2004) tarafından yürütülen, annelerin çocuklarına karşı olan kabul ve red davranışlarının çocuklarının cinsiyetlerine göre farklılaşp farklılaşmadığı incelendiği çalışma bulgularına göre, annelerin davranışları çocukların cinsiyetine göre farklılık göstermemiştir. Yani erkek ve kız çocuklara sahip annelerin cinsiyet fark etmeksizin aynı oranda davranış sergilediği sonucuna ulaşılmıştır (113). Mevcut araştırmanın sonucuna göre, kız ve erkek öğrencilerin algıladıkları anne red-kabul davranışlarının çocuğun cinsiyetine göre farklılaşmaması ile üniversite öğrencilerinin çocukluklarından algıladıkları anne red-kabul davranışlarının da cinsiyete göre farklılaşmaması, iki bulgunun birbirini desteklediği şeklinde yorumlanabilir.

Aynı zamanda, literatür incelendiğinde, annelerin beklentilerinin çocuğun cinsiyetine göre değiştiğini, buna bağlı olarak çocuklarına bu beklentiler doğrultusunda yaklaştığını belirten çalışmalara da rastlanmaktadır (114,115). Anne davranışlarının çocuğun cinsiyetine göre farklılaşabilmesi, geleneksel Türk kültüründe erkek çocuğa sahip olmanın daha önemli görülmesi ve erkek evlat dünyaya getiren annenin ev içerisinde daha kıdemli olduğu algısı (116) ile ilişkilendirilebilir. Bundan dolayı da kız çocuklarının erkek çocuklara göre daha geri plana atılmış olma olasılığı ve bu geri planda kalışın kız çocukları tarafından daha düşmancıl ve saldırganca algılanmış olması kızların düşmanlık ve saldırganlık alt ölçek puan ortalamalarının anlamlı derecede erkeklerden daha yüksek olmasında etkili olmuş olabilir.

Bu bilgilere ek olarak, Boyacıoğlu (2015) tarafından yürütülen 16-64 yaş grubundan oluşan 602 kişinin katıldığı ve öz tanımlayıcı anı özellikleri cinsiyet değişkeni açısından nasıl farklılaştığının incelendiği araştırma sonucuna göre, erkeklere kıyasla kadınların otobiyografik ve duygusal içerikli anıları rahatlıkla çağırabildiği belirtilmiştir (117). Ayrıca erkeklere göre kadınların otobiyografik anılarda duygusal olarak daha fazla bilgi anımsadıkları, anıları tekrardan yaşıyormuş gibi hatırlayabildikleri, olumsuz duyguları daha derinlerde hissedebildikleri vurgulanmıştır (117). Bu bilgi kapsamında da mevcut araştırmanın sonuçları değerlendirildiğinde, kadınların anıları duygusal açıdan değerlendirebilme ve

olumsuz duyguları daha derinden hissedebilme özelliğinin etkisiyle, geriye dönük anne davranışlarını düşmanlık-saldırganlık boyutunda daha yüksek düzeyde algılamış olabilecekleri şeklinde düşünebilir.

DYBÖ ölçeğine ait bulgulara bakıldığında, “Olumsuz Bedensel Tepkileri Kontrol Edebilme” alt ölçek puanları arasında cinsiyet değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmuştur. “Olumsuz Bedensel Tepkileri Kontrol Edebilme” alt ölçek puanlarının kızlara kıyasla erkeklerde daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bu bulguya göre erkeklerin olumsuz bedensel tepkilerini kızlara göre daha iyi kontrol edebildiği sonucuna ulaşılmıştır.

Literatüre bakıldığında, Beydili Gürbüz (2021) tarafından yürütülen ve sosyal hizmet bölümü öğrencilerinin duygularını yönetme becerilerini inceleyen araştırma bulgularının mevcut araştırmanın sonuçları ile tutarlılık gösterdiği görülebilmektedir. Beydili Gürbüz (2021)’ün çalışmasına 209’u kız, 30’u erkek toplam 239 üniversite öğrencisi katılmış ve sosyal hizmet bölümündeki erkek öğrencilerin kız öğrencilere kıyasla olumsuz bedensel tepkileri kontrol edebilme puanlarının da daha yüksek ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır (118).

Ülger (2018) tarafından yürütülen bir başka araştırmada ise acil serviste çalışan hemşirelerin duygu yükleriyle duygu yönetim becerileri incelenmiş ve bu araştırma sonucuna göre de acil serviste çalışan erkek hemşirelerin acil serviste çalışan kadın hemşirelere kıyasla olumsuz bedensel tepkileri kontrol edebilme alt ölçek puanlarının yüksek ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur (119). Bu çalışma sonuçları, erkeklerin kadınlara göre olumsuz bedensel tepkileri daha iyi kontrol edebildiklerini göstermektedir.

Literatürde kadınların erkeklere kıyasla daha fazla bedenlerine odaklanma eğiliminde oldukları belirtilmektedir (120). Bununla birlikte bedensel belirtilerin ön plana çıktığı somatik bozuklukların ise genellikle kadınlarda daha yaygın olduğu belirtilmektedir (121). Bu bilgiler de göz önüne alındığında, kadınların bedenlerine daha fazla odaklanma ve bedensel hareketleri daha belirgin olarak ortaya koyma eğilimlerinin elde edilen sonuçlarda etkili olmuş olabileceği ve kadınların olumsuz bedensel tepkilerini kontrol edebilme becerilerinde daha zayıf olabileceği şeklinde değerlendirilebilir.

Bu bilgilere ek olarak alan yazın incelemesinde, üniversite öğrencileri üzerinde cinsiyet değişkeni açısından duyguları dışı vurma özelliklerini ele alan bir çalışma sonucuna göre, erkek öğrencilere kıyasla kız öğrencilerin duygusal dışavurum düzeylerinin daha yüksek olduğu söylenmiştir (122). Bu bilimsel bulgubağlamında da değerlendirildiğinde, kadınların duygusal dışavurum özellikleriyle birlikte duygularını bedensel hareketlerine yansıtma ile, olumsuz bedensel tepkilerini kontrol edebilmede erkeklere göre daha kontrolsüz kalmaları beklenebilir. **DYBÖ’ne** ait “Başa Çıkma” alt ölçeği puanının cinsiyet değişkenine göre anlamlı derecede farklılaştığı saptanmıştır. Kız katılımcılara kıyasla erkek katılımcıların baş etme becerilerinin daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bu bulguya göre, erkeklerin baş etme becerilerinin kızlara göre daha iyi olduğu söylenebilmektedir.

Beydili Gürbüz (2021)’ün araştırma bulgularına göre de erkeklerin başa çıkma becerilerinin kadınlara göre daha yüksek ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur (118). Bu araştırma mevcut araştırma sonucuyla tutarlılık göstermektedir. Mevcut araştırmanın sonuçlarına göre olumsuz bedensel tepkileri kontrol edebilme beceri düzeyleri de kız öğrencilere kıyasla erkek öğrencilerde daha iyi düzeydedir. Hem başa çıkma becerileri hem de olumsuz bedensel tepkileri kontrol etme becerilerinin erkeklerde daha iyi düzeyde olması bu bulguların birbirini desteklediğini düşündürmektedir. Buna göre, erkek öğrencilerin bu iki beceri temelinde, olumsuz bedensel tepkilerini de kontrol ederek karşılaştıkları duygu durumları ile daha iyi başa çıkabildikleri şeklinde yorumlanabilir.

Alan yazın incelemesinde kadınlara kıyasla erkeklerin duygularını bastırma eğilimlerinin daha yüksek olduğu belirtilmiştir (122). Bu bilimsel bilgi çerçevesinde erkeklerin duygu yönetme becerilerinin altı boyutu olan başa çıkma becerilerinde kızlara göre daha yüksek düzeyde olmasının toplumsal cinsiyet kalıplarıyla ilişkilendirilebileceği düşünülmektedir.

Türk toplumunda gelenekselleşmiş bazı tutum ve söylemler düşünüldüğünde, “erkekler ağlamaz” algısı onlara çocukluktan itibaren dayatılan toplumsal cinsiyet kalıpları bağlamında erkeklerin duygularını bastırmaya yönlendirilmesi olarak yorumlanabilir ve bu sebeple erkeklerin başa çıkma becerileri üzerinde destekleyici etkenlerden biri olarak değerlendirilebilir. Bunun yanı sıra Jansz (2000) “erkekler

ağlamaz” kalıbını da içerisine alan erkeksi kimliğin dört ana özelliği olduğunu belirtmiştir (123). Diğer üç temel özellik; diğerlerine bağımlı olmadan kendi ayakları üzerinde durabilmeyi betimleyen “özerklik” algısı, evinin geçimini sağlayabilmesi için betimlenen “başarı” algısı ve son olarak gerektiği durumlarda sert olma ve şiddete başvurma olarak betimlenen “saldırganlık” algısı olarak belirtilmiştir (123) Erkeklikten beklenen bu roller kapsamında erkek öğrencilerin başa çıkma beceri puanlarının yüksek olmasının bu kültürel faktörlerden de kaynaklı olabileceği şeklinde yorumlanabilir.

Sınıf Düzeyi Değişkenine Göre Analiz Sonuçlarının Değerlendirilmesi

Öğrencilerin sınıf düzeyi değişkeni ile **Covid-19 korkusu** arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla yapılan analiz sonucuna göre istatistiksel olarak anlamlılık bulunmamasına rağmen ikinci sınıf öğrencilerine kıyasla birinci sınıf öğrencilerinin Covid-19 korkusunun daha yüksek olduğu görülmektedir.

İlgili literatüre bakıldığında, Olcay ve Sakallı (2022) tarafından Covid-19 korkusunun üniversite öğrencilerine ve öğrencilerin ders notlarına etkileri üzerine yürütülen araştırma sonucuna göre, öğrencilerin Covid-19 korku seviyesinin sınıf düzeyine göre anlamlı derecede farklılaştığı saptanmıştır. Araştırmaya katılan birinci ve ikinci sınıf öğrencilerinin Covid-19 korkusunun üçüncü ve dördüncü sınıf öğrencilerine göre daha fazla olduğu sonucuna ulaşılmıştır (124). Mevcut araştırma sonucuna göre öğrencilerin sınıf düzeyi istatistiksel olarak anlamlılık oluşturmasa da bu araştırma sonucu ile kısmen sonuçlarının benzer nitelikte olduğu, Covid-19 korkusunun sınıf düzeyi arttıkça daha az olduğu söylenebilir. Covid-19 sebebiyle aniden ilan edilen pandemi sonucu eğitim süreçlerinde de ani bir değişim yaşanmış, örgün öğretimden uzaktan/online eğitime zorunlu bir geçiş yapılmıştır. Dolayısıyla, hastalığın bilinmezliği ile ortaya çıkan korkuya ek olarak, öğrencilerin eğitim hayatlarındaki bilinmezlik ve değişim süreci de öğrencilerdeki korkuyu tetiklemiş olabilir. Birinci sınıf öğrencilerinin diğerlerine göre üniversite yaşamının başında ve daha deneyimsiz olması, eğitim süreçleriyle ilgili öngörülerinin diğerlerine göre daha zayıf olabileceği durumu korkuyu daha fazla hissetmelerinde etkili olmuş olabilir.

Üniversite öğrencilerinin **EKRÖ**'den aldıkları toplam puan ortalamasının sınıf düzeyi değişkenine göre farklılaşma durumuna bakıldığında, ikinci sınıf öğrencilerine kıyasla birinci sınıf öğrencileri annelerine yönelik algıları redde daha yakın ve istatistiksel açıdan anlamlılık oluşturduğu bulunmuştur. İkinci sınıf öğrencileri EKRÖ-“**Sıcaklık-Şefkat**” algısına daha yakınken, birinci sınıf öğrencilerinin ise EKRÖ-“**Kayıtsızlık-İhmal**”, EKRÖ-“**Ayrışmamış Red**” algısına daha yakın olduğu görülmüştür. İlgili alan yazın incelendiğinde, ebeveyn kabul-red algısıyla öğrencilerin sınıf düzeyi arasındaki ilişkiyi inceleyen herhangi bir araştırmaya rastlanılmamıştır. Mevcut araştırmanın katılımcılarına bakıldığında çoğunluğun 18-19 yaş grubunda ve 1. sınıf düzeyinde olduğu düşünüldüğünde, elde edilen bu bulgu, öğrenim hayatının başında olan ve belki de ilk kez öğrenimhayatıyla birlikte kendi kararlarını vermede daha bağımsız olunan ilk dönem olan birinci sınıfta, öğrencilerin hala ergenlik döneminin etkilerini hissetmeye devam etmesinden ve buna bağlı olarak annelerinin davranışlarını hala kendilerine baskı yaratan ya da sınırlar koyan (125) bir unsur olarak hissetmelerinden kaynaklı olabilir. Üniversite öğrencilerinin **DYBÖ** toplam puan ortalaması ve **DYBÖ- “Duyguları Sözel Olarak İfade Edebilme”** puan ortalamaları istatistiksel açıdan anlamlı olarak farklılaşmıştır. Bu anlamlı farklılaşma ikinci sınıf öğrencilerinde dahayüksek olduğu görülmüştür. Yani birinci sınıf öğrencilerine kıyasla ikinci sınıf öğrencilerinin duygularını yönetme becerisi ve duyguları sözel olarak ifade edebilme becerisi daha yüksek olduğu bulunmuştur. Benzer şekilde Tetik ve Akkaya (2018) tarafından üniversite öğrencilerinin duygu yönetim becerilerini incelemek amacıyla yürütülen çalışmanın bulgularına göre de anlamlı bir farklılık olmasa da ikinci sınıf öğrencilerinin duygu yönetim becerileri puan ortalaması birinci sınıf öğrencilerinden daha yüksektir (49). Karaköse (2019)'ye göre ergenlerin öfke, üzüntü, hayal kırıklığı gibi duygularını yönetmekte zorlandıkları belirtilmektedir (61). Bu bilgi kapsamında düşünüldüğünde; katılımcıların çoğunluğunun birinci sınıf öğrencileri ve 18-19 yaş grubunda olduğu göz önüne alınarak, hala ergenlik dönemi içerisinde sayılabilecek veya ergenlik döneminin etkilerini hala hissedebilecek olan birinci sınıf öğrencileri bu bağlamda duygularını yönetmede ikinci sınıflara göre daha geri planda kalmış olabilir. Ayrıca, üniversite yaşantısını birinci sınıflardan daha fazla deneyimlemiş olan ikinci sınıf öğrencilerinin karşılaştıkları akademik ve kişiler arası ilişkilerindeki

olumlu ya da olumsuz deneyimleri farkındalıklarını ve becerilerini zenginleştirmelerinden kaynaklı bireysel olarak kendilerini daha iyi tanımalarına yardımcı olmuş ve duygularını daha iyi yönetebilmelerinde destekleyici bir etki yaratmış olabilir. Alan yazına bakıldığında, mevcut araştırmanın sonucunun tam tersi olarak, Beydili Gürbüz (2021)'ün yürüttüğü çalışmada yaş ve sınıf düzeyi arttıkça duyguları yönetme becerilerinin ve diğer alt ölçek becerilerinin azaldığına yönelik bir sonuca ulaşılmıştır (118). Bu farklı sonuçların örneklem grubunun özellikleri bağlamında farklılaşmış olabileceği yorumlanabilir.

Anne Eğitim Durumu Değişkenine Göre Analiz Sonuçlarının Değerlendirilmesi

Covid-19 korkusunun toplam puanı, annenin eğitim düzeyine göre incelendiğinde, istatistiksel açıdan anlamlı olduğu görülmüştür. Annenin eğitim düzeyine göre puanlar arasında dengesiz dağılım oluşmuştur. İlgili literatür incelendiğinde, Covid-19'un bilinmezliğinin fazla olması sebebiyle ilk zamanlar insanlar tarafından ciddiye alınmaması, pandeminin laboratuvarlarda üretilerek yayıldığına medya tarafından iddia edilmesi ve pandemiye komplo teorisiyle ilişkilendiren yanlış haberlerin fazlalığı dikkat çekmiştir (126). Ayrıca Covid-19 pandemisi ortaya çıktığı andan itibaren tüm insanları tedirginliğe, bilinmezliğe ve belirsizliğe sürüklemiştir (126). Bu bilgiler kapsamında düşünüldüğünde, katılımcıların annelerinin eğitim düzeyine göre Covid-19 korkusunun fark etmeksizin medya aracılığıyla öğrenilen bilgilerden kaynaklandığı söylenebilir.

EKRÖ toplam puanlarına bakıldığında, istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmasa da “anne eğitim düzeyi üniversite” olan öğrencilerin kabul algısına yakın olduğu, “anne eğitim düzeyi okur yazar” olan öğrencilerin ise red algısına yakın olduğu görülmektedir. Yine EKRÖ alt ölçeklerine bakıldığında anlamlı farklılık olmasa da **“Sıcaklık-şefkat”** alt ölçeği puan ortalamalarının “anne eğitim düzeyi üniversite” olan öğrencilerde daha yüksek; **“Düşmanlık-saldırganlık”**, **“Kayıtsızlık-ihmal”** ve anlamlı bir farklılık olan **“Ayrışmamış Red”** alt ölçeği puan ortalamalarının “anne eğitim düzeyi üniversite” olan öğrencilerde daha düşük olduğu

görülmektedir. Tüm bu sonuçlar birlikte değerlendirildiğinde anne eğitim düzeyinin artması anne kabul algısını da arttırmaktadır yorumu yapılabilir.

Literatüre bakıldığında, annelerin kabul-red düzeyleriyle çocukların davranış sorunları arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırma sonucuna göre ayrışmamış red boyutu hariç diğer alt ölçekleri olan sevgi-sıcaklık, saldırganlık-kin, ilgisizlik-ihmal alt ölçekleri ile anne eğitim düzeyi arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Bu sonuca göre saldırganlık-kin ve sıcaklık-sevgi boyutları arasında, eğitim düzeyi ilköğretim olan annelerin çocuklarının, eğitim düzeyi lise olan annelerin çocuklarına göre daha çok anne red algısına sahip olduğu belirtilmiştir (127). Bu araştırmanın bir başka analiz sonuca göre; eğitim düzeyi ilköğretim olan annelerin çocuklarının, eğitim düzeyi üniversite olan annelerin çocuklarına göre daha fazla red algıladıklarını saptanmıştır (127). Son olarak aynı çalışmada analiz edilen toplam ölçek puan karşılaştırmasında ise eğitim düzeyi ilköğretim olan annelerin çocuklarıyla lise veya üniversite eğitim düzeyindeki annelerin çocukları arasında kabul ve red algıları arasında farklılıklar olduğu söylenirken lise ve üniversite eğitim düzeyindeki anneler arasında herhangi bir farklılık saptanmadığı belirtilmiştir (127). Literatürdeki bazı çalışma sonuçlarına göre de annelerin eğitim düzeyi arttıkça çocukların anne davranışlarında daha çok kabul algısı geliştirdikleri ya da eğitim düzeyi lise ve üniversite olan annelerin daha kabullenici davrandıkları belirtilmiştir (127, 128). Bu sonuçlar kapsamında, mevcut araştırma bulgularına göre “anne eğitim düzeyi üniversite” olan öğrencilerin diğerlerine göre kabul algısına daha yakın olmasının bu çalışmaların sonuçlarıyla tutarlılık gösterdiği söylenebilir.

Anne eğitim düzeyinin artması ile öğrencilerin annelerinin davranışlarında daha çok kabul algısına sahip olmasında birçok faktör etkili olabilir. Bunlardan birisinin annelerin sahip olduğu çocuk sayısına bağlı olabileceği söylenebilir. İlgili literatür incelendiğinde sahip olunan çocuk sayısının annenin ihmal boyutunda anlamlı farklılığa yol açtığı ve çocuk sayısı üç ve üzeri olduğunda annenin çocuklarını reddetme eğiliminde olduğu belirtilmektedir (25). Mevcut araştırmanın katılımcılarına ait demografik bilgilere göre, üniversite öğrencilerinin %62,3’ünün üç ve üzeri kardeşe sahip oldukları göze çarpmaktadır. Bu bilgi kapsamında annelerin fazla çocuğa sahip olması, çocuk bakımında sorumluluklarının artması, annenin toleransının düşmesi sebebiyle çocuklarıyla olan ilişkisinin olumsuz etkilenmesi,

anneninin yorgunluk düzeyinin artmasıyla bir çocukla ilgilenirken bir süre diğer çocukları ihmal etme ve ilgisiz bırakma eğiliminde olabilecekleri sonucun bu yönde çıkmasını etkileyen faktörler arasında olabileceği düşünülmektedir.

DYBÖ- “*Duyguları Sözel Olarak İfade Edebilme*” ile “*Duyguları Olduğu Gibi Gösterebilme*” alt ölçekleri anne eğitim düzeylerine göre incelendiğinde, istatistiksel olarak bir anlamlılık saptanmıştır. Üniversite ve üzeri eğitim düzeyine sahip annelerin çocukları diğer eğitim düzeylerine sahip annelerin çocuklarına göre duygularını sözel olarak ifade edebilme ve duygularını olduğu gibi gösterebilme puanlarının daha yüksek olduğu bulunmuştur. Elde edilen yüksek puanlar üniversite ve üzeri eğitim düzeyine sahip annelerin çocuklarının duyguları sözel olarak ifade etme ve duyguları olduğu gibi gösterme becerisinde daha iyi olduğu yorumu yapılmaktadır. Ayrıca, anlamlı bir farklılık olmasa da **DYBÖ** toplam puan ortalamalarının da anne eğitim düzeyi düştükçe azaldığı, üniversite ve üzeri eğitim düzeyine sahip annelerin çocuklarının puanlarının en yüksek olduğu da görülmektedir.

İlgili literatür incelendiğinde, Saitoğlu (2020) tarafından okul öncesine devam eden çocukların sosyal becerileri, problemleri davranışları ve akran ilişkilerini anne eğitim durumu değişkenini de kapsayan bazı değişkenler incelenmek amacıyla ele alınmıştır (129). Bu araştırmada sosyal beceriler içerisinde duygu ve davranışlarını kontrol etme, duygu ve davranışlarını sözel olarak açıklama becerileri, başa çıkma, öfke yönetimi, dinleme becerileri, görevleri tamamlama, amaç belirleme gibi becerileri barındırdığı belirtilmiştir (129). Araştırmanın sonucuna göre ise annenin eğitim durumuna göre duygu ve davranışlarını sözel olarak açıklama ve kontrol etme becerisinin farklılaştığı görülmüştür. Anne eğitim düzeyi arttıkça bu becerilerin de daha iyi olduğu belirtilmiştir (129). Bu araştırma ve mevcut araştırmanın örneklem grubunun yaş düzeyleri birbirinden farklı olsa da bu temel becerilerin okul öncesi dönemde şekillendiği ve hayat boyu kullanılan beceriler olduğu düşünüldüğünde, mevcut araştırmanın sonucu ile tutarlılık gösterdiği söylenebilir.

Saitoğlu (2020)’na göre, çocukların duygusal ve sosyal gelişimlerinde ailenin önemli bir görev üstlendiği ve çocuk yetiştirme becerilerinin ebeveynlerin eğitim seviyelerinden oldukça etkilendiği belirtilmiştir (129).

Buna ek olarak, çocukluk dönemlerinden itibaren duygusal gelişimin sağlıklı bir şekilde oluşabilmesi için gerekli olan faktörlerden biri ailenin duygusal ikliminde destekleyici, onaylayıcı, kabul edici, yönlendirici bir rolü benimsemesinin duygusal gelişime katkı sağladığı belirtilmektedir (130). Mevcut araştırmanın bir sonucuna göre üniversite öğrencilerinin üniversite ve üzeri eğitim düzeyine sahip olan anne ve babalarına yönelik sıcaklık ve şefkat algıları daha yüksek bulunmuştur. Bu yüzden eğitim düzeyi yüksek anne ve babaların çocuklarının duygularını daha önemsedikleri, kabul edici, destekleyici tutumlar sergiledikleri ve bundan dolayı eğitim düzeyi üniversite ve üzeri olan anne ve babalara sahip öğrencilerin duygularını sözel olarak ifade edebilme ve olduğu gibi gösterebilme becerileri üzerinde daha yetkin olabilecekleri düşünülmüştür.

Baba Eğitim Durumu Değişkenine Göre Analiz Sonuçlarının Değerlendirilmesi

EKRÖ-toplam puan ortalaması, baba eğitim durumuna göre incelendiğinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılaşma olduğu görülmüştür. Sonuçlara bakıldığında, babası ilkokul ve ortaokul mezunu olan öğrencilerin puanının, babası lise ile üniversite ve üzeri eğitim düzeyine sahip olan öğrencilerin puanına kıyasla daha yüksek olduğu saptanmıştır. Bu sonuca göre babası ilkokul ve ortaokul mezunu olan öğrencilerin, babası lise ile üniversite ve üzeri eğitim düzeyindeki öğrencilere göre kabul algısı spektrumunda olmasına rağmen diğerlerine göre red algısına daha yakın olduğu söylenebilmektedir.

İlgili literatür incelendiğinde, Öztürk Can ve Aksel (2017) tarafından ebeveyn kabul ve reddi ile ebeveyn uygulamaları arasındaki ilişkiyi ve bu ilişkiyi etkileyen faktörleri incelemek amacıyla yürütülen bir araştırmaya rastlanmaktadır (131). Bu araştırmanın ulaştığı sonuca göre baba eğitim durumları açısından EKRÖ alt ölçekleri istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemiştir (131) fakat test sonucuna göre babası üniversite mezunu olanların EKRÖ toplam puanı, sıcaklık, düşmanlık ve saldırganlık puanları daha yüksek olduğu bulunurken, lisansüstü eğitim düzeyine sahip olan babaların kayıtsızlık ve ihmal puanları daha yüksek görülmüştür. Ayrıca okur-yazar babaların diğer babalara göre red ve kontrol alt ölçek puanlarının

daha yüksek olduğu da belirtilmiştir (131). Bu bulgulara bağlı olarak mevcut araştırmanın eğitim düzeyi üniversite ve üzeri mezunu olan babaların sıcaklık ve şefkat puanları açısından örtüştüğü görülmektedir.

Araştırmanın bulgusu okuryazar babaların red ve kontrol puanlarının yüksek olduğunu belirtirken, mevcut araştırmanın sonucu ortaokul mezunu olan babaların diğer eğitim düzeyine sahip babalara göre red algısına daha yakın olduğu bulunmuştur. Bunun bir nedeninin de kültürel değerler olduğu düşünülmektedir.

Türk kültüründe geleneksel baba rolü denildiğinde, çocuğunun yetiştirilmesini anneye devreden, ekonomik ihtiyaçlarını karşılamayı görev bilen ve çocuklarına karşı sevgilerini aktarmakta zayıf olan babalar olduğu belirtilmektedir (132). Eğitim düzeyi yüksek olan babaların bu geleneksel baba kimliğinden rahatlıkla sıyrılabilirdiği ve çocuklarına sevgilerini hissettirme konusunda daha rahat ve özgür olabildikleri de belirtilmektedir (132). Bu bilgi kapsamında mevcut araştırma bulgularına bakıldığında da üniversite ve üzeri eğitim düzeyine sahip babalara sahip öğrencilerin babalarına yönelik algıları sıcaklık ve şefkate daha yakın olduğu görülürken, ortaokul mezunu olan babalara sahip çocukların algılarının ise, red, düşmanlık-saldırganlık, kayıtsızlık-ihmal ve ayrışmamış red boyutlarına daha yakın olduğu göze çarpmaktadır.

DYBÖ toplam puan ortalaması baba eğitim durumuna göre incelendiğinde, istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür. Babası lise mezunu olan öğrencilerin babasının diğer eğitim düzeyine sahip öğrencilere göre duygularını yönetme becerisinin daha iyi olduğu söylenebilmektedir. Ayrıca, bulgulara bakıldığında lise ve üniversite ve üzeri eğitim düzeyine sahip babaların çocuklarının DYBÖ puanları ilkokul ve ortaokul eğitim düzeyine sahip babaların çocuklarının puanlarından daha yüksektir. Yani babaların eğitim düzeyi arttıkça öğrencilerin duyguları yönetme becerilerinin de arttığı söylenebilir. Tetik ve Akkaya (2018) tarafından 302 üniversite öğrencisi ile duygularını yönetme becerileri hakkında bir araştırma yürütülmüştür (49). Bu çalışmada baba eğitim durumu ile öğrencilerin duygularını yönetme becerileri arasında anlamlı bir ilişki saptanmıştır (49). Bu sonucun mevcut araştırma sonucu ile tutarlı olduğu görülmektedir.

Bu bağlamda Goleman (1998)'a göre, insanların duygularını yönetme becerisini geliştirebilmesinin temelinde; kişinin aile ortamı, kendi kişilik özellikleri,

ait olduğu okul ve sosyal çevresinin yattığı belirtilmiştir (133). Bu bağlamda babası lise mezunu olan çalışma grubunun duygularını yönetme becerisinin ait olduğu aile ortamından kaynaklı olabileceği düşünülmektedir. Çünkü mevcut araştırma bulgusuna göre, üniversite öğrencilerinin yüksek eğitim seviyesine sahip babalara yönelik algılarının sıcaklık ve şefkat yönünde olduğu göze çarpmaktadır. Bu yüzden sıcaklığın ve şefkatin hissedildiği bir yaşamda, duygu ve düşüncelerin kabul edildiği, onaylandığı ve onarıldığı varsayımıyla öğrencilerin duyguları yönetme becerileri üzerinde rahatlıkla kontrol sağlayabildiği düşünülmektedir.

DYBÖ- *“duyguları sözel olarak ifade edebilme”* toplam puan ortalamasının babası üniversite ve üzeri mezun olan öğrencilerin diğerlerine göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bu sonuca göre babası üniversite ve üzeri mezunu olan öğrencilerinin diğer öğrencilere göre duygularını sözel olarak ifade etme beceri düzeyinin daha yüksek olduğu söylenebilmektedir. *“Duyguları olduğu gibi gösterebilme”* toplam puan ortalamasının, babası lise mezunu olan öğrencilerin diğerlerine göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Buna göre babası lise mezunu olan öğrencilerin diğer öğrencilere göre duygularını olduğu gibi gösterme becerisinin daha yüksek olduğu söylenebilmektedir. *“Başa çıkma”* toplam puan ortalamasına göre babası lise mezunu olan öğrencilerin, babası diğer eğitim düzeyine sahip öğrencilere kıyasla daha iyi olduğu söylenebilmektedir. *“Öfke yönetimi”* toplam puan ortalamasına göre babası lise mezunu olanların, babası diğer eğitim düzeylerinesahip olan öğrencilere kıyasla daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bu sonuca göre babası lise mezunu olan öğrencilerin öfke yönetim becerisinin diğer gruplara kıyasla daha iyi olduğu söylenebilmektedir.

Saitoğlu (2020)'nin araştırma sonucuna göre, annenin eğitim düzeyi gibi babanın eğitim düzeyinin de sosyal beceri değerlendirme ölçeğinin alt ölçekleri kapsamında öfke davranışlarını yönetme, başa çıkma, duygu ve davranışlarını sözel olarak açıklama, duygu ve davranışlarını yönetme, dinleme becerileri, görevleri tamamlama ve amaç belirleme gibi becerileri incelenmiştir (129). Bu araştırmanın analiz sonuçlarına göre, babanın eğitim düzeyi bahsedilen becerileri anlamlı derecede farklılaştığı bulunmuştur. Anne eğitim düzeyi sonuçları gibi baba eğitim düzeyinin de arttıkça, çocukların bu becerilerdeki puan ortalamalarının da yüksek olduğu söylenmiştir (129). Bu sonuca göre mevcut araştırmanın bulguları

örtüşmektedir. Eğitim düzeyi yüksek olan anne babalara sahip olan çocukların ailesi diğer -kısmen- düşük eğitim düzeyine sahip çocuklara kıyasla duygusal gelişim açısından daha iyi konumda olacağı beklenen bir sonuç olmuştur. Bu sonucu elde edilmesinin bir nedeninin de anne eğitim durumunda bahsedilen ailenin duygusal iklimindeki onaylayıcı, onarıcı, açıklayıcı ve kabul edici tutumlarından kaynaklı olabileceği düşünülmektedir.

Annenin Çalışma Durumu Değişkenine Göre Analiz Sonuçlarının Değerlendirilmesi

Araştırmanın çalışma grubunu oluşturan öğrencilerin **Covid-19 korkusu** puanı, annenin çalışma durumuna göre istatistiksel açıdan anlamlı derecedefarklılaşmıştır. Araştırma sonucuna göre Covid-19 korkusu ölçeği toplam puanının, çalışan anneye sahip olan üniversite öğrencilerinde daha yüksek olduğu görülmüştür. Bu bağlamda çalışmayan anneye sahip üniversite öğrencilerine kıyasla çalışan annesi olan üniversite öğrencilerinin daha çok Covid-19 korkusu deneyimledikleri bulunmuştur.

Pandemi sürecinde kısıtlamalar nedeniyle evden çalışma sistemine geçilmiş olsa da sağlık çalışanları, market çalışanları, dijital ticaretin artmasıyla lojistik sektöründe çalışanlar, fabrika ve sanayi ortamında çalışan işçiler gibi bazı meslek gruplarının evden çalışması mümkün olmamıştır (134). Bundan dolayı çalışmak zorunda kalan kişilerin pandemi sürecinde, bulaşma tehlikesinden kendilerini izole edememeleri nedeniyle hastalığa yakalanma riski artmıştır (134). Bu risk de anne ile bağlanma süreci düşünüldüğünde, öğrencilerin annesinin çalışmak durumunda olması nedeniyle daha fazla bu açıdan korkmuş olabileceği söylenebilir.

Üstündağ (2021) tarafından Covid-19 karantina sürecinin çocukların günlük hayatı ve rutinleri üzerindeki etkisini ele aldığı bir çalışma yürütülmüştür (135). Bu araştırmaya 7-14 yaş aralığındaki 160 çocuk katılım göstermiştir (135). Bu çocukların ebeveynlerinin %81'i karantina sürecinde çalışmıştır (135). Bu çalışma sonucuna göre, katılımcıların büyük çoğunluğu ebeveynlerinin Covid-19'a yakalanmasından korktuğunu belirtmiştir (135). Anneleri çalışmak zorunda olan ve

kendilerini izole edemeyen katılımcıların, Covid-19 korkusunu daha fazla hissettiği düşünülmektedir.

Araştırmanın çalışma grubunu oluşturan öğrencilerin **EKRÖ** toplam puanı, EKRÖ- **Sıcaklık Şefkat**, EKRÖ- **Kayıtsızlık İhmal** ve EKRÖ- **Ayrılmamış Red** puanlarının annenin çalışma durumuna göre istatistiksel açıdan farklılaşmadığı görülmüştür. EKRÖ'nün sadece **Düşmanlık ve Saldırganlık** alt ölçeği toplam puanı annenin çalışma durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı derecede farklılaşmıştır. Annesi çalışmayan üniversite öğrencilerinin düşmanlık ve saldırganlık algılarının çalışan anneye sahip olan üniversite öğrencilerine kıyasla daha fazla olduğu saptanmıştır. Bu durumda ise annenin evde olması nedeniyle çocuğun davranışlarında daha kontrolcü ya da kısıtlayıcı olma olasılığı öğrencilerin annedavranışını bu boyutta değerlendirmesinde etkili olmuş olabilir. Çalışmayan annelerin ise çocuklarının bakımına gereğinden fazla zaman ayırdıkları ve çocukların bireyselleşme döneminde zorluklar yaşadıklarını belirtilen sonuçlar da bulunmakta ve ayrıyeten çok fazla beraber zaman geçiren anne ve çocuk arasındaki ilişkinin zarar görebileceği söylenmiştir (137). Bu sonuçlardan dolayı çalışmayan anneye sahip olan çocukların sürekli olarak anneye zaman geçirmenin, anne-çocuk arasındaki ilişkiyi zedelediği, duygusal ve davranışsal olarak fırsat verilmeme eğiliminden kaynaklı olarak, çocukların annelerine yönelik algılarının daha fazla düşmanlık ve saldırganlık içerikli olabileceği düşünülmektedir.

Yapılan araştırma sonucuna göre çalışan ya da çalışmayan anneye sahip olmanın hem olumlu hem de olumsuz sonuçlarının olabileceği ortaya çıkmıştır (136). Bu sonuca ek olarak, çalışan annelerin çocuklarıyla yeterince ilgilenemediklerini düşündükleri için suçluluk duygusunu çok fazla deneyimledikleri saptanmıştır. Bu yüzden bu duyguyu tolere edebilmek için çocuklarına karşı daha anlayışlı, daha izin verici ya da daha koruyucu davranma eğiliminde oldukları belirtilmiştir (137). Ayrıca, annesi çalışan çocukların sosyalleşmesi, kurslara katılıp gelişimlerinin desteklenmesi, yüksek özgüvene sahip olması için daha fazla olanak tanındığına yönelik bilgiler sunan araştırma sonuçları olduğu belirtilmektedir (137). Annelerinin çocuklara karşı benimsedikleri bu davranışları, çocukların annesine yönelik oluşan algının düşmanlık ve saldırganlıktan daha uzak olma eğiliminde olacağı düşünülmektedir.

Bunun yanı sıra bakım veren konumunda genellikle annenin bulunduğu varsayılmaktadır. Bu yüzden çocuk yetiştirmede bakım verenin psikolojik iyilik halinin önemli bir role sahip olduğu düşünülmektedir. İlgili literatür incelendiğinde, Brennan ve arkadaşları (2003), anne-babasinda herhangi bir psikolojik rahatsızlık olmayan kişilerin, ebeveynlerine yönelik algılarının daha az psikolojik kontrol ve daha fazla kabul içerikli olduğunu belirtmişlerdir (138). Bu bilgi kapsamında, çalışmayan annelerin sürekli evle ilgili işlerle ilgilenmesi ve çocuk bakımında daha fazla birebir zaman ayırması, annelerin kendilerini gerçekleştirme ve sosyalleşme gereksinimlerini geri planda bırakmış olabilir. Bununla birlikte annenin kendisini bunalmış hissetmesi davranışlarına yansımış ve çalışmayan annelere sahip öğrencilerin anne davranışlarını daha düşmanca ve saldırganca algılamış olmalarını sağlamış olabilir.

Babanın Çalışma Durumu Değişkenine Göre Analiz Sonuçlarının Değerlendirilmesi

Araştırmanın çalışma grubunu oluşturan öğrencilerin **Covid-19 korkusu** puanı, baba çalışma durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı derecede farklılaşmıştır. Babası çalışan üniversite öğrencilerine kıyasla babası çalışmayan öğrencilerin Covid-19 korkusunun daha yüksek olduğu bulunmuştur.

İlgili literatür incelemesinde, Erikli (2021), meslek yüksekokulu öğrencilerinin aile üyelerinin Covid-19 süresi boyunca ekonomik olarak nasıl etkilendiği üzerine bir çalışma yürütmüştür (139). Araştırma sonucuna göre, babası işsiz olan öğrenciler ile babası kamu sektöründe çalışan öğrenciler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık görülmüştür. Buna göre babası kamu sektöründe çalışan öğrencilere kıyasla babası işsiz olan öğrencilerin Covid-19'un sebep olduğu ekonomik etkiden daha fazla etkilendiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuç kapsamında Covid-19 salgını, hastalığı kontrol altına alabilmek adına çalışma düzenlerinin değişmesi işçi ve işverenlerin ekonomik olarak sıkıntı çekmesine, işleyişin durdurulması nedeniyle birçok kişinin ekonomik düzeninin bozulmasına neden olmuştur. Bu yüzden pandemiden dolayı işten çıkarılan babaya ve babanın artık iş bulamayacağına dair düşünceye sahip olma, öğrencilerin endişe seviyesini

arttırmış olabilir. Bundan dolayı babası çalışmayan öğrencilerin Covid-19 korkusunun yüksek çıkmasının bir nedeninin maddi kaygıdan dolayı olabileceğidüşünülmektedir.

Buna ek olarak, mevcut araştırma bulguları değerlendirildiğinde annesi çalışan üniversite öğrencilerinin babası çalışan öğrencilere kıyasla Covid-19 korkusunu daha fazla hissettiği göze çarpmaktadır. Bundan dolayı ilgili literatür incelendiğinde, erken dönem yaşantılarında anneler ilk bağlanma nesnesi konumundayken, babaların ikincil bağlanma nesnesi konumunda bulunduğu söylenmiştir (140). Bundan dolayı anne-babalar çocuklarıyla farklı yollardan iletişim ve etkileşim kurmakta olduğu ve annelere nazaran babaların çocuklarıyla daha az zaman geçirdikleri belirtilmiştir (140). Bu bilgiler kapsamında öğrenciler ile anne- babaları arasında oluşan bağın farklı olmasından kaynaklı olarak Covid-19 korku düzeyinde farklılaşmaya yol açtığı düşünülmektedir.

Araştırmanın çalışma grubunu oluşturan öğrencilerin **DYBÖ** toplam puanı baba çalışma durumuna göre istatistiksel açıdan anlamlı farklılık oluşturmamıştır. Sadece DYBÖ'nün "**Başta Çıkma**" alt ölçek puanı baba çalışma durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı derecede farklılaşmıştır. Babası çalışmayan öğrencilere kıyasla babası çalışan öğrencilerin başta çıkma becerisi daha iyi olduğu bulunmuştur.

Güldü (2020) tarafından okul öncesi dönem çocukları üzerinde sosyal davranışları ve problem çözme becerileri arasındaki ilişkiyi, babanın çalışma durumuna göre incelenmiştir (141). Araştırma sonucuna göre babanın çalışma durumu ve çocukların problem çözme becerileri arasında istatistiksel olarak anlamlılık bulunmamıştır (141).

Yıldırım ve arkadaşlarının (2011) yürüttüğü çalışmada babası çalışan ya da emekli olan lise öğrencilerinin, babası çalışmayan öğrencilere kıyasla problem çözme becerisinin yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır (142). Bu araştırmanın sonucu ile mevcut araştırmanın sonucu tutarlılık göstermektedir. Araştırmada babası işsiz olan öğrencilerin sosyoekonomik problemler nedeniyle hayatlarındaki zorluklarla baş etmede yetersiz oldukları şeklinde açıklanmıştır (142).

Bandura, kişilerin bir şeyleri öğrenmeleri için doğrudan deneyimlemesi gerekmediğini, birçok şeyi diğerlerinin deneyimlerini de gözlemleyerek, tanıklık ederek ve onları taklit ederek öğrenebileceğini belirtmiş ve başta çıkma becerisinin de

bu yolla öğrenebileceğini belirtmiştir (143). Bu nedenle, babası çalışan üniversite öğrencilerinin başa çıkma becerisinin iyi düzeyde olmasının nedeni olarak babalarını çalışma hayatlarına yönelik değerlendirme ve babalarının başa çıkma yöntemlerini modelleme eğiliminden kaynaklı olabileceği şeklinde yorumlanabilir.

Anne-Baba Evlilik Durumu Değişkenine Göre Analiz Sonuçlarının Değerlendirilmesi

Çalışma grubunun *Covid-19 Korkusu*, *EKRÖ* ve *DYBÖ* ölçek puanlarının anne ve baba evlilik durumu değişkeni açısından karşılaştırıldığında istatistiksel olarak anlamlılık bulunamamıştır. *Covid-19 korkusu* ölçek puanı, anne-baba evlilik durumu değişkeni açısından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık oluşturmasa da anne-babası evli olan üniversite öğrencileri, anne-babası ayrı olan üniversite öğrencilerine göre daha yüksek puan almışlardır. Dolayısıyla anne-babası evli olan üniversite öğrencilerinin daha fazla Covid-19 korkusu yaşadıkları söylenebilmektedir. Covid-19 pandemisi nedeniyle herkesin eve kapanmak zorunda kalması, yaşamlarının normalin dışına çıkması ve aile üyelerinin sürekli birbirlerine maruz kalmasının Covid-19 korkusunu daha fazla yaşamalarına sebep olacağı düşünülmektedir. Buna ek olarak pandemi süresi boyunca ev içi şiddetin arttığı belirtilmiştir (144). Pandeminin, insanları şiddet uygulayıcısıyla birlikte eve kapanmaya zorladığı ve pandemide şiddete yönelik destek hatları ile iletişimin azaldığı belirtilmektedir (144).

Buna ek olarak, şiddetin uygulanması için büyük nedenlere gerek olmadığı, küçük nedenlerin bile şiddete yol açacağı, şiddetin genellikle güçlüden güçsüze yönelik olduğu ve şiddet mağdurlarının en çok kadınlar, yaşlılar ve çocuklar olduğu söylenmektedir (145). Ayrıca pandemi süresinde Covid-19 bulaştırma tehlikesi gibi yeni şiddet şekillerinin ortaya çıktığı belirtilmiştir (144). Bu bilgi kapsamında mevcut araştırmanın bulgusu değerlendirildiğinde, anne-babası boşanmış olan öğrencilere kıyasla anne-babası evli olan üniversite öğrencilerinin Covid-19 korkusunun daha yüksek olmasının nedenlerinden birinin Covid-19'a yakalanma ve bulaştırma tehdidinin, ev içinde şiddete yol açmasına neden olmasından kaynaklanabilir.

Mevcut çalışmanın bulgularına göre **EKRÖ** toplam puanı anne-baba evlilik durumu değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık oluşturmasa da anne-babası ayrı olan üniversite öğrencilerinin anne-babası evli olan üniversite öğrencilerine göre EKRÖ toplam puanı daha yüksek bulunmuştur. Nitekim anne-babası ayrı olan üniversite öğrencilerinde daha yüksek red algısı olduğu söylenebilmektedir.

Candan (2006) tarafından 8-11 yaş grubu çocuklarının, ebeveynlerinin kabul-red davranışlarını algılayışında tam ya da parçalanmış aile olup olmamasıyla ilgili olarak aralarındaki ilişkiyi inceleyen bir çalışma yürütülmüştür. Bu araştırmaya göre, çocukların kabul ve red algılarının anne ve babalarının evli ya da boşanmış olmasıyla ilgili olmadığı fakat anne ve babalarının evliliklerinde çatışmaların olup olmamasıyla alakalı olduğu sonucuna ulaşılmıştır (12). Çatışmaların olduğu bir aile atmosferinde çocukların güvensiz hissettikleri ve bunun sonucunda ebeveynlerinden red davranışlarını algıladıkları vurgulanırken, çatışma olmayan ailelerde kabul edici davranışların daha çok olduğu vurgulanmıştır (12). Bu bulgu kapsamında, mevcut çalışmanın anne-baba evlilik durumunun anlamlı olmamasına rağmen tutarlı bir sonuca ulaşıldığı söylenebilir. Fakat aile içi iletişimlerini nasıl olduğu tam olarak bilinmese de anne-babası boşanmış olan katılımcıların, düşmanlık-saldırganlık, kayıtsızlık-ihmal ve ayrışmamış red algısının daha yüksek olduğu, anne-babası evli olan öğrencilerin ise sıcaklık-şefkat puanının yüksek olduğu göze çarpmaktadır.

Buna ek olarak, Kaya ve Gündüz (2019) tarafından 10-14 yaş grubundan oluşan 210 öğrencinin katılımıyla evli veya boşanmış aileye sahip çocukların algıladıkları anne-baba tutumları ve somatizasyon belirtileri arasındaki ilişkiyi inceleyen bir araştırma yürütülmüştür (146). Araştırma bulguları anne-babanın medeni durumunun, ebeveynlerine yönelik oluşturdukları kabul-red algılarını istatistiksel açıdan anlamlı derecede farklılaştırdığı bulunmuştur (146). Evli anne- babaya sahip olanlara kıyasla boşanmış anne-babaya sahip olan öğrencilerde daha az sıcaklık-şefkat algısı olurken, daha fazla düşmanlık-saldırganlık, kayıtsızlık-ihmal ve ayrışmamış red algısı olduğu bulunmuştur (146). Mevcut araştırma bulguları istatistiksel olarak anlamlı farklılık oluşturmasa da yüksek puanlar açısından bu araştırmanın sonuçlarıyla tutarlılık göstermektedir. Bu bulgular kapsamında boşanma evrelerinin duygusal olarak anne-babalar açısından yıpratıcı olması (147) sebebiyle

deneyimlenen olumsuz duyguların çocuklara yansıtılabileceği düşünülmektedir. Bundan dolayı mevcut çalışmanın sonuçlarının bu yönde olabileceği şeklinde yorumlanabileceği düşünülmektedir.

Anne-baba evlilik durumu değişkenine göre *DYBÖ* toplam puanı anne-babası ayrı olan üniversite öğrencilerinin anne-babası evli olan üniversite öğrencilerinin toplam puanlarına göre daha yüksek bulunmuştur. Bu bulgu anne-babası ayrı olan üniversite öğrencilerinin duygularını daha iyi yönetebilme becerilerine sahip olduklarını göstermektedir. Bu sonuca rağmen anne ve babaların nasıl bir ilişkiye sahip oldukları, evlilik uyumları, çocukların tek ebeveyne sahip olması ya da parçalanmış aileye sahip olma gibi değişkenlerin – aralarında neden sonuç ilişkisi olmaksızın- çocukların tüm gelişim alanları gibi duygusal gelişimini de dolaylı yollardan etkileyen unsurlar olabileceği söylenmiştir (12). Evliliklerinde çatışma yaşayan ebeveynlerin çocukları, olumsuz duyguların daha baskın olduğu öfke sorunları, kaygı bozuklukları, akademik başarısızlık, davranış bozuklukları gibi problemleri akademik, sosyal, romantik alanlarda deneyimledikleri saptanmıştır (12). Aile içinde var olan çatışmaların anne ve baba tarafından etkili bir şekilde çözümlenememesi sonucunda, çocuğun kendi ilişkilerinde var olan olumsuzluklar ve problemler karşısında sağlıklı bir rehberine sahip olmamasına ve anne-babalarının problem çözme becerilerini modelleyememelerine neden olduğu söylenmiştir (12). Bu söylemlere rağmen mevcut çalışma bulgularına göre anne-babası ayrı olan öğrencilerin duygularını yönetmede daha iyi oldukları bulunmuştur.

Pedro-Carroll, Sutton ve Wyman tarafından 1999 yılında anne-babası boşanmış anaokulu ve ilkökul çocuklarına yönelik müdahale programı hazırlanmıştır (148). Deney grubunu oluşturan çocuklarla boşanma üzerine konuşmalar, boşanmanın yaratacağı stresli yaşam deneyimleriyle başa çıkma becerileri kazandırma, duygusal yoğunluklarını ve uyum problemlerini azaltmaya yönelik çalışmalar yapılırken, kontrol grubuyla herhangi bir çalışma yapılmamıştır (148). Bu müdahale programının sonucuna göre boşanmış aileye sahip deney grubu kontrol grubuna göre daha iyi durumda olarak programı sonlandırmıştır (148). Kontrol grubundaki çocukların ise duygusal ve davranışsal uyumsuzluklar yaşamaya devam ettikleri belirtilmiştir (148). Bu bilgi kapsamında mevcut araştırmanın bu yönde çıkmasının bir nedeni boşanmış aileye sahip çocukların karşılaştıkları sorunlarla

kendi başlarına mücadele etme eğiliminin fazla olabileceği, anne-baba haricinde büyük ebeveynler ya da arkadaşlar, öğretmenler tarafından koruyucu destek alabilme ihtimalinden kaynaklanabileceği düşünülmektedir.

5.2. Üniversite Öğrencilerinin Anne Kabul-Red Alguları, Duyguları Yönetme Becerileri ve Covid-19 Korkusu Arasındaki İlişkilerin Değerlendirilmesi

Katılımcılara uygulanan ölçek ve alt ölçeklerden elde edilen puanlar arasındaki ilişkiler pearson korelasyon analizi yapılarak incelenmiştir. Analiz sonuçlarına göre Covid-19 korkusu ile duyguları yönetme becerisi, DYBÖ-“olumsuz bedensel tepkileri kontrol edebilme” ve DYBÖ-“başta çıkma” ile aralarında negatif yönde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bu sonuca göre Covid-19 korkusu arttıkça, duyguları yönetme, olumsuz bedensel tepkileri kontrol edebilme ve başta çıkma becerilerinin azaldığı söylenebilir.

Salgın psikolojisi açısından bakıldığında ortaya çıkardığı belirsizlik ya da tahmin edilemezlik nedeniyle toplumun korku ve panik yaşaması doğal sayılmaktadır (149). Beck (1992)'e göre yaşamda var olan risklerin ortaya çıkma potansiyelinden dolayı insanların şu anını etkilediği gibi geleceklerine yönelik umut ve güven duygusuna da zarar verdiğini belirtmiştir (150). Covid-19 salgını da insan yaşamı için riskleri ve olumsuz duyguları beraberinde getirmiştir. Özellikle korku duygusunu çok fazla deneyimleyen bireylerin, Covid-19 hastası olmamasına rağmen bu korkuya kapılıp hastalandığını sanıp, korkuyla intihar etme davranışına sürüklendiği belirtilmiştir (151, 152). Bu bilgi bağlamında mevcut araştırma sonuçlarına göre Covid-19 korkusu yoğun olan öğrencilerin duygularını yönetme becerilerinin azalmasında korku ve panik duygularının, mantıklı düşünme ve hareket etme becerilerini engellediği için duygularını kontrol etme becerilerinin azalabileceği, beynin doğal işleyişinden kaynaklandığı düşünülmüştür.

Mevcut araştırmanın Covid-19 korkusu ve olumsuz bedensel tepkileri kontrol edebilme becerileri arasında istatistiksel olarak anlamlı olan negatif yönlü ilişki çerçevesinde literatür incelemesi yapılmıştır.

Karataş (2020)'a göre travmatik yaşantılar olarak kabul edilen savaş, doğal afet, şiddet ve salgın hastalık gibi durumların insanların bedensel bütünlüğünü

zededeğini ve kontrol duygusunu kaybetmesine yol ağtığını belirtilmektedir (149). Panik bozukluğu ya da sağlık kaygısı yüksek olan kişilerin genellikle sağlıklarının ellerinden kayıp gideceği düşüncesiyle aşırı kaygı ve stres yaşamakta olduğu ve bu kaygı duygularından kurtulabilmek için yeni davranışlar geliştirme eğiliminde olduğu söylenmiştir. Böyle kişilerin, herhangi bir bedensel rahatsızlığın belirtisi olmamasına rağmen, önemsiz bir belirtiyi tehlikeli veya mühim bir hastalığın belirtisi olarak yorumlama eğiliminde oldukları belirtilmiştir (82). Covid-19 pandemisi süresince yüksek sağlık kaygısı yaşayan insanların, fizyolojik belirtilere çok fazla odaklanma halinde, herhangi bir tehlike arz etmeyen değişikliği fark etmeye yatkın oldukları belirtilmiştir (82). Bundan dolayı bedene çok fazla odaklanış haline bağlı olarak, Covid-19 salgınının ortaya çıkardığı kas ağrıları, terleme, sıcak basması gibi fizyolojik stres semptomlarını hastalığa yakalanma olarak yorumlayıp, sürekli olarak sağlık kuruluşlarına başvurma ya da test yaptırma istekleri olduğu belirtilmiştir (82). Bu bilgi bağlamında hastalığa yakalanma korkusu nedeniyle fizyolojik olarak ortaya çıkan belirtilerin normale döndürülmesinde yetersiz kaldıkları söylenebilmektedir. Bunun bir nedeni, evde bir arada kaldığı aile üyelerinin tutum ve davranışlarından kaynaklı olabileceği düşünülmektedir.

İlgili literatür incelendiğinde, Covid-19 test sonucu negatif çıksa bile, hapşırma, öksürme belirtileri gösterdiğinde insanların diğerleri tarafından damgalanmaya açık hale geldikleri belirtilmiştir (153). Bunun yanı sıra aynı şekilde Covid-19 belirtilerinden bağımsız olarak alerjik belirtileri taşıyan, tıkanıklığı olan, sürekli hapşıran insanların evde kalmadıkları için yakınları tarafından damgalanabildikleri belirtilmiştir (153). Covid-19 ile damgalanma tehdidinin, kişilerin kaygı, çökkünlük, umutsuzluk gibi farklı psikolojik problemlerin yaşamasına da neden olduğu belirtilmiştir (153). Bu bilgiler çerçevesinde öksürük ve burun akıntısı gibi sadece Covid-19'a özgü olmayan belirtiler ortaya çıktığında, çevresindekilerin sakinleştirici bir tutum yerine direk olarak Covid-19 ile damgalamaeğilimi korkuyu tetiklemiş ve fizyolojik belirtilerin kontrol edilememesine neden olmuş olabileceği dşnlmştir.

Mevcut araştırmanın Covid-19 korkusu ile başa çıkma becerisi arasındaki negatif ilişki incelendiğinde, araştırmalara göre yoğun duygulara sahip olan insanlarda duygusal beyin devreye girerek akılcı beyni devre dışı bırakabileceği

söylenmiştir (48). Buna ek olarak kuvvetli korku, kaygı, öfke gibi benzer duygular ortaya çıktığı zamanlarda insanlar çoğunlukla doğru dürüst düşünemediklerinin farkına varmaktadırlar (47). Bundan dolayı üniversite öğrencilerinin yoğun olarak yaşadığı Covid-19 korkusu ile baş etme mekanizmalarını yönetememelerine sebep olmuş olabilir.

Covid-19 pandemisi sürecinde yürütülen birçok araştırma sonucuna göre de olumsuz duyguların yoğun hissedilmesinden dolayı insanların, bu duygu yoğunluğundan kurtulmak adına sigara, alkol ve madde kullanımı, tıkanırçasına ve gece yeme davranışlarını, çok fazla internet, telefon ve televizyon kullanımı gibi uyumsuz baş etme stratejileri benimsedikleri ortaya konulmuştur (82). Bu bilimsel bilgiler mevcut araştırmanın sonucunu destekleyecek nitelikte olmaktadır.

Farklı bir çalışma sonucuna göre güvenilir ve objektif haber kaynaklarından salgın hakkında bilgi edinmenin, Covid-19 salgınının insanlarda yarattığı korku, kaygı ve stresi yönetebilmesine ve problemlere mantık çerçevesinde yaklaşmasına yardımcı olduğu bulunmuştur (154).

Bu bilgilere ek olarak üniversite öğrencilerinin pandemi öncesindeki hayatlarının daha sosyal olduğu, çoğunlukla üniversitede, derslerle, arkadaşlarıyla iletişim halinde geçtiği söylenmiştir. Pandemi nedeniyle evlere kapanmaları herkes gibi öğrencileri de her şeyden kısıtlamış ve düzenlerinin değişmesi daha fazla kaygıya sürüklemiş, düzenlerini bırakıp aile yanına döndüklerinde kendilerini yalnızlaşmış hissettikleri söylenmiştir (155). Covid-19 pandemi esnasında aynı evde birlikte yaşayan kişilerin sayıca arttığı ve ev içinde kalabalıklaştıkları söylenmiştir (155). Bu korkunun yüksek olmasının sahip olduğu ev ortamıyla ilişkili olduğudüşünülmektedir. Çünkü kalabalık bir aileye sahip olduğunda hastalığa yakalanma ya da hastalığı bulaştırma riski artacağı düşünülmektedir.

Ayrıca, pandemi döneminde televizyon izleme, oyun oynama, sosyal medya kullanımı faaliyetlerinde çok fazla zaman geçirdikleri belirtilmiştir (155). Bununla birlikte ev içinde kalabalıklaşmanın, uyumsuz baş etme becerilerinden biri olan televizyon izleme davranışını bile zorlaştırdığı düşünülmektedir. Örneğin başa çıkma stratejisi olarak bir film, dizi izleme aktivitesinde aile üyeleriyle ortak kararda buluşmamak, başa çıkma becerisinin engellenmesinden dolayı, korku gibi olumsuz duyguların canlı kalmasına neden olabileceği düşünülmektedir.

Mevcut araştırma EKRÖ ile DYBÖ ve DYBÖ'nün alt ölçekleri arasındanegetif yönlü istatistiksel olarak anlamlı ilişki sonuçlarına ulaşmıştır. Bu bulguya göre, üniversite öğrencilerinin anne kabul-red algısı arttıkça; duygularını yönetme becerisi, duyguları sözel olarak ifade etme, duyguları olduğu gibi gösterme, olumsuz bedensel tepkileri kontrol etme, başa çıkma ve öfke yönetim becerileri azalacak denilebilmektedir. Bu sonuca göre anne ve çocuk ilişkisinin çocuğun yaşantısında birçok açıdan önemli olduğu bilinmektedir (27). Araştırmaya katılan çalışma grubunun, anne kabul ve red davranışları ile duyguları yönetme becerilerinin arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Problemlerle baş etme ve duygularını kontrol etme becerilerinin çocukluk çağında kazanılan yetiler olduğu belirtilmiştir (48).

Bir başka araştırma sonucuna göre, bebeklikte bakım vereni ile oluşturduğu güvensiz bağlanmanın, yetişkinlik döneminde duygularını yönetme becerilerinin nörolojik kökenlerinin belirtilerinden biri olduğu söylenmiştir (41). Bu bilgiler araştırmanın sonucunu desteklemektedir. Üniversite öğrencilerinin annelerine yönelik algı, duygularını yönetme becerilerini şekillendirebilmektedir.

EKRÖ-sıcaklık şefkat alt ölçeği ile DYBÖ ve DYBÖ'nün alt ölçekleri arasında pozitif yönlü istatistiksel açıdan anlamlı ilişki olduğu bulunmuştur. Bu sonuç, üniversite öğrencilerinin annelerine yönelik algısı sıcaklık ve şefkate yakın olduğunda duygularını yönetme becerisi, duyguları sözel olarak ifade etme, duyguları olduğu gibi gösterme, olumsuz bedensel tepkileri kontrol etme, başa çıkmave öfke yönetiminde daha iyi olduğuna işaret etmektedir.

İlgili literatür incelemesine göre, annenin bebeklikten itibaren sergilediği sıcaklık, şefkat, sevgisini ifade eden sözlü veya sözsüz davranışlar, sarılma, öpme, kabul ve onay verdiğini hissettirme, hoş sohbetler oluşturma, şarkı-ninni söyleme, hikâye anlatma gibi tutumlar (156) yetişkinlik zamanlarına geldiğinde kişinin oluşturduğu duygusal benlik üzerinde yansımaları bulunduğunu, bu çalışmanın sonucuyla alan yazındaki çalışma sonuçları tutarlı olduğunu göstermektedir.

Literatür incelendiğinde Altan'ın 2006 yılında annenin sosyalliği ile çocuğun mizaç özelliklerinin, çocuğun duygu düzenleme becerisi üzerindeki etkisini inceleyen araştırma sonuçlarına göre annenin sergilediği olumlu ebeveynlik tutumlarının, çocuğun duygularını kontrol etme becerisine olumlu yönde katkı sağladığı bulunmuştur (157).

Benzer sonuçların elde edildiği bir başka çalışma ise Ramsden (2002) ve arkadaşlarının ailenin olumlu ve olumsuz duygu ifadeleri ile duygu eğitimliklerinin, çocukların duygularını düzenleme becerileri ve saldırgan davranışları arasındaki ilişkiyi incelemek için birlikte yürüttükleri araştırma sonuçlarına göre çocuğun saldırgan davranışlarının ailenin olumsuz duygu ifadeleri ile anne tarafından çocuğun açığa çıkardığı olumsuz duyguların kabul edilmesiyle ilişkili olduğu saptanmıştır (158).

Son olarak, Denham ve arkadaşlarının (1997) yürüttüğü araştırmada, duygusal olarak olumlu davranışları benimseyen ailelerin çocuklarının, yaşlarına göre daha olumlu duygular sergilediği söylenmiştir. (159).

Anne ve babaların çocuklarına karşı sıcak, şefkatli ve destekleyici tutumu, sözel olarak rehberlik etmeleri sonucunda, çocukların etkili problem çözme ve işlevsel duygu düzenleme becerilerini kullandıkları söylenmiştir (160). Bu sonuçlara göre annenin çocuğuna karşı gösterdiği sevgi, ilgi, şefkat içeren tutumlar sayesinde çocuğun kabul edilme, onaylanma ihtiyaçlarının karşılanmasıyla, ergenlik ve yetişkinlik çağında duyguları üzerinde ustaca kontrol sağlayabileceği şeklinde yorumlayabiliriz.

Çocukluk dönemlerinde annelerinin duygu ve davranışlarını düşmanlık ve saldırganlık olarak algılayan üniversite öğrencilerinin duygularını yönetme becerileri puanları arasındaki ilişkinin negatif yönde olduğu bulunmuştur. Yani annenin tutumu düşmanca ve saldırganca olarak algılandığında duygu yönetme becerileri ve DYBÖ'nün başa çıkma alt ölçeği dışında diğer alt ölçekleri ifade eden becerileri kullanmakta güçlük çektikleri söylenebilir. Elde edilen sonuçlarla literatürde bulunan araştırmaların sonuçları birbirine paralellik göstermiştir. Düşmanca ve saldırganca tutum sergileyen annelerin çocuklarının duygularını kontrol etmekte zorluklar çektiği bulunmuştur (160, 161, 162). Bu yetiştirme tarzını benimseyen annelerin genellikle çocuklara karşı aşırı eleştirel yaklaşmayı ve saldırganlık içeren davranışları tercih etmesi nedeniyle çocukların sürekli kaygı seviyelerinin artış gösterdiği ve depresyon belirtileri gösterdiği söylenmiştir (163).

Erken dönem anne-çocuk ilişkisinde düşmanca, eleştirel ve saldırganca olan davranışların baskınlığından öğrenilen ya da yapılan çıkarımlar yaşam boyu uyum bozucu olduğu, bu tutum ve davranışlara maruz kalan çocukların öfke, korku, kaygı

veya kızgınlık duygularıyla baş etme ya da kontrol etmede, bu tarz olumsuz duyguları ifade etmede zorluk çekebilecekleri söylenmiştir (164). Ayrıca yine bu tarz yetiştirme davranışını seçen annelere maruz kalan çocukların olumsuz eleştirilerden korkması, yetersiz iletişim becerilerine sahip olması ve sosyal ilişkilerinde yoğun tedirginlik ve huzursuzluk hissetmeleri beklenebileceği belirtilmiştir (164). Bu sebeple, çocukluk dönemlerinde anne-çocuk arasındaki ilişki düşmanlık ve saldırganlık algısını güçlendirecek yönde olursa, bu algının şekillendirdiği duyguları yönetme becerilerinin etkisi kişilerin gelecek yaşamlarında da bunların izlerini görmesine neden olabileceği düşünülmüştür. Bu bağlamda, üniversite öğrencilerigünlük yaşantısında beklenmedik durumlarla karşılaştıklarında aşırı duygulanım yaşamaları beklenebileceği ve duygularını kontrol etmede yetersiz kalmalarından dolayı çok fazla sıkıntı yaşamaları doğal gözükebileceği şeklinde yorumlanabilir.

EKRÖ-“kayıtsızlık ve ihmal” ile DYBÖ ve DYBÖ’nün alt ölçeklerinin ilişkisel analiz sonuçlarına göre tıpkı düşmanlık ve saldırganlık davranışlarındaki gibi üniversite öğrencilerinin algıladıkları anne davranışı, kayıtsızlık ve ihmal olduğunda duygularını yönetme becerilerinde ve DYBÖ’nün tüm alt ölçeklerini oluşturan becerilerde yetersiz kaldıkları bulunmuştur. Yani üniversite öğrencilerinin annelerine yönelik algısı kayıtsızlık ve ihmale yakın olduğunda, duygularını yönetme becerileri, duygularını sözel olarak ifade etme, duygularını olduğu gibi gösterme, olumsuz bedensel tepkilerini kontrol etme, başa çıkma ve öfke yönetim becerilerinde yetersiz olduğu bulunmuştur.

İlgili bilimsel çalışmalar incelendiğinde, çocukluk döneminde kayıtsızlık ve ihmalin deneyimlenmesi sonucuyla kişilerin ileriki yaşamlarında aşırı olumsuz duygulanım yaşamaları, kaygı ve depresif belirtilerin izlerini taşıdıkları söylenmiştir (165, 166). Kaygılı insanların deneyimledikleri duyguların nedenini anlamakta zorluk çektiğini, olumsuz duygulanımı kabullenmekte yani duygularını kontrol etmede ve düzenlemede sorun yaşadıkları belirtilmiştir (167, 168, 169). Olaylaresnasında ortaya çıkan duygularının kendisi için ne anlama geldiğini, duygusuyla nasıl baş edeceğini, duygusunu diğerlerine nasıl ifade edeceğini öğrenebilmek için bir rehber ihtiyacı duyduğu düşünülmektedir. Erken dönemde kayıtsız ve ihmalkâr anne ile yetişen çocuğun durumlar karşısında rehberliği kendi yapması gerekmiş olabilir. Bu yüzden bu tutumu sergileyen anne davranışlarına maruz kalan çocuklarda

duygularını yönetme ve düzenleme becerilerinde uygun olmayan stratejileri seçme olasılığı yüksek olabileceği şeklinde yorumlanmıştır. Çünkü erken dönemde çocuklar, kendileriyle ilgilenmeyen ve kayıtsız kalan annenin gözünde değersiz, sevilmeye layık olmayan, beceriksiz bir kişi olarak görmekte olduğu ve bu çıkarımı yapan çocuk, ergenlik ve yetişkinlik dönemlerinde de kendilerini yetersiz görmeye devam edebilecekleri, bu düşüncelere uygun duygu ve davranış sergileyebilecekleri söylenmiştir (164). Bu yüzden bu inançlara sahip kişilerin ortaya çıkan duygulanımlarını kontrol etmekte ve günlük yaşantılarına devam etmekte zorlanabilecekleri düşünülmektedir.

Farklı bir görüşe göre çocukluk döneminde kayıtsızlık ve ihmal davranışlarına maruz kalan kişilerin ileriki yaşamlarında ihmal ve istismar davranışlarını ortadan kaldırma amaçlı davranışlara eğilim gösterebildiklerini, kendi yaşadıklarını başka kişilerin yaşamaması için harekete geçtiklerini, bu durumla baş ederek ihmalin her zaman olumsuz sonuçlara neden olmayacağını belirtmiştir (170). Bu bağlamda bu tür anne-çocuk ilişkisine sahip olanlar arasında bireysel farklılıkların görülebileceği durumlar söz konusu olsa bile, bu araştırma sonucu ile tutarlılık gösteren sonuçların olması çocukluk dönemi deneyimlerinin ileriki yaşantıya taşındığını söylemenin yanlış olmayacağı düşünülmektedir.

Son olarak çalışmada EKRÖ-ayrışmamış red ile DYBÖ ve DYBÖ'nün alt ölçeklerine yönelik yapılan ilişkisel analiz sonucuna göre algılanan, annenin ayrışmamış reddi de tıpkı düşmanlık-saldırganlık ve kayıtsızlık-ihmal davranışlarını içeren red algısı ortaya çıktığında üniversite öğrencilerinin duygularını yönetme becerilerini zayıflattığı sonucu elde edilmiştir. Sıcaklık ve şefkat davranışlarını içeren kabul algısının tersi olarak diğer red davranışlarını ele alan araştırma sonuçlarıyla bu çalışmadan elde edilen sonuçların yine tutarlı olduğu görülmüştür. Gelişim psikolojisi literatürüne göre anneye yönelik düşmanca-saldırganlık, kayıtsızlık-ihmal ve ayrışmamış red algıları ile kişilerin duygu geliştirmeleri ortaya çıkan duyguyu algılamaları ve bu duyguyu ifade etmeleri, duyguları kontrol etme ve düzenlemeleriyle ilişkili olduğunu gösteren çalışmalar bulunmuştur (171, 172). Erken dönemde çocuğun deneyimlediği duyguları görmezden gelen, ortaya çıkan olaylar sonrasında çocuğu cezalandıran, duyguları ile tek başına başa çıkmaya itilen, çocuğun ne hissedeceğini umursamadan aşırı eleştiren, başkalarının yanında küçük

düşüren veya aşağılayan davranışları seçen anneler çocuklarının duygularını yönetmede ve düzenlemede güçlükler yaşamasının sebeplerinden biri sayılmıştır (173).

Üniversite öğrencilerinin anne kabul-red algıları ve duygularını yönetme becerileriyle ilgili bütün sonuçların ışığında, anne-çocuk ilişkisini şekillendirecek bireysel, çevresel, kültürel, ekonomik ve farklı faktörlerin etkileri söz konusu olabileceği düşünülmektedir.

İlgili literatür incelemesinde, düşük sosyoekonomik düzeye sahip ailelerden gelen insanların, orta ve yüksek sosyoekonomik düzeye sahip olanlara kıyasla erken çocukluk dönemlerinde daha az sıcaklık-şefkat algıladıklarını ve daha fazlakayıtsızlık-ihmal ve red algıladıklarını belirtmişlerdir (174).

Bu bilgiye ek olarak, mevcut araştırmanın anne eğitim düzeyi bulguları çerçevesinde de anne kabul-red algıları ve duyguları yönetme becerileri ve alt ölçekleri arasındaki ilişkilerin değişkenlik göstermiş olabileceği düşünülmektedir. Çünkü anne eğitim düzeyleri kapsamında okur yazar anneye sahip olan öğrenciler diğerlerine göre daha fazla red, düşmanlık-saldırganlık, kayıtsızlık-ihmal algıladıkları, üniversite ve üzeri mezun annelere sahip öğrencilerin diğerlerine göre daha fazla sıcaklık-şefkat algıladıkları görülmektedir.

5.3. Üniversite Öğrencilerinin Anne Kabul-Red Algısı ile Covid-19 Korkuları Arasındaki İlişkide Duyguları Yönetme Becerilerinin Aracı Rolüne İlişkin Değerlendirmeler

Mevcut çalışmada üniversite öğrencilerinin anne kabul ve red algıları ile Covid-19 korkusu arasındaki ilişkide duyguları yönetme becerileri ölçeğinin ve duyguları yönetme becerilerinin alt ölçeklerinden olan “duyguları sözel olarak ifade edebilme, duyguları olduğu gibi gösterebilme ve başa çıkma” değişkenlerinin aracı rollerine ilişkin bulgular literatür ışığında değerlendirilmiştir.

Anne kabul red algıları ile Covid-19 korkusu arasındaki ilişkide duyguları sözel olarak ifade edebilme ve duyguları olduğu gibi gösterebilme değişkenlerinin aracılık rolü bulunmasa da her iki değişken, anne kabul red algıları ile arasında negatif yönde anlamlılık düzeyinde etkilerken, duyguları sözel olarak ifade edebilme

ve duyguları olduğu gibi gösterebilme değişkenlerinin Covid-19 korkusunu anlamlı düzeyde etkilemediği görülmüştür. Bu yüzden anne kabul ve red algısı ile duyguları sözel olarak ifade edebilme ve duyguları olduğu gibi gösterebilme değişkenleri literatür kapsamında ele alınmıştır.

Çocuklar doğdukları andan itibaren aile, anne-baba ve ait olduğu kültürel yapılardan duygularını nerede, ne kadar, nasıl, hatta cinsiyetlerine uygun duygu ifadeleri ve gösterimlerini öğrenmeye başlamaktadır. Her ne kadar duyguların doğallığından söz edilse bile ataerkil kültürlerde erkek çocuklarının, duygusal yoğunluğunu ağlayarak ifade etmesi kabul edilmezken, kız çocuklarının da öfke ve sinirlilik duygularını ifade etmesi kabul edilmemektedir. Bundan dolayı çocuk yetiştirme sürecinde duygusal gelişim için çocukların duygu ifadeleri ve duygu gösterimlerinde cinsiyete göre duyguları bastırmaya teşvik edildiği belirtilmiştir (175). Bu bilgi kapsamında çocukluk dönemlerinden itibaren duyguların nasıl ifade edileceği ve nasıl yaşanılacağına sinyallerinin yavaş yavaş öğretilmeye başlandığı söylenebilmektedir.

Toplumsal cinsiyet kalıpları kapsamında erkeklerin güçlü, sağlam, kuvvetli olmaları dayatıldığı için ağlayan bir erkek çocuğa “kız veya bebek gibi ağlama” tabiri çocuğun bilinçdışında ağlamak ya da duyguları açığa çıkarmak utanç verici olarak kodlamasına ve buna benzer duyguları gizlemeyi öğrenmesine yol açmaktadır. Kız çocuklarına ise narin, zayıf, korunmaya muhtaç, kibar olmaları gerektiği öğretilerek kızların da öfke ve kızgınlıkları toplumsal cinsiyet kalıplarına aykırı düştüğü için bu duyguları gizlemeye itilmektedir. Çocuklara toplumsallaşma sürecinde bu kalıplara göre duygularını şekillendirme öğretildiği belirtilmiştir (175).

Erken yaşlarda bir çocuk için en önemli şeylerden biri yetişkinlerin sosyal onayı yani beğenilme ve övülme hissi olduğu söylenmiştir. Çocukların etraflarında neler olup bittiğini gözlemleyerek kendiliğinden öğrenme eğilimleri vardır. Selçuk’un ifade ettiği gibi ev ortamında anne ve babasına ya da sınıf ortamında öğretmenine itiraz eden, ağlayan bir çocuğun “problemlili çocuk, cezalandırılan çocuk ya da uyumsuz davranış gösteren çocuk” konumuna geldiğini sadece gözlemleyerek öğrenebildiğini söylemiştir (175).

Bunlara ek olarak çocukların duygularını yönetme becerisini kazanabilmeleri için çocukların bu erken yaşantılarında ortaya çıkan duyguları hissetmeleri ve bu

duyguları göstermelerinin hatalı ya da yanlış bir davranış olmadığını, duygularını ifade ettiğinde de kabul edilebilir olduğunu bilmesi gerektiği belirtilmiştir (175). Son olarak duyguları sözel ifade etme, duyguları olduğu gibi gösterme ve aslında duyguları yönetme becerilerini kazanma sürecinde çocuğun anne ve baba desteğine ihtiyacı olduğu ifade edilmiştir (175).

Çocukların, duygularını bastırmaya yatkın olabilecek ailelerinin herhangi bir cezalandırıcı davranış ya da çocukların duygusal davranışlarını reddedici bir tutumu benimsemek kadar çocukların duygularını içinden geldiği gibi yaşasın, göstereyinveya tamamen serbest bırakma gibi izin verici davranışlar da çocukların duygularını sözel olarak ifade etmesine ve duygularını olduğu gibi göstermesine ket vuran davranışlar olduğu düşünülmektedir. Kabul edici davranışları benimseyen aileler, çocuğun bütün duygularında yanında olabilen, kabul eden, bu duyguları nasıl yöneteceğini öğreten, hangi duyguyu yaşadığını ifade ederek çocuğa yaşadığı duyguyu öğretenler olduğu söylenebilmektedir.

Bu bilgiler kapsamında araştırmanın sosyo-demografik özelliklerinde yer alan anne eğitim durumu sonuçlarına göre bu alt ölçeklerde aracılık rolünün olma ihtimalinin düştüğü düşünülmüştür. Anne eğitim durumu açısından yapılan araştırma sonuçları öğrencilerin kabul ve red puanları farklılık oluşturmamış fakat anne eğitim durumuna göre duygularını sözel olarak ifade edebilme ve duyguları olduğu gibi gösterebilme puanları anlamlı olarak farklılaşmıştır. Bu yüzden duyguları sözel olarak ifade edebilme ve duyguları olduğu gibi gösterebilme becerilerinin aracılık rolünü etkilemiş olabileceği düşünülmektedir.

Mevcut çalışmada anne kabul-red algıları ve Covid-19 korkusu arasındaki ilişkide duyguları yönetebilme becerilerinin aracı rolü olduğu bulunmuştur. Anne kabul-red algıları ile Covid-19 korkusu arasındaki toplam etki anlamlı bulunmasa da anne kabul-red algısı ile duyguları yönetme becerisi arasındaki ilişki ve duyguları yönetme becerisi ile Covid-19 korkusu arasındaki ilişkide negatif yönlü anlamlılık olduğu bulunmuştur.

İlgili literatür çalışmalarında anne kabul-red algısı, Covid-19 korkusu ve duyguları yönetme becerilerinin hepsini bir arada inceleyen çalışmalar bulunmamaktadır. İkili kombinasyonlar şeklinde yapılan araştırmalar da kısıtlı olmaktadır. Bu yüzden üç değişkenin birlikte ele alınmasının bilimsel araştırmalara

katkı sağlayacağı düşünülmektedir. İlgili literatür, ikili kombinasyonlar şeklinde incelenmiştir. Covid-19 korkusunu anne kabul ve red algısı kapsamında ele alan araştırma bulunamamıştır.

Fakat Remmerswaal ve Muris (2011) tarafından 2009 yılında deneyimlenen, domuz gribine 7-12 yaş grubu çocuklarının verdiği korku tepkilerinde ebeveynleri tarafından sağlanan tehdit bilgilerinin rolü incelenmiştir (176). Bu araştırmada korku ve fobilerin kazanılmasında üç tür öğrenme şekli olduğu belirtilmiştir. Birincisi, korku verecek uyararla direk karşı karşıya kalmak, ikincisi uyarana bir başkasının korku tepkisiyle yanıt verdiğini gözlemlemek ve son olarak, uyarının tehlikeli olduğuna dair olumsuz bilgi aktarımını duymak olduğu belirtilmiştir (176). Buna ek olarak aile etkilerinin ve bilhassa olumsuz bilgi aktarımının, kaygıyla ilgili önyargılı düşüncelerinin ebeveynlerinden çocuklarına aktarılmasında da önemli rolü olduğu söylenmektedir (176). Bu bilgi kapsamında araştırma sonucunda da ebeveynlerin tehlikeleri içerdiği uyarıcı bilgiler ile çocukların korku duyguları arasında istatistiksel olarak pozitif yönlü anlamlı ilişki olduğuna ulaşılmıştır. Yani ebeveynler çocuklarıyla hastalık hakkında ne kadar uyarıcı bilgiler paylaşırsa çocukların hastalığa karşı korkularının daha çok arttığı belirtilmiştir. Bu sonuca ek olarak, daha yüksek domuz gribi korkusu yaşayan ailelerin çocuklarıyla daha çok tehlike içerikli bilgileri paylaşmaya daha eğilimli olduğu belirtilmiştir (176). Bu araştırmada annelerin domuz gribi korkusu ile çocukların domuz gribi korkusu arasındaki ilişkideannelerinin tehdit içerikli bilgi paylaşımlarının aracı rolü incelenmesi sonucundaannelerin domuz gribi korkusu ile çocukların domuz gribi korkusu arasındaki ilişkiye olumsuz bilgi paylaşımlarının aracılık etkisi anlamlı bulunmuştur (176). Bu sonuca göre, mevcut araştırmada üniversite öğrencilerinin Covid-19 korkusunun, annelerine yönelik oluşturdukları kabul ve redde göre şekillenmemesinin yaşlarından kaynaklı olabileceği düşünülmektedir. Yapılan araştırmanın çalışma grubu ilkokula giden çocuklardan oluşurken, mevcut araştırmanın çalışma grubunu 18-20 yaş grubundaki üniversite öğrencileri oluşturmaktadır. Bu yaş grubundaki bireylerin soyut düşünme eğiliminde yani olayların arka planını da düşünebilme, mantıksal çıkarımlar yapabilme becerileri kazandığı belirtilmiştir (177). Bu yüzden yaşları dolayısıyla daha mantıklı analizler yapabilecekleri için Covid-19 korkusunun annelerinden bağımsız olarak farklı etkenlere göre şekillenmiş olabileceği düşünülmüştür.

Covid-19 korkusu ile duyguları yönetme becerileri arasındaki ilişkiye yönelik literatür incelemesi yapıldığında, önemli bir sağlık tehdidiyle yüz yüze kalındığında, bireylerin karar verme süreçlerinde mantıksız hareket etme eğiliminde olabildiği belirtilmiştir (178). Buna bir örnek olarak; pandeminin ilk zamanlarında aşırı kaygı ve korkudan dolayı virüsün yayılmasına neden olduğu söylenen evcil hayvanların sahipleri tarafından dışarı atıldığı, vahşice öldürüldüğü haberler gündeme geldiği belirtilmiştir (178).

Buna ek olarak bulaş riskini azaltmak için elleri defalarca yıkama, poşetleri ve ambalajları dezenfekte etme, paraları çamaşır suyunda bekletme gibi temizlik davranışlarını artıran eylemlere başvurulduğu söylenmiştir (178). Bu bilgilere göre Covid-19'un ortaya çıkardığı korku, kaygı ve endişe duygularını kontrol etme becerisinin önemli olduğu düşünülmüştür. Bu olumsuz duyguları yönetebilme sayesinde insanların mantıksız davranışları da kontrol altında tutulabileceği düşünülmektedir. Mevcut araştırma sonucu; duygularını yönetebilen üniversite öğrencilerinin Covid-19 korkusunun azalacağı yönündedir.

Son olarak, anne kabul-red algısı ile duyguları yönetme becerileri arasındaki ilişkiye yönelik literatür taraması yapılmıştır. Mevcut araştırmanın EKRÖ ve DYBÖ arasındaki ilişki analiz sonuçlarına göre yapılan tartışma kısmında (Bkz.s.102- 107) anne-çocuk arasındaki ilişkinin çocukların duygularını yönetme becerileri üzerindeki öneminden bahsedilmiştir. Goleman, Gottman ve Declaire (2020)' nin kaleme aldığı "*Ebeveynliğin Kalbi Duygusal Zekâsı Yüksek Çocuklar Yetiştirmek*" kitabının önsözünde anne ve babalar, çocuklarını rahatsız eden duyguları anlama, o duygularla baş etme, dürtüsel davranışlarını kontrol etme ve empati kurma gibi temel becerilerini kazanmasında çocuklarına bilinçli bir şekilde yol gösterici olmaları gerektiğini söylemiştir (179).

Buna ek olarak, Gottman (2020), ana-babalığın, çocuğa karşı beslenen içten sevgi ve ebeveyn-çocuk arasındaki yakınlığa bağlı olduğunu, ana-babalık ifadesinin ise, anlayış ve empati çerçevesinde inşa edildiğini belirtmiştir. İyi ana-babalığın kalpte başladığını ve duyguların alevlendiği, çocuğun üzüldüğü, sinirlendiği ve korktuğu zamanlarda belli olduğunu ve bu anlarda çocuğun yanında olduğunu hissettirerek ebeveynlik kalbinin atmasına yol açtığı belirtmiştir (179). Buna göre ebeveyn davranışlarının çocuğun duygularını yönetme becerisindeki öneminin kalp

atışı kadar hayati olduğu sonucuna ulaşılabilir. Mevcut araştırmada bu bilgiler ışığında üniversite öğrencilerinin anne kabul-red algısının, duygularını yönetme becerisine, duyguları yönetme becerilerinin Covid-19 korkusuna yön verebileceği ve duyguları yönetme becerilerinin aracı rolü ise üniversite öğrencilerinin anne kabul- red algısının oluşturduğu Covid-19 korkusuna duyguları yönetme becerilerinin aracılık ettiği söylenebilmektedir.

Mevcut çalışmada anne kabul- red algıları ile başa çıkma arasında negatif yönde anlamlı ilişki ve Covid-19 korkusu ile başa çıkma arasında negatif yönde anlamlı ilişki saptanmıştır. Araştırmanın aracı rol analizlerine göre duyguları yönetme becerilerinin üniversite öğrencilerinin anne kabul-red algıları ile Covid-19 korkusu arasındaki ilişkide aracı rolü olduğu bulunmuştur. Dolayısıyla üniversite öğrencilerinin anne kabul ve red algıları, duyguları yönetme becerilerinin başa çıkma kabiliyetini belirlemekte ve başa çıkma becerisi de Covid-19 korkusunun üzerinde bir etkiye sahip olduğu söylenebilmektedir. Bir başka ifadeyle anne kabul ve red algıları ile Covid-19 korkusu arasındaki ilişkide başa çıkma becerilerinin negatif yönde aracılık rolünü üstlenmesi, üniversite öğrencilerinin annelerine yönelik kabul- red algısı ile Covid-19 korkusu arasındaki ilişkiyi azalttığı söylenebilir.

İlgili literatüre bakıldığında, başa çıkma becerilerinin çocukluk dönemlerinden itibaren öğrenilmekte olduğu ve okulla birlikte geliştirildiği belirtilmiştir (142). Aile sıcaklığını, desteğini ve yakınlığı hissetmeyen ergenlere kıyasla sıcak ve yakın aile ilişkilerine sahip ergenlerin, stres yaratacak problemlerle yaşantılardan daha az etkilendikleri saptanmıştır (37).

Bu bilgiye ek olarak, aile üyelerinin birbirleriyle sıcak ve yakın olmalarının ergenleri koruyan en önemli unsur olduğu, böyle ilişkiye sahip olan bireylerin stresleriyle başa çıkmalarında tampon görevi olduğu söylenmiştir (37). Erken çocukluk dönem yaşantılarında anne kabul ve red algılarına göre duyguları yönetme becerisi arasındaki ilişkilere ek olarak, katılımcıları lise öğrencilerinden oluşan ve öğrencilerin problem çözme becerilerini etkileyen unsurları inceleyen bir araştırma sonucuna göre, annelerinden demokratik tutumunu tasvir eden onaylayıcı, kabuledici, sabırlı, cesaretlendirici davranışlar sonucunda öğrencilerin problem çözme becerilerinin oldukça iyi olduğu ve sonuçların istatistiksel olarak önem arz ettiği belirtilmiştir. Bu sonuca bağlı olarak, demokratik tutumu olan ailelerde büyümenin,

problemler karşısında daha az kaygılı olma, duygularını yönetebilme ve sorunlarla uyumlu bir şekilde mücadele edebilme becerisi kazandıkları belirtilmektedir (142). Sigara ve alkol gibi uyumsuz başa çıkma stratejileri kullanmayan öğrencilerin problem çözme becerilerinin, uyumsuz başa çıkma stratejilerini kullananlara göre daha iyi olduğu belirtilmiştir (142). Bu sonuçtan yola çıkılarak problemlerle başa çıkma becerilerini geliştiremeyen kişilerin, daha çok uyumsuz başa çıkma stratejilerini kullandıkları çıkarımı yapılabilmektedir.

Bunun yanı sıra Covid-19 korkusu ile başa çıkma arasındaki ilişki alan yazın çerçevesinde ele alındığında araştırmalar Covid-19 pandemi süresince başa çıkma yöntemlerini dörde ayıran bir çalışmaya rastlanmıştır. Pandeminin ortaya çıkardığı problemlerle bilişsel, aşkınlık (transcendental), sosyal destek olarak ilişkisel ve yeni uğraşlar kazanma olarak davranışsal başa çıkma yöntemleri olarak belirtilmiştir (180). Pandemi hakkında bilgiler edinme, pandeminin geçici bir süreç olduğunudüşünme, bilişsel başa çıkma yöntemi olarak belirtilmiştir. Pandemiye yönelik iyimser bakış açısı, sabır gösterme, şükür, umut ve tevekkül gibi maneviyata yönelik tutumlar aşkınlık (transcendental) başa çıkma olarak belirtilmiştir. Sosyal ilişkileri kapsayan başa çıkma yöntemleri arasında, aile ve arkadaş destekleri bulunmaktadır. Kendini geliştirme, tedbirli olma, müzik dinleme, alkol kullanımını arttırma, uzun süre uyuma, teknoloji kullanımında artışın, davranışsal başa çıkma yöntemleri olduğu belirtilmiştir (180). Ortaya çıkan kriz yaşantılarına karşı yaklaşımlarda bireysel farklılıkların görüldüğü düşünülmektedir. Bireysel farklılıkların ortaya çıkmasında; erken dönem yaşantılar, deneyimler, genetik ve çevresel faktörlerin bir araya gelmesinin etkili olabileceği söylenebilir. Her bireyin farklı bir yetiştirilme tarzı, farklı imkanlara sahip olma, kültür, çevre ve genetik yapılanmaların sonucunda farklı baş etme yöntemlerini kazandıkları söylenebilir. Bundan dolayı Covid-19 pandemisinde benimsenen başa çıkma becerilerine göre olumsuz yaşantılardan sonra olumlu bir dönüşüm mü yoksa olumsuzlukları deneyimlemeye devam mı edeceğinin bu etkenlere göre şekilleneceği düşünülmektedir. Bu çalışmanın sonucu sayesinde, Covid-19 gibi aniden ortaya çıkan kriz anlarında çocukluk döneminden itibaren kazanılan ve yaşla birlikte gelişen başa çıkma becerilerinin etkinliğinin kısmen sınındığı düşünülmektedir.

Erken çocukluk dönem yaşantılarının insanların gelecek yaşantıları için ne kadar önemli olduğunu söyleyen sayısız araştırma bulunmakta ve bu araştırmalar sonucunda çocukluk yaşantılarının izlerinin güncel olaylara yansımaları görmenin oldukça yüksek bir ihtimal olduğu bilim insanları tarafından kanıtlanarak söylenmiştir (18, 48, 141, 173). Bulunan bu sonuç ile mevcut çalışmanın sonucu tutarlılık göstermektedir.

Anneyle ilişkili erken dönem yaşantıların ve annelerin çocuk yetiştirme becerileri, kendi duygularını yönetme ve başa çıkma becerisinin, çocukların başa çıkma becerisini geliştirme üzerinde rolü olduğu düşünülmektedir. Problem ya da duygu odaklı başa çıkma becerilerinden birini benimseyen annelerin çocuklarını büyütürken de ortaya çıkan olaylara benimsedikleri başa çıkma tarzı ile yaklaşma eğiliminde oldukları söylenebilir. Böylelikle çocukların annelerini modelleyerek, kendi başa çıkma becerilerini öğrendikleri gibi devam ettirebileceği düşünülmektedir. Aracı rol analiz sonucuna göre de çocukluk döneminden itibaren kazanılan başa çıkma becerilerinin şu anda ortaya çıkan Covid-19 probleminin ortaya çıkardığı olumsuz duygularla başa çıkma becerilerini de etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Literatür ışığında incelendiğinde, bu aracı rol araştırmasına yönelik bir çalışmaya rastlanılmadığı için bilimsel araştırmalara katkı sağlaması açısından bu analiz sonucunun önemlilik arz ettiği düşünülmüştür.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Mevcut çalışma, temel araştırma problemini yani üniversite öğrencilerinin anne kabul-red algısı ve Covid-19 korkusu arasındaki ilişkide duygu yönetme becerilerinin aracı rolünün olup olmadığını ortaya çıkarmak amacıyla yürütülmüştür. Bu temel araştırma probleminin yanı sıra bu değişkenlerin sosyo-demografik faktörlere göre nasıl farklılaştığına ve değişkenler arasında nasıl ve ne yönde bir ilişki olduğuna da bu çalışmanın alt problemleri arasında yer verilmiştir.

Covid-19 korkusu ölçeğinden elde edilen sonuçlara göre;

- Üniversite öğrencilerinin orta düzey Covid-19 korkusu yaşadığı sonucuna ulaşılmıştır.
- Covid-19 korku düzeyinin cinsiyet, yaş, anne eğitimi, anne ve baba çalışma durumuna göre farklılaştığı gözlemlenmiştir.
- Erkeklerle kıyasla kız öğrencilerin Covid-19 korku düzeyi daha yüksek bulunmuştur.
- 20 yaşındaki öğrencilerin 18-19 yaşındaki öğrencilere göre Covid-19 korku düzeyi daha düşük olduğu saptanmıştır.
- Annesi ilköğretim mezunu olan öğrenciler annesi diğer eğitim düzeyine sahip olan öğrencilere kıyasla daha yüksek korku düzeyine sahip oldukları gözlemlenmiştir.
- Annesi çalışan üniversite öğrencilerinin annesi çalışmayan öğrencilerine kıyasla daha yüksek Covid-19 korku düzeyine sahip olduğu bulunmuştur.
- Son olarak ise babası çalışmayan üniversite öğrencilerinin babası çalışan üniversite öğrencilerine kıyasla daha yüksek Covid-19 korku düzeyine sahip olduğu bulunmuştur.
- Covid-19 korku düzeyinin öğrencilerin baba eğitim durumu ve anne-baba evlilik durumu açısından farklılaşmadığı bulunmuştur.

Ebeveyn kabul-red ölçeğinden elde edilen sonuçlara göre;

- Üniversite öğrencilerinin ebeveyn kabul-red düzeylerinin kabul algısına daha yakın olduğu bulunmuştur.

- Algılanan ebeveyn kabul-reddin yaş ve baba eğitim düzeyi açısından farklılaştığı bulunmuştur.
- 20 yaşındaki öğrencilerin puanları 18-19 yaşındaki öğrencilerin puanlarına kıyasla daha yüksek bulunmuştur.
- Son olarak ise, babası ortaokul mezunu olan üniversite öğrencilerinin babası diğer eğitim düzeylerine sahip olan üniversite öğrencilerine kıyasla puanları daha yüksek bulunmuştur.
- Algılanan ebeveyn kabul-red düzeyi cinsiyet, anne eğitim düzeyi, anne çalışma durumu, baba çalışma durumu ve anne-baba evlilik durumu açısından farklılaşmadığı gözlemlenmiştir.

Duyguları yönetme becerileri ölçeğinden elde edilen sonuçlara göre;

- Üniversite öğrencilerinin duygularını yönetme beceri düzeyleri yüksek olduğu gözlemlenmiştir.
- Duyguları yönetme beceri düzeyi baba eğitim düzeyi açısından farklılaştığı bulunmuştur.
- Son olarak ise babası lise mezunu olan üniversite öğrencilerinin babası diğer eğitim düzeyine sahip olan öğrencilere kıyasla duygularını yönetme becerileri daha yüksek olduğu bulunmuştur.
- Duyguları yönetme beceri düzeyleri ise cinsiyet, yaş, anne eğitim düzeyi, anne çalışma durumu, baba çalışma durumu ve anne-baba evlilik durumuna göre farklılaşmadığı bulunmuştur.

Mevcut çalışma kapsamında alt problemlerden biri olan ebeveyn kabul-red algısı, Covid-19 korkusu ve duyguları yönetme becerileri arasında nasıl ve ne yönde bir olduğuna yönelik yapılan analiz sonuçlarına göre ise;

- Covid-19 korkusu ve duyguları yönetme becerisi arasında negatif yönde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır. Bu sonuca göre Covid-19 korkusu arttıkça duyguları yönetme becerileri azalacağı söylenebilmektedir.
- Ebeveyn kabul-red algısı ve duyguları yönetme becerisi arasında negatif yönde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır.

Ebeveyn kabul-red puanı arttıkça duyguları yönetme becerileri azalacağı söylenebilmektedir.

- Covid-19 korkusu ve ebeveyn kabul-red algısı arasında anlamlı bir ilişki saptanmamıştır.

Mevcut çalışma kapsamında ana probleme yönelik elde edilen bulgular sonucunda üniversite öğrencilerinin anne kabul-red algısı ve Covid-19 korkusu arasındaki ilişkide duygu yönetme becerilerinin aracı rolü olduğu bulunmuştur.

Mevcut çalışmanın literatür incelemesinde üç değişken açısından araştırma yapılmaması bilimsel araştırmalara katkı sağlayacağı düşünüldüğünün yanı sıra alan yazının kısıtlılığı nedeniyle aracı rol analiz tartışması ikili değişkenler arasında yapılmıştır. Bu ikili incelemeler sonucunda ebeveyn kabul-red algısı ve Covid-19 korkusu arasındaki ilişkiyi ele alan herhangi bir çalışmaya denk gelinmemiştir. Üniversite öğrencilerinin Covid-19 korkusu ve duyguları yönetme becerisi arasındaki ilişkiye yönelik literatür incelemesi yapıldığında, Covid-19 salgınının paniğe yol açması ve insanların panik halinde duygularını yönetmede güçlük yaşadıklarına yönelik sonuçlara ulaşılmıştır. Bu nedenle mevcut araştırma sonucu ile alan yazındaki çalışmalar tutarlılık gösterdiği görülmüştür. Son olarak üniversite öğrencilerinin annelerine yönelik kabul-red algıları ile duyguları yönetme becerileri arasındaki incelemelere yönelik literatür incelemesinde annelik davranışlarının çocuklar üzerindeki izlerinin yaşam boyu görülebileceği yönündedir. Her çocuk,erken çocukluk yaşantılarında bazı dönemlerden geçtiği ve gelişim çağında olduğu için bir yetişkinin rehberliğine mutlak ihtiyaç duymaktadır. Bu rehber çoğunlukla ebeveynleri olmaktadır. Bu yüzden bu gelişim aşamalarında çocuğun duygularını ve düşüncelerini yönetmede ebeveynlerin rolünün yadsınamayacağı düşünülmektedir.

Çalışmadan elde edilen bulgular doğrultusunda öneriler aşağıda sunulmuştur.

Gelecek araştırmalar için öneriler;

- Araştırmanın sınırlılığı olarak çalışma grubu Ankara ilindeki Hacettepe ve Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakülteleri kapsamında gönüllülük esasıyla 302 katılımcıyla yürütülmüştür. Bu yüzden çalışma grubu genişletilerek mevcut araştırma tekrar yürütülebileceği önerilmektedir.

- Mevcut araştırma üniversite öğrencilerinin annelerine yönelik oluşturdukları kabul-red algıları üzerine inceleme yapılmıştır. Babalara yönelik algıların duygularını yönetme becerilerindeki rolü incelenebileceği önerilmektedir.
- Üniversite öğrencilerinin Covid-19 korkusu ve duyguları yönetme becerileri arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla yapılan analiz farklı yaş grupları üzerinde çalışma tasarısı planlanabileceği düşünülmektedir.
- Ebeveyn kabul-red algısı ve Covid-19 korkusu arasındaki ilişkiyi ele alan herhangi bir çalışma olmaması nedeniyle farklı bir çalışma grubu seçilerek ya da daha fazla katılımcıyla bu ilişkiyi inceleyecek bir araştırma planı oluşturulabileceği düşünülmektedir.

Araştırmanın analiz sonuçlarına göre, duyguları yönetme becerileri ve anne kabul-red algısı arasındaki ilişkinin anlamlı olması üzerine ebeveynlere yönelik öneriler şu şekilde olabilir.

- Çocuklar dünyaya geldikleri andan itibaren duyguları deneyimlemeye başlamaktadır. Deneyimlenen duyguları düzenleyebilmek için öncelikle hangi duygu olduğunu, ne olduğu, nasıl olduğu ve nasıl ifade edileceğini öğrenmesi için ebeveynlerinin bu aşamalarda yardımcı olması önemlidir. Çocukların gelişim aşamalarından itibaren duyguların çeşitlilik gösterdiğini, farklı fizyolojik tepkilere neden olacağını, her duygunun bir süresi olduğunu, farklı olaylarla ortaya çıkabileceğine yönelik öğretici çalışmalarla desteklemeleri önerilmektedir.
- Aile üyelerinin duygular üzerine konuşabilecekleri etkinlikler düzenlemesi çocuklar için duyguları yönetme becerileri için öğretici olacağı düşünülmektedir.
- Çocukların yaşadıkları olaylar karşısında ortaya çıkan duyguları nasıl yönetebileceklerine dair rol play çalışmaları yapılabileceği düşünülmektedir.
- Çocukların en kolay öğrenme biçimi ebeveynlerini gözlemleme yoluyla öğrenme olduğu düşünülmektedir. Bu yüzden ebeveynlerin duygularını nasıl yönettikleri önemlidir. Çocuklara sağlıklı bir şekilde duygularını yönetmelerini öğretmek istiyorsak, ebeveynlerin sağlıklı bir şekilde

duygularını yönetebilmelerine yönelik çalışmalar yapmaları ya da danışmanlık almaları önerilmektedir.

- Çocukların duygusal yoğunlukları ortaya çıktığında ebeveynlerin çocukların ne yaşadığını ifade etmesi çocukların duyguları tanımalarına, ifade etmesine ve anlamlandırmasına yardımcı olmaktadır. Örneğin; çocuğun dondurmasını yere düşürdüğünde ağlaması olayında, dondurmanın yere düşmesi seni çok üzdü. Dondurma yemek çok istiyordun ama yere düştüğü için yiyemedin. Bu durum çok üzücü ve üzüldüğün için ağlamak istiyorsun gibi çocuğun yaşadığı durumu açıklamak duygusal gelişimlerini desteklemek için bu tarz yaklaşımlar önerilmektedir.
- Son olarak ise, ebeveynler çocuklarını sevdiği halde, çocuklar bunu her zaman hissedemiyor olabilirler. Bunun için sözel ve davranışsal olarak sevgi iletisini gönderebilmek, gösterebilmek çocukların gelişimi için önemli olmaktadır. Mevcut çalışmanın içerisinde de bahsedildiği üzere, erken çocukluk dönemlerindeki deneyimler yetişkinlikte de izlerini gösterebilmektedir. Bu yüzden erken çocukluk dönemlerinden itibaren çocukların içinde bulunan sevgi kaplarının boş kalmamasına dikkat edilmelidir.

7. KAYNAKLAR

1. Erkan, S., Toran, M. (2004). Alt Sosyo-Ekonomik Düzey Annelerin Çocuklarını Kabul ve Reddetme Davranışlarının İncelenmesi (Diyarbakır İli Örneği). *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 27(27), 91-97.
2. Kesebir, S., Özdoğan Kavzoğlu, S., Üstündağ, M. F. (2011). Bağlanma ve Psikopatoloji. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar* 3(2), 321-342
3. Rogers, C. R. (1961). *On Becoming a Person*. Boston: Houghton Mifflin.
4. Rohner, R. P., Khaleque, A., Cournoyer, D. E. (2005). Parental Acceptance-Rejection: Theory, Methods, Cross-Cultural Evidence and Implications. *Ethos* 33 (3), 299-334.
5. Rohner, R. P., Rohner, E. C. (1980). Antecedents and Consequences of Parental Rejection: A Theory of Emotional Abuse. *Child Abuse & Neglect*, 4, 189-198.
6. Kubin Mete, B., Bilge, F. (2018). Çocuk İstismarı: Stres, Aile İşlevselliği, Sosyal Yalıtım, Kabul/Red. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi* 8(51), 213-246.
7. Webb, J., Musello, C. (2018). *Çocuklukta İhmalin İzi Boşluk Hissi* (Çev. G. Arıkan). İstanbul: Sola Yayınları.
8. Kaya, N. (2018). *İyi Aile Yoktur* (2. Baskı). İstanbul: İthaki Yayınları.
9. Gülay, H. (2011). Anne- Babaların Kabul Red Boyutlarının 5-6 Yaş Çocuklarının Sosyal Beceri Düzeyleri Üzerindeki Yordayıcı Rolü. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi* 2, 163-176.
10. Yaşar, F. (2009). *İlköğretime Devam Eden Öğrencilerin Anne-Çocuk İlişisini Kabul ve Reddedici Algılama Düzeyinin Annenin Evlilik Doyumu ve Evlilik Uyumu Düzeyiyle İlişkisi* (Yüksek Lisans Tezi). Çukurova Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
11. Eryavuz, A. (2006). *Çocuklukta Algılanan Ebeveyn Kabul veya Reddinin Yetişkinlik Dönemi Yakın İlişkileri Üzerindeki* (Doktora Tezi). Ege Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
12. Candan, G. (2006). *8-11 Yaşındaki Parçalanmış ve Tam Aile Çocuklarının Anne Babalarının Kabul ve Reddetme Davranışlarını Algılayışı* (Yüksek Lisans Tezi). Maltepe Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
13. Yener, N. (2005). *Çocukların Algıladıkları Ebeveyn Kabul veya Reddinin Okul Başarısı ve Okul Uyumu ile ilişkisi* (Yüksek Lisans Tezi). Ege Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
14. Kim, S. L., Rohner, P.R. (2003) Perceived Parental Acceptance and Emotional Emphaty Among Universty Students in Korea. *Journal of Cross Cultural Psychology*, 34 (6), 723-735.
15. Öngider, N. (2006). *Evli ve Boşanmış Ailelerde Algılanan Ebeveyn Kabul Veya Reddinin Çocuğun Psikolojik Uyumu Üzerindeki Etkileri* (Doktora Tezi). Ege Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

16. Mızrakçı, Ş. (1994). *Annelerin Çocuk Yetiştirme Tutumlarına Etki Eden Faktörler: Demografik Özellikleri, Kendi Yetiştiriliş Tarzları, Çocuk Gelişimine İlişkin Bilgi Düzeyleri ve Çocuğun Mizacına İlişkin Algıları* (Yüksek Lisans Tezi). Ege Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
17. Tezcan, G., Erden, G. ve Yiğit, İ. (2017). Çocukluk Döneminde Sosyal Kaygının Gelişiminde Ebeveyn Kabul-Red Algısı: Otomatik Düşüncelerin Aracı Rolü. *Klinik Psikoloji Dergisi*, 1(1), 12-23. DOI: 10.7816/kpd-01-01-02.
18. Kılıç, M. (2012). *Üniversite Öğrencilerinin Algıladıkları Ebeveyn Kabul-Reddinin Öfke İfade Tarzı ve Depresif Belirtiler ile İlişkisinin Ebeveyn Kabul ve Reddi Kuramı Çerçevesinde İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
19. Kalafatoğlu, M. R., Yam, F. C. (2021). Bireylerin Covid-19 Korkularının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Humanistic Perspective*, 3(2), 306-323. <https://doi.org/10.47793/hp.942883>
20. Cüceloğlu, D. (2020). *İnsan İnsana* (59. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
21. Rohner, R. P. (1994). Patterns of Parenting: The Warmth Dimension in Cross-Cultural Perspective. *Readings in Psychology and Culture*, 113-120.
22. Rohner, R. P. (1986). *The Warmth Dimension: Foundations of Parental Acceptance-Rejection Theory*. Beverly Hills, CA. Sage Publications, Inc.
23. Epli Koç, H., Kaygusuz, C. (2016). Ergen-Ebeveyn İlişki Geliştirme Programının Ergenlerin Algıladıkları Ebeveyn Kabul/Red Düzeylerine ve Aile İşlevlerine Etkisi. *Journal of Human Sciences*, 13(3), 4338-4355. doi: 10.14687/jhs.v13i3.3898.
24. Öngider, N., Karadeniz, G. (2008). Ebeveyn Kabul-Red Kuramı (EKAR) Üzerine Türkiye’de Yapılan Araştırmalar. *Maltepe Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Dergisi*. 73-102.
25. Kaytez, N., Durualp, E. (2016). Annelerin Kabul-Red Düzeylerinin Çocuğun Mizacı ve Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Akademik Bakış Dergisi* 58, 418-431.
26. Smith, P. K. (2016). *Ergenlik*. Çiçek Öztekin (çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
27. Yörükoğlu, A. (2016). *Gençlik Çağı Ruh Sağlığı ve Ruhsal Sorunlar*. İstanbul: Özgür Yayınları.
28. Savi, F., Akboy, R. (2008). *12-15 Yaş Arası İlköğretim Öğrencilerinin Davranış Sorunları ile Aile İşlevleri ve Anne-Baba Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* (Doktora Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi/ Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
29. Şirvanlı Özen, D., Olgaç, D. (2019). Kişiler Arası Kabul Red Kuramının Ebeveynliğe Bakışı (1. Baskı). Güre A. (ed.), *Aile Sistemleri* (22-31). Ankara: Türkiye Klinikleri
30. Karabekiroğlu, K. (2009). *Anne-Babalar için Ergen Ruh Sağlığı Rehberi*. Ankara: Say Yayınları.

31. Akşin Yavuz, E. Güven, G., Bayındır, D., Sezer, T., Yılmaz, E. (2016). Annelerin Çocuğunu Kabul Düzeyi ile Çocukların Benlik Algıları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(3), 1065-1081.
32. Fetihi, L. (2002). Ergenlik ve Toplum. *Eğitim ve Bilim* 27(125), 62-68.
33. Şirin, S. (2020). *Yetişin Gençler Ergenlikten Yetişkinliğe Geçiş Kılavuzu* (1. Baskı). İstanbul: Doğan Kitap
34. Kırpınar, İ. (2016). *Genç Psikiyatristin El Kitabı Psikiyatrik Muayene ve Semiyoloji* (3. Baskı). İstanbul: Timaş Yayınları.
35. Cüceloğlu, D. (2018). *İnsan ve Davranışı Psikolojinin Temel Kavramları* (36. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
36. Bayhan, P., Artan, İ. (2014). *Çocuk Gelişimi ve Eğitimi*. İstanbul: Morpa Yayınevi.
37. Steinberg, L. (2017). *Ergenlik* (3. Baskı) (F. Çok, Çev.). Ankara: İmge Kitabevi (Orijinal çalışma basım tarihi 1985).
38. Gazioğlu, A. E. İ. (2012). *Hayatın İlk Çeyreği 0-18 Yaş Gelişimi* (2. Baskı). İstanbul.
39. Kulaksızoğlu, A. (2018). *Ergenlik Psikolojisi* (20. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
40. Çeçen, A. R. (2003). Duygular İnsan Yaşamında Neden Vazgeçilmez ve Önemlidir? *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 9(9),164-170.
41. Hisli Şahin, N. (2020). Duygularımız ve Düzenlenmesi. G. Cesur Soysal, E. Öncel Arı (Ed.) *Duygu Düzenleme* (1. Baskı) içinde (s. 2-20). Ankara: Nobel Yayınevi
42. Bintaş Zörer, P. (2020). Duygu Eğitimi. O. Yorulmaz (Ed.) *Duygularınızı Keşfedin Duyguları Anlama ve Yönetme Rehberi* (1. Baskı) içinde (s. 15-34). Ankara: Altınordu Yayınları.
43. Beyazıt, U. (2020). Öz Düzenleme. F. G. Cirhinlioğlu (Ed.) *Duyguları Anlamak* (1. Baskı) içinde (s. 285-306). Ankara: Nobel Yayınevi
44. Vatan, S. (2020). Duygusal Zeka. F. G. Cirhinlioğlu (Ed.) *Duyguları Anlamak* (1. Baskı) içinde (s. 259-283). Ankara: Nobel Yayınevi
45. Thompson, R. A. (1994). Emotion Regulation: A Theme In Research of Definition. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 59 (2-3), 25-52.
46. Altunbaş, T. (2018). *Duygusal Zeka Programının Öğrencilerin Duygusal Zeka, Atılgan, Saldırgan ve Çekingen Davranışlarına Etkisinin İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Eskişehir Osmangazi Üniversitesi/ Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
47. Güney, T., Taşkiran, E., Özkul, E. (2015). Çalışanların Duygularını Yönetme Becerilerinin Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Üzerindeki Etkisi: Sabiha Gökçen

- Havalimanı Çalışanları Üzerine Bir Araştırma. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18(34), 99-132.
48. Goleman, D. (2011). *Duygusal Zeka Neden IQ'dan Daha Önemlidir?* (B. Seçkin Yüksel, Çev.). İstanbul: Varlık Yayınları (Orijinal çalışma basım tarihi 1995).
49. Tetik, S., Akkaya, B. (2018). Üniversite Gençlerinin Duygu Yönetimi Becerileri Üzerine Bir Araştırma. *Social Sciences Research Journal* 7(4), 99-121.
50. Çeçen, A.R. (2006). Duyguları Yönetme Becerileri Ölçeğinin Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları. *Türk Psikoloji ve Danışma ve Rehberlik Dergisi* 2(26), 101-113.
51. Ekman, P. (2009). *Telling Lies: Clues to Deceit in The Market Place, Politics and Marriage* (Revised Edition). Newyork: Norton Company Inc.
52. Mayer, J., Salovey, P. (1997). *What is Emotional Intelligence?* In P. Saolvey ve D. Sluyster (Ed), *Emotional Development and Emotional Intelligence: Implications for Educators*, Newyork: Basic Books. 3-31.
53. Kökdemir, H. (2004). Öfke ve Öfke Kontrolü. *Pivolka*, 3(12), 7-10.
54. Gross, J. J. (2015). Emotion Regulation: Current Status an Future Prospects. *Psychological Inquiry*, 26(1), 1-26. doi: 10.1080/1047840X.2014.940781.
55. Şirin, S. (2019). *Yetişin Çocuklar Bebeklikten Ergenliğe Çocuk Yetiştirme Kılavuzu* (1. Baskı). İstanbul: Doğan Kitap
56. Mischel, W. (2016). *Marshmallow Testi Otokontrolde Ustalaşmak*. BarışSatılmış (çev.). İstanbul: Pegasus Yayınevi.
57. Vazsonyi, A. T., Belliston L. M. (2007). The Family → Low Self-Conttol → Deviance: A Cross-Cultural and Cross-National Test of Self-Control Theory. *Criminal Justice and Behavior* 34(4), 505-530. doi: 10.1177/0093854806292299
58. Miller, H. V., Jennings, W. G., Alvarez-Rivarez, L. I., Lanza-Kaduce, L. (2009). Self-Control, Attachment and Deviance among Hispanic Adolescents. *Journal of Criminal Justice* 37,77-84.
59. Gözübüyük, N. (2015). *Okul Öncesi Dönem Çocuklarında Davranış Sorunlarının Anne-Baba Tutumu Ve Öz-Kontrol İle İlişisinin İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Adnan Menderes Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
60. Atalar, D. S. (2014). *Duygu Düzenleme, Ergenlik ve Ebeveynlik*. Ankara: Odtü Yayıncılık.
61. Karaköse, R. (2019). *Anne-Baba ve Öğretmenler İçin Ergen Psikolojisi ve İletişim* (3. Baskı). İstanbul: Rağbet Yayınları.
62. Franken, A., Moffitt, T. E., Steglich, C. E. G., Dijkstra, J. K., Harakeh, Z., Vollebergh, W. A. M. (2016). The Role of Self-Control and Early Adolescents' Friendships in the Development of Externalizing Behavior: The SNARE Study. *J Youth Adolescence*, 45, 1800-1811. doi: 10.1007/s10964-015-0287-z.
63. Bulca Karadem, F. (2020). *Sağlık Çalışanlarında Covid Korkusunu Belirleyen Psikiyatrik Değişkenlerin İncelenmesi* (Uzmanlık Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi/ Tıp Fakültesi, Isparta.

64. Bozkurt, R. (2021). Salgın ve Pandemilerin Psikotarihi. D.Şarlak (Ed.) *Covid-19 Pandemi Psikolojisi* (1. Baskı) içinde (s. 8-24). İstanbul: Eğitim Yayınevi
65. Gök, A., Şarlak, D. (2021). Covid-19 Salgını ve Güncel Durum. D.Şarlak (Ed.) *Covid-19 Pandemi Psikolojisi* (1. Baskı) içinde (s. 25-43). İstanbul: Eğitim Yayınevi
66. Erdoğan Yüce, G., Muz, G. (2021). Covid-19 Pandemisinin Yetişkinlerin Diyet Davranışları, Fiziksel Aktivite ve Stres Düzeyleri Üzerine Etkisi. *Çukurova Medical Journal* 46(1), 283-291.
67. Memiş Doğan, M., Düzel, B. (2020). Covid-19 Özelinde Korku- Kaygı Düzeyleri. *Turkish Studies*, 15(4),739-752. <https://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.44678>.
68. Kurtdaş, M. Ç. (2020). Covid-19'un Toplumsal Etkileri Üzerine Bazı Değerlendirmeler. *Şehir ve Medeniyet Dergisi*, 530-545.
69. Taylor, S. (2019). *The Psychology of Pandemics: Preparing For The Next Global Outbreak of Infectious Disease*. Cambridge Scholars Publishing.
70. Cong, D. D. (2021). The Impact of Fear And Anxiety of Covid-19 On Life Satisfaction: Psychological Distress And Sleep Disturbance As Mediators. *Personality and Individual Differences*, 110869.
71. Duan, L., Zhu, G. (2020). Psychological Interventions For People Affected By The Covid-19 Epidemic. *The Lancet Psychiatry*, 7(4), 300-302.
72. Çetin, E. S. (2021). Sonuçlar ve Öneriler: Psikolojik Rahatlama Mümkün Mü? D.Şarlak (Ed.) *Covid-19 Pandemi Psikolojisi* (1. Baskı) içinde (s. 109-133). İstanbul: Eğitim Yayınevi.
73. Smith, B. M., Twohy, A. J., Smith, G. S. (2020). Psychological Inflexibility And Intolerance of Uncertainty Moderate The Relationship Between Social Isolation And Mental Health Outcomes During Covid-19. *Journal of Contextual Behavioral Science*, 18, 162-174.
74. Lee, P.I., Hu, Y.L., Chen, P.Y., Huang, Y.C., Hsueh, P.R. (2020). Are Children Less Susceptible To Covid-19? *Journal of Microbiology, Immunology and Infection* 53(3), 371-372.
75. Kılınçel, Ş., Kılınçel, O. Muratdağı, G., Aydın, A., Usta, M. B. (2021). Factors Affecting The Anxiety Levels of Adolescents In Home-Quarantine During Covid-19 Pandemic In Turkey. *Asia Pacific Psychiatry*,13:e12406, 1-6. doi: 10.1111/appy.12406
76. Tang, S., Xiang, M., Cheung, T., Xiang, Y.T. (2021). Mental Health And Its Correlates Among Children And Adolescents During Covid-19 School Closure: The Importance of Parent-Child Discussion. *Journal of Affective Disorders*, 279, 353-360. <https://doi.org/10.1016/j.jad.2020.10.016>
77. Xie, X., Xue, Q., Zhou, Y., Zhu, K., Liu, Q., Zhang, J. (2020). Mental Health Status Among Children In Home Confinement During The Coronavirus Disease 2019 Outbreak In Hubei Province, China. *Jama Pediatrics* 174(9), 898-900. doi: 10.1001/jamapediatrics.2020.1619

78. Duman, N. (2020). Üniversite Öğrencilerinde Covid-19 Korkusu ve Belirsizliğe Tahammülsüzlük. *The Journal of Social Science* 4(8), 426-437. doi: 10.30520/tjsosci.748404
79. Özden Tunca, Ö. (2021). Pandeminin Çocuklar Üzerindeki Ruhsal Etkisi. D.Şarлак (Ed.) *Covid-19 Pandemi Psikolojisi* (1. Baskı) içinde (s. 89-108). İstanbul: Eğitim Yayınevi.
80. Xiang, Y. T., Yang, Y., Li, W., Zhang, L., Zhang, Q., Cheung, T., (2020). Timely Mental Health Care For The 2019 Novel Coronavirus Outbreak Is Urgently Needed. *The Lancet Psychiatry* 7, 228-229.
81. Baltaş, A., Baltaş, Z. (2002). *Stres ve Başa Çıkma Yolları*. İstanbul: RemziKitabevi
82. Tuman, T. C. (2021). Pandeminin Psikolojik Etkileri: Neleri Kaybettik? D.Şarлак (Ed.) *Covid-19 Pandemi Psikolojisi* (1. Baskı) içinde (s. 44-61). İstanbul: Eğitim Yayınevi.
83. Creswell, J.W. (2017). *Research Desing: Qualitative, Quantitative and Mixed Methods Approaches*. California: Sage.
84. Karasar, N. (2014). *Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar, İlkeler, Teknikler*. Ankara: Nobel Akademik.
85. Alpar, R. (2018). *Spor, Sağlık ve Eğitim Bilimlerinden Örneklerle Uygulamalı İstatistik ve Geçerlik-Güvenirlik* (5.Baskı). Ankara: Detay Yayıncılık
86. Yılmaz, V., İlhan Dalbudak, Z. (2018). Aracı Değişken Etkisinin İncelenmesi: Yüksek Hızlı Tren İşletmeciliği Üzerine Bir Uygulama. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 14(2), 517-534.
87. Yağar, F., Dökme, S. (2018). Niteliksel Araştırmaların Planlanması: Araştırma Soruları, Örneklem Seçimi, Geçerlik ve Güvenirlik. *Gazi Sağlık Bilimleri Dergisi* 3(3), 1-9.
88. Rohner, R. P. Ali, S. (2016). *The Parental Acceptance-Rejection Questionnaire (PARQ)*. In: In V. Zeigler-Hill, T. Shackelford (Eds.) *Encyclopedia of Personality and Individual Differences*. New York: Springer. 10.1007/978-3-319-28099-8_56-1.
89. Dedeler, M., Akün, E., Batıgün, D., A. (2017). Yetişkin Ebeveyn Kabul-Red Ölçeği-Kısa Form'un Uyarlama Çalışması. *Dusunen Adam The Journal of Psychiatry and Neurological Sciences*, 30, 181-193. doi: 10.5350/DAJPN2017300302
90. Ahorsu, D. K., Lin, C.Y, Imani,V.,Saffari, M. Griffiths, M.D., Pakpour, A. M. (2020). The Fear of COVID-19 Scale: Development and Initial Validation. *International Journal of Mental Health and Addiction*. <https://doi.org/10.1007/s11469-020-00270-8>
91. Korkmaz, O., Bakioğlu, F., Ercan, H. (2020). Fear of COVID-19 and Positivity: Mediating Role of Intolerance of Uncertainty, Depression, Anxiety, and Stress. *International Journal of Mental Health and Addiction*. doi: 10.1007/s11469-020-00331-y

92. Tabachnick, B. G., Fidell, L. S. (2001). *Using Multivariate Statistics* (4th ed.). Needham Heights, MA: Allyn and Bacon
93. Şencan, H. (2005). *Güvenilirlik ve Geçerlilik, Seçkin Yayınları*.
94. Smidt, R.K., Levine, D.M. and Ramsey, P.P. (2001). *Applied Statistics*, Prentice Hall.
95. Hayes, A. F. (2013). *Introduction To Mediation, Moderation, and Conditional Process Analysis: A Regression-Based Approach*. New York: The Guildford Press.
96. Baron, R. M., Kenny, D. A. (1986). The Moderator–Mediator Variable Distinction in Social Psychological Research: Conceptual, Strategic and Statistical Considerations. *Journal of Personality and Social Psychology*, 51(6), 1173.
97. Gürbüz, S. (2019). *Sosyal Bilimlerde Aracı, Düzenleyici ve Durumsal Etki Analizleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
98. Sobel, M. E. (1982). Asymptotic Confidence Intervals for Indirect Effects in Structural Equation Models. *Sociological Methodology*, 13, 290-312.
99. Hayes, A. F. (2018). Partial, Conditional and Moderated Mediation: Quantification, Inference and Interpretation. *Communication Monographs*, 85(1), 4-40.
100. MacKinnon, D. P., Lockwood, C. M., Hoffman, J. M., West, S. G., Sheets, V. (2002). A Comparison of Methods To Test Mediation and Other Intervening Variable Effects. *Psychological Methods*, 7(1), 83.
101. MacKinnon, D. P., Fairchild, A. J., Fritz, M. S. (2007). Mediation Analysis. *Annu. Rev. Psychol.*, 58, 593-614.
102. Hayes, A. F., Rockwood, N. J. (2017). Regression-Based Statistical Mediation and Moderation Analysis in Clinical Research: Observations, Recommendations and Implementation. *Behaviour Research And Therapy*, 98, 39-57.
103. Preacher, K. J., Hayes, A. F. (2004). SPSS and SAS Procedures for Estimating Indirect Effects in Simple Mediation Models. *Behavior Research Methods, Instruments and Computers*, 36(4), 717-731.
104. Hayes, A. F. (2012). *PROCESS: A Versatile Computational Tool for Observed Variable Mediation, Moderation and Conditional Process Modeling*.
105. Hayes, J. R. (2013). *The Complete Problem Solver*. Routledge.
106. Hayes, A. F., Montoya, A. K., Rockwood, N. J. (2017). The Analysis of Mechanisms and Their Contingencies: Process versus Structural Equation Modeling. *Australasian Marketing Journal (AMJ)*, 25(1), 76-81.
107. MacKinnon, D. P., Lockwood, C. M., Williams, J. (2004). Confidence Limits for The Indirect Effect: Distribution of The Product and Resampling Methods. *Multivariate Behavioral Research*, 39(1), 99-128.

- 108.Gencer, N. (2020). Pandemi Sürecinde Bireylerin Koronavirüs (Kovid-19) Korkusu: Çorum Örneği. *USBAD Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi* 2(4), 1153-1173.
- 109.Cao, W., Fang, Z., Hou, G., Han, M., Xu, X., Dong, J., Zheng, J. (2020). The Psychological Impact of the COVID-19 Epidemic on College Students in China. *Psychiatry Research* 287(112934), 1- 5.
- 110.Güney, O. (2012). *5-6 Yaş Çocuklarında Algılanan Cinsiyet Kalıp Yargılarına İlişkin Ebeveyn Beklentileri ile Oyuncak Tercihleri Arasındaki İlişki* (Yüksek Lisans Tezi). Maltepe Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- 111.Gezer Tuğrul, Y. (2019). Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Kadınların Annelik Deneyimleri Üzerine Bir Saha Çalışması. *Toplum ve Kültür Araştırmaları Dergisi*, 71-90
- 112.Stier, D. S. ve Hall, J. A. (1984). Gender Differences In Touch: An Empirical And Theoretical Review. *Journal of Personality and Social Psychology*, 47, 440-459.
- 113.Erkan, S., Toran, M. (2004). Alt Sosyo-Ekonomik Düzey Annelerin Çocuklarını Kabul ve Reddetme Davranışlarının İncelenmesi (Diyarbakır İli Örneği). *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 27, 91-97.
- 114.Kağıtçıbaşı, Ç. (1979). *Çocuğun Değeri: Türkiye’de Değerler ve Doğurganlık*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- 115.Haktanır, G., Aral, N., Alisinanoğlu, F., Baran, G., Baflar, F., Köksal, A. (1999). Türkiye’de Anne-Baba Tutumu Araştırmalarına Genel Bir Bakış. *Cumhuriyet ve Çocuk: II. Ulusal Çocuk Kültürü Bildirileri 4-6 Kasım 1998*, (Yayıma Hazırlayan: Bekir Onur), Ankara: A.Ü. Çocuk Kültürünü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, No:2.
- 116.Bingöl, O. (2014). Toplumsal Cinsiyet Olgusu ve Türkiye’de Kadınlık. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi* 16(1), 108-114.
- 117.Boyacıoğlu, İ. (2015). Öz Tanımlayıcı Anıların Fenomenolojik Özelliklerinde Cinsiyete Bağlı Farklılıklar. *Psikoloji Çalışmaları* 35(1), 1-14.
- 118.Beydili Gürbüz, E. (2021). Sosyal Hizmet Bölümü Öğrencilerinin Duygu Yönetim Beceri Düzeylerinin İncelenmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 32(3),755-770. DOI: 10.33417/tsh.852761
- 119.Ülger, İ. (2018). *Acil Serviste Çalışan Hemşirelerin Duygu Yükleri ve Duygu Yönetim Becerilerinin Belirlenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Hasan Kalyoncu Üniversitesi/ Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Gaziantep.
- 120.Fidanoğlu, O. (2017). *Evlilik Uyumu ile Eşlerin Somatizasyon Düzeyleri Arasındaki İlişki ve Diğer Sosyodemografik Değişkenler Açısından Karşılaştırılması* (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi/Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- 121.Keskin, A., Ünlüoğlu, G., Bilge, U., Yenilmez, Ç. (2013). Ruhsal Bozuklukların Yaygınlığı, Cinsiyetlere Göre Dağılımı ve Psikiyatrik Destek. *Nöropsikiyatri Arşivi Dergisi*, 50, 344-351.

- 122.Kaya, Ç. (2013). *Sosyal İyi Olma ile Duygusal Dışavurum Arasındaki İlişkilerin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi/ Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- 123.Jansz, J. (2000). Masculine Identity and Restrictive Emotionality. Fischer, A. H. (Ed.) *Gender and Emotion: Social Psychological Perspectives*. Paris: Cambridge University Press.
- 124.Olcay, Z. F., Sakallı, A. E. (2022). Covid-19'un Üniversite Öğrencileri ve Ders Notları Üzerine Etkisi. *Üniversite Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 101-108.
- 125.Öngen, D. (2004). Özerklik Kazanma Sürecinde Ergen-Anne ile Ergen-Baba İlişkileri Arasındaki Farklılıklar. *Eğitim ve Bilim*, 29(131), 3-13.
- 126.Akyüz, S.S. (2020). Yanlış Bilgi Salgını: Covid-19 Salgını DönemindeTürkiye’de Dolaşıma Giren Sahte Haberler. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 34, 422-444.
- 127.Yakmaz Basılğan, F. (2012). *Annelerin Kabul-Red Düzeyi ile Çocukların Davranış Sorunları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Arel Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- 128.Dwairy, M. (2010). Parental Acceptance-Rejection: A Fourth Cross-Cultural Research on Parenting and Psychological Adjustment of Children. *Journal of Child and Family Studies* 19(1), 30-35.
- 129.Saitoğlu, R. (2020). *Okul Öncesi Çocukların Sosyal Becerileri ile Problem Davranışlar ve Akran İlişkilerinin Sosyo-Demografik Değişkenlere Göre İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Çağ Üniveristesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- 130.Bozkurt Yükçü, Ş. (2017). *Bağımsız Anaokullarına Devam Eden Çocukların Duygu Düzenleme ve Sosyal Problem Çözme Becerileri ile Ebeveynlerinin Duygusal Okuryazarlık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi/Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- 131.Öztürk Can, H., Aksel E.Ş., (2017). Ebeveyn Kabulü/Reddi ile Ebeveyn Uygulamaları İlişkisi ve Etkileyen Faktörler, *Humanities Sciences (NWSAHS)*, 12(1):35-51, DOI: 10.12739/NWSA.2017.12.1.4C0215.
- 132.Ayçiçeği Dinn, A., Sunar, D. (2017). Çocuk Yetiştirme Tutumları ve Bağıntılarının Kültür İçi ve Kültürlerarası Karşılaştırılması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 37(79), 95-110.
- 133.Goleman, D. (1998). *İşbaşında Duygusal Zeka*. (Çev.; Banu Seçkin), 10. Baskı, İstanbul: Varlık Yayınları.
- 134.Gökalp Yılmaz, G. (2020). Covid-19 Pandemisinde Eşitsizliklerin Yeniden Üretilmesi Bağlamında Akademisyen Anne Olmak. *Eğitim Bilim Toplum Dergisi* 18(72), 60-93.
- 135.Üstündağ, A. (2021). Covid-19 Karantinasının Çocukların Günlük Yaşamı ve Alışkanlıkları Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 12(2), 14-22.

- 136.Yeşilyaprak, B. (1993). Kişilik Gelişiminde Ailesel Faktörlerin Etkisine İlişkin Bir Araştırma. *Aile ve Toplum Bilim Kültür ve Araştırma Dergisi*, 3(1), 1-16.
- 137.Altınay, D. (2012). *Çalışan ve Çalışmayan Annelerin Başa Çıkma Tutumları ve Çocuk Yetiştirme Tutumları Arasındaki Farklılıkların İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Maltepe Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- 138.Brennan, P. A., Le Brocque, R., Hammen, C. (2003). Maternal Depression, Parent-Child Relationships and Resilient Outcomes in Adolescence. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 42(12), 1469-1477.
- 139.Erikli, S. (2021). Covid-19 Sürecinin Meslek Yüksekokul Öğrencileri Hanehalkının Ekonomik Durumlarına Etkisi: Ankara Yıldırım Beyazıt ve Hacettepe Üniversitesi Örneği. *International Journal of Economics, Politics, Humanities & Social Sciences* 4(4), 164-181.
- 140.Akbay, S. E. (2015). *Ana-Babaya Bağlanma ile Romantik Yakınlık ve Otantik Benlik Arasındaki İlişkilerde Bağlanma Stilllerinin Aracı Rolünün İncelenmesi* (Doktora Tezi). Mersin Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Mersin.
- 141.Güldü, B. (2020). *Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Sosyal Davranışları ile Problem Çözme Becerileri İlişkisi* (Yüksek Lisans Tezi). Gelişim Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- 142.Yıldırım, A., Hacıhasanoğlu, R., Karakurt, P., Türkleş, S. (2011). Lise Öğrencilerinin Problem Çözme Becerileri ve Etkileyen Faktörler. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 8(1), 904-921.
- 143.Çetinkaya, Ş. (2013). *Lise Öğrencisi Erkek Ergenlerde Problem Çözme Eğitiminin Problem Çözme Becerisi, Kişilerarası İlişki Tarzı ve Öfke Kontrolü Üzerine Etkisi* (Yüksek Lisans Tezi). Adnan Menderes Üniversitesi/Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Aydın.
- 144.Ünal, B., Gülseren, L. (2020). Covid-19 Pandemisinin Görünmeyen Yüzü: Aile İçi Kadına Yönelik Şiddet. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 23(1), 89-94.
- 145.Doğrucan, A., Yıldırım, Z. (2020). Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Üzerine Bir İnceleme. *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(2), 122-138.
- 146.Kaya, F. Ş., Gündüz, İ. (2019). Anne-Babası Evli veya Boşanmış Olan Çocukların Algıladıkları Ebeveyn Tutumu ile Somatizasyon Belirtileri Arasındaki İlişki. *Gaziantep Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3(1), 35-56.
- 147.Kabaoğlu, F. (2011). *Anne-Babası Evli ve Boşanmakta Olan Çocuk ve Ergenlerin Anne ve Babalarından Algıladıkları Kabul veya Red Düzeyleri ile Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişki* (Yüksek Lisans Tezi). Maltepe Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- 148.Aktürk, B. (2016). *Oyun Tabanlı Psikoeğitim Programının Boşanmış Aileye Sahip Okul Öncesi Çocukların Duygu Düzenleme Beceri Düzeylerine Etkisi*(Yüksek Lisans Tezi). Melikşah Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- 149.Karataş, Z. (2020). COVID-19 Pandemisinin Toplumsal Etkileri, Değişim ve Güçlenme. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi* 4(1), 3-15

150. Beck, U. (1992). *Risk Society: Towards A New Modernity*. London: Sage Publications.
151. Hellewell, J., Abbott, S., Gimma, A., Bosse, N. I., Jarvis, C. I., ... van Zandvoort, K. (2020). Feasibility of Controlling COVID-19 Outbreaks by Isolation of Cases and Contacts. *Lancet Global Health*, 8(4), 488–496. [https://doi.org/10.1016/S2214-109X\(20\)30074-7](https://doi.org/10.1016/S2214-109X(20)30074-7)
152. Mamun, M. A., Griffiths, M. D. (2020). First COVID-19 Suicide Case In Bangladesh Due To Fear of COVID-19 and Xenophobia: Possible Suicide Prevention Strategies. *Asian Journal of Psychiatry*, 51, 102073. doi: 10.1016/j.ajp.2020.102073
153. Yılmaz, Y., Erdoğan, A., Hocaoğlu, Ç. (2021). Covid-19 ve Damgalanma. *Kocaeli Medical Journal* 10(1), 47-55.
154. Hatun, O., Dicle, A. N., Demirci, İ. (2020). Koronavirüs Salgınlarının Psikolojik Yansımaları ve Salgınla Başa Çıkma. *Electronic Turkish Studies*, 15(4), 534- 551.
155. Yorguner, N., Bulut, N. S., Akvardar, Y. (2021). Covid-19 Salgını Sırasında Üniversite Öğrencilerinin Karşılaştığı Psikososyal Zorlukların ve Hastalığa Yönelik Bilgi, Tutum ve Davranışlarının İncelenmesi. *Arch Nöropsikiyatri*, 58, 3-10
156. Rohner, R. P., Khaleque, A. ve Cournoyer, D. E. (2012). Introduction to Parental Acceptance-Rejection Theory, Methods, Evidence, and Implications. *Journal of Family Theory & Review*, 2(1), 73-87.
157. Altan, Ö. (2006). *The Effects of Maternal Socialization and Temperament on Children's Emotion Regulation* (Yüksek Lisans Tezi). Koç Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
158. Ramsden, S. R. Hubbard, J. A. (2002). Family Expressiveness and Parental Emotion Coaching: Their Role in Children's Emotion Regulation and Aggression. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 30(6), 657–667.
159. Denham, S. A. (1998). *Emotional Development in Young Children*. New York: Guilford.
160. Calkins, S. D., Smith, C. L., Gill, K. L., ve Johnson, M. C. (1998). Maternal Interactive Style Across Contexts: Relations to Emotional, Behavioral and Physiological Regulation During Toddlerhood. *Social Development*, 7, 350–369
161. Morris, A. S., Silk, J. S., Steinberg, L., Myers, S. S., ve Robinson, L. R. (2007). The Role of the Family Context in the Development of Emotion Regulation. *Social Development*, 16, 361-388.
162. Shipman, K., ve Zeman, J. (1999). Emotional Understanding: A Comparison of Physically Maltreating and Nonmaltreating Mother-Child Dyads. *Journal of Clinical Child Psychology*, 28, 407- 417.
163. Sekmenli, T. (2000). *Lise 1. Sınıf Öğrencilerinin Mesleki Olgunluk Düzeyleri İle Sürekli Kaygı Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İnönü Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.

164. Pektaş, E. (2015). *Üniversite Öğrencilerinin Algıladıkları Ebeveyn Kabul-Reddi ile Depresyon ve Sürekli Kaygı Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: Duygu Düzenleme Güçlüklerinin Arası Rolü* (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
165. Enns, M. W., Cox, B. J., Clara, I. (2002). Parental Bonding and Adult Psychopathology: Results from the US National Comorbidity Survey. *Psychol Med*; 32, 997–1008.
166. Parker, G. (1983). *Parental Overprotection: A Risk Factor in Psychosocial Development*. New York: Grune ve Stratton; 325.
167. Gross, J. J., ve John, O. P. (2003). Individual Differences in Two Emotion Regulation Processes: Implications for Affect, Relationships and Well-being. *Journal of Personality and Social Psychology*, 85, 348–362.
168. Haga, S.M., Kraft, P., Corby, E.K. (2009). Emotion Regulation: Antecedents and Wellbeing Outcomes of Cognitive Reappraisal and Expressive Suppression in Crosscultural Samples. *Journal of Happiness Studies*, 10, 271-291
169. John, O. P., Gross, J. J. (2007). Individual Differences in Emotion Regulation. In J. J. Gross (Ed.), *Handbook of Emotion Regulation*, 351–372, New York: Guilford.
170. Demirci, İ. (2020). Çocuk İstismarı ve İhmali M. Ercengiz, M. Savcı, E. Uğur (Ed.) *Çocuğun Duygusal İstismarı* (2. Baskı) içinde (s. 25-54). Ankara: Nobel Yayın
171. Eisenberg, A. R. (1999). Emotion Talk Among Mexican American and Anglo American Mothers and Children from Two Social Classes. *Merrill-Palmer Quarterly*, 45, 267- 284.
172. Eisenberg, N., Cumberland, A., Spinrad, T. L., Fabes, R. A., Shepard, S. S., Reiser (2001). The Relations of Regulation and Emotionality to Children' Externalizing and Internalizing Problem Behavior. *Child Development*, 72, 1112-1134.
173. Gottman, J. M., Katz, L. F., Hooven, C. (1996). Parental Meta-Emotion Philosophy and the Emotional Life of Families: Theoretical Models and Preliminary Data. *Journal of Family Psychology*, 10, 243-268.
174. Bradley, R. H., Corwyn, R. F. (2002). Socioeconomic Status and Child Development. *Annu. Rev. Psychol*, 53, 371-399.
175. Selçuk, A. B. (2021). *Her Koşulda Ebeveynlik*. İstanbul: Epsilon Yayın
176. Remmerswaal, D., Muris, P. (2011). Children's fear reactions to the 2009 Swine Flu pandemic: The Role of Threat Information as Provided by Parents. *Journal of Anxiety Disorders*, 25, 444-449.
177. Karademir, S. (2020). *14-18 Yaş Arası Ergenlerde Benmerkezcilik Düzeyinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi-İstanbul/Üsküdar İlçesi Örneği* (Yüksek Lisans Tezi). Üsküdar Üniversitesi/Sağlık Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- 178.Kök Kendirlioğlu, B. (2020). Covid-19 ve Pandemi Psikolojisi (Ed. M. Çiçek). #EvdeKal Covid-19 Günlerinde Sağlık ve İletişim Stratejileri içinde (s.113-161). İstanbul: Maltepe Üniversitesi Yayınları
- 179.Gottman, J., DeClaire, J. (2020). *Ebeveynliğin Kalbi Duygusal Zekası Yüksek Çocuklar Yetiştirmek* (4.Baskı). Ankara: Görünmez Adam Yayıncılık
- 180.Hatun, O., Dicle, A. N., Demirci, İ. (2020). Koronavirüs Salgınının Psikolojik Yansımaları ve Salgınlar Başa Çıkma. *Turkish Studies*, 15(4), 531-554.

8. EKLER

EK-1: Etik Kurul İzni (Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonu)

T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Rektörlük

Tarih: 04/03/2021
Sayı: E-35853172-300-00001479110
0001479110

Sayı : E-35853172-300-00001479110
Konu : Büşra DEMİRHAN Hk. (Etik Komisyon İzni)

4.03.2021

SAĞLIK BİLİMLERİ FAKÜLTESİ DEKANLIĞINA

İlgi : 04.01.2021 tarihli ve E-68552689-300-00001384897 sayılı yazı.

Fakülteniz Çocuk Gelişimi Bölümü Yüksek Lisans öğrencilerinden **Büşra DEMİRHAN**'ın **Dr. Öğr. Üyesi Çiğdem AYTEKİN** sorumluluğunda yürüttüğü "**Üniversite Öğrencilerinin Anne Kabul-Red Algıları ve Covid-19 Korkusu Arasındaki İlişkide Duygu Yönetme Becerilerinin Aracı Rolü**" konulu tez çalışması Üniversitemiz Senatosu Etik Komisyonunun **23 Şubat 2021** tarihinde yapmış olduğu toplantıda incelenmiş olup, etik açıdan uygun bulunmuştur.

Bilgilerinizi ve gereğini saygılarımla rica ederim.

Prof. Dr. Vural GÖKMEN
Rektör Yardımcısı

Evrakın elektronik imzalı suretine <https://www.turkiye.gov.tr/hu-ebys> adresinden 77f91d02-7641-49c4-9b74-d5c7e0afaace kodu ile erişebilirsiniz.
Bu belge 5070 sayılı Elektronik İmza Kanunu'na uygun olarak Güvenli Elektronik İmza ile imzalanmıştır.

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu: 71613D92-28E3-410A-9E94-F8051A61AF4C

Belge Doğrulama Adresi: <https://www.turkiye.gov.tr/hu-ebys>

Adres: Hacettepe Üniversitesi Rektörlük 06100 Sıhhiye-Ankara
E-posta: yazimd@hacettepe.edu.tr İnternet Adresi: www.hacettepe.edu.tr Elektronik
Ağ: www.hacettepe.edu.tr
Telefon: 0 (312) 305 3001-3002 Faks: 0 (312) 311 9992
Kep: hacettepeuniversitesi@hs01.kep.tr

Bilgi için: Duygu Didem İLERİ

Memur

Telefon: .

EK-2: Yetişkin EKRÖ: Anne (Kısa Form) Ölçeği**Yetişkin EKRÖ: Anne (Kısa Form)**

Bu sayfada anne-çocuk ilişkisini içeren ifadeler bulunmaktadır. Her ifadeyi dikkatlice okuyun ve annenizin siz çocukken, size olan davranışlarını ne derece tanımladığını düşünün.

Her ifadeyi okuduktan sonra, o ifadenin annenizin size karşı davranışları konusunda ne kadar uygun olduğunu düşünerek, “Hemen hemen her zaman doğru“, “Bazen doğru“, “Nadiren doğru“ veya “Hiçbir zaman doğru değil“ şıklarından birini işaretleyiniz.

ANNEM	DOĞRU		DOĞRU DEĞİL	
	<i>Hemen Her Zaman Doğru</i>	<i>Bazen Doğru</i>	<i>Nadiren Doğru</i>	<i>Hiçbir Zaman Doğru Değil</i>
İyi davrandığımda bana sarılır ve beni öperdi.	☒	☐	☐	☐

ANNEM		DOĞRU		DOĞRU DEĞİL	
		<i>Hemen Her Zaman Doğru</i>	<i>Bazen Doğru</i>	<i>Nadiren Doğru</i>	<i>Hiçbir Zaman Doğru Değil</i>
1.	Benim hakkımda güzel şeyler söylerdi.	☐	☐	☐	☐
2.	Bana hiç ilgi göstermezdi.	☐	☐	☐	☐
3.	Benim için önemli olan şeyleri anlatabilmemi kolaylaştırırdı.	☐	☐	☐	☐
4.	Hak etmediğim zaman bile bana vururdu.	☐	☐	☐	☐
5.	Beni büyük bir baş belası olarak görürdü.	☐	☐	☐	☐
6.	Kızdığı zaman beni çok kötü cezalandırırdı.	☐	☐	☐	☐

EK-3: Duyguları Yönetme Becerileri Ölçeği (DYBÖ)**DYBÖ**

Sevgili Arkadaşlar

Aşağıda yaşadığınız **olumlu** (sevgi, mutluluk vb.) ve **olumsuz** (öfke, kaygı, utanma, üzüntü vb.) duygularınızla ilişkili 28 madde verilmiştir. Her maddeyi dikkatlice okuyarak yaşantılarınıza uygunluk durumunu düşününüz. Her bir madde için cevaplar **Bana Hiç Uygun Değil (1), Bana Uygun Değil (2), Bana Kısmen Uygun(3), Bana Çok Uygun (4), Bana Tamamıyla Uygun (5)** şeklindedir. Bunlardan size en uygun seçeneği karşısındaki boşluğa **(X)** işareti koyarak yanıtlayınız. Mümkün olduğunca boş madde bırakmamaya özen gösteriniz.

Cevaplarınız **gizli** tutulacaktır. Doğru ve içten cevap vermeniz araştırmanın değerini artıracaktır.

	Bana Hiç Uygun Değil	Bana Uygun Değil	Bana Kısmen Uygun	Bana Çok Uygun	Bana Tamamıyla Uygun
1. Öfkelendiğim zaman başkalarından çok, kendime zarar veririm.					
2. Olumsuz duygularımınla genelde iyi bir biçimde başa çıkabildiğime inanıyorum.					
3. Yakın hissettiğim birisine dahi duygularımı açıklamak benim için zordur.					
4. Duygusal olarak yakın kişilere (ana-baba, sevgili, kardeş, arkadaş v.b) seni seviyorum demek zorlanırım.					
5. Olumsuz duygular yaşadığımda vücudumda birtakım belirtiler (baş ağrısı, tansiyon, mide ağrısı, kalp çarpıntısı v.b) ortaya çıkar.					
6. Çok kolay öfkelenen biriyim.					
7. Yeniden dünyaya gelsem duygularımı daha rahat ifade eden biri olmak isterdim.					

EK-4: Covid-19 Korkusu Ölçeği**Koronavirüs (Covid-19) Korkusu Ölçeği**

Değerli Katılımcı, aşağıda sizinle ilgili ifadeler bulunmaktadır. Lütfen her bir maddeyi dikkatlice okuyunuz ve sizi en iyi tanımlayan seçeneği işaretleyiniz. Doğru ya da yanlış cevap yoktur. Sizden beklenen içtenlikle cevap vererek bilimsel bir çalışmaya yardımcı olmanız. Lütfen bütün sorularla ilgili görüşlerinizi ifade ediniz.

1: Kesinlikle katılmıyorum, 2: Katılmıyorum, 3: Kararsızım, 4: Katılıyorum, 5: Kesinlikle katılıyorum					
	1	2	3	4	5
1. Koronavirüsten (Covid-19) çok korkuyorum.					
2. Koronavirüsü düşünmek beni rahatsız ediyor.					
3. Koronavirüsü düşündüğümde ellerim soğuk soğuk terliyor.					
4. Koronavirüs nedeniyle hayatımı kaybetmekten korkuyorum.					

9. ÖZGEÇMİŞ